

A
MULTAK EMLÉKEI.

IRTA
VAS GERE BEN.

I. KÖTET.

PEST, 1859.
RÁTH MÓR BIZOMÁNYA.

M. L. K. E. M. L. K. E. L.

ANCIENNE P. A. T.

ESTON 1

PEST, 1859,
NYOMATOTT BEIMEL J. ÉS KOZMA VAZULNÁL.

MÉLTÓSÁGOS

ALMÁSI IDŐSB BÁRÓ

RUDICS JÓZSEF

URNAK

VISZONEMLÉKÜL.

A badacsonyi szüret 1795-ben.

Egyszer volt egy ember, annak volt egy fia, — az az, hogy el ne hibázzam a dolgot mindjárt a legelején, volt biz annak több is, és hogy senki ne kételkedjék, név szerint is megmondom ő kegyelmét, Zalamegyében Sümegen birtokos tekintetes Kisfaludy Mihály uramat, kinek egyszerre **n y o l c z** élő gyermeke volt.

Bajos volna meghatározni, valjon Kisfaludy Mihály uram megörült-e vagy megijedt, mikor a nyolczadik gyermeket atyai karjaiba tették? hanem azt bizonyosan tudom, hogy még nőtlen korában vett egy fehér köpönyeget; de mire a nyolczadik gyermek megszületett, az a csuda történt vele, hogy én is azt kérdém, a mit önök, hogy :

Miként lett a fehér köpönyeg fekete?

Mikor Kisfaludy Mihály uram saját lakodalma után feleségét haza vitte, a menyecske már ut közben észrevette a fehér köpönyegen azt, a mi nem volt fehér; el

is határozta magában, hogy azt a fehér köpönyeget elpusztítja a háztól.

Mai napon tán udvariasabbak volnának a férjek az első hónapban, s egy ilyen meggyülölt fehér köpönyeget a legelső szóra tűzbe vetnének; de akkor nem az udvariasság határozott; hanem a takarékoság, és Kisfaludy Mihály uram megértvén kedves élete párjának szándékát, nem mondott épen ellent, hogy az ő fehér köpönyegével husvét napján nem állna ki senki *d i c s e k e d n i*; hanem hogy végkép elpusztítsák a háztól, arra még sem állt rá; hanem biztatta kedves feleségét, hogy jó lesz ez „*k á r m e n t ő*“-nek, ha majd még esztendeig viseli, s midőn épen esztendő házasok lesznek: új köpönyeget vesz.

Elkövetkezett az esztendő, s a háznál egy ujdonsággal több lőn: Kisfaludy uramnak nagy öröme fia született; de minthogy ezzel már a házi gond is megszorodott, kedves élete párjával a jövődőről beszélgetvén, nehogy a gyermek egykor vagyon nélkül maradjon, elhatározták a szigorú gazdálkodást, s ekképen a köpönyegnek még egy évet engedett az asszony oly föltétellel, hogy esztendő mulva mégis vegyen Mihály ur egy ujat, addig pedig ezt viselje; hanem hogy azon is történjék valami változás, három napszamos asszonyt állítottak melléje, s a mennyi szappan ráfért akkora posztóra, fölkenték, és a köpönyeget nem annyira megfehéřítették, mint inkább az eddigi foltokat jobban el-
síkálták.

Kisfaludy Mihály uram e kettős örömben nagyon

boldog volt; fiának is örült, meg a köpönyegnek is, mi évenként keveset vásott; mert, ha már meg kell vallanom az igazat, Kisfaludy Mihály uram egy kis esőben nem annyira féltette saját nejét, mint köpönyegét; tehát a pőrös portéka nem igen vásott, mint ha meg volna benne azon jó tulajdonság, mi a vérémadárban, hogy mennél jobban szidják: annál tartósabb lesz.

Az asszony első gyermekében annyi örömet talált, hogy annak jóvoltáért még a fehér köpönyeget is megtűrte még esztendeig; de tovább nem; mert a fiatal nő élénken emlékezett azon napra, melyen Kisfaludy Mihályné lőn, és a hazajövet a fehér köpönyeggel, úgy négy szem között, összeveszett; így azt gondolta, hogy bár az anya is sokkal tartozik saját gyermekeinek; de a menyasszonyi visszaemlékezések is követelhetnek valamit; tehát egy év múlva más köpönyeget kell a házhoz hozni.

Az idő hamar ment, a második esztendő is elmúlt, és Kisfaludy Mihályékhoz megint egy új polgár köszöntött be, s minthogy a gond ekképen újra szaporodott, az asszony másodszor is elengedte a köpönyeget; hanem hogy mégis történjék vele valami, megint a szappanhoz folyamodtak, s a köpönyeget másodszor mosták ki; — hanem az asszony megfogadta, hogy ez lesz a legutolsó mosás.

A fölöttünk uralkodó mennyei bölcsesség Kisfaludy uramnak házánál úgy rendelkezett, hogy épen mire új köpönyeget kellett volna venni, mindig egy új polgár köszöntött be, s az isteni áldásnak illetően szaporasága

a gazdálkodást napról napra szükségesebbé tevén, a fehér köpönyeg helyett csak nem került más; mert jóllehet évről évre föntartotta az asszony azon jogát, hogy a meggyülölt ruhadarabnak sorsát ő intézheti el; de azt sem tagadhatta, hogy az új köpönyegnek árát rendesen elvitte az újabb keresztelő.

Kisfaludy Mihály uram fiai közül kettőt ismer a magyar nemzet, Sándort és Károlyt; mi azonban ez úttal Sándornál maradunk, kinek sorsára legtöbb befolyása volt apja fehér köpönyegének, arra meg ismét az időnek, mely romboló hatalmát a sümegi hatalmas váron is megmutatta, hát még egy posztódarabon!

Az asszony lassanként azt is észrevette, hogy Mihály uramnak bekeséről feslik a gombkötőmunka; de a gazdának esze ágában sem volt, e miatt vásárra sietni, hogy e helyett is ujat vegyen; hanem mivel a takarékoszágra szánta magát gyermekei miatt, eltűrte, hogy az anyjuk a fessést megvarrogassa; hanem az elvásott gombok helyett ő maga olyant varrt föl, a minőt talált, s ha nagyon vizsgálgatta volna valaki, kisélné, hogy nyolcz különböző gomb volt már a bekesen, s a gazda mindenikről tudna valami történetet; de a legnevezetesebb az lenne, hogy mindeniket valamelyik gyermekének keresztelőjekor varrta föl, hogy a fogasról ne nézzen le oly árván, mintha ut mellett találta volna a gazda.

Ilyen gazdálkodás mellett igen könnyen elgondolható, hogy a köpönyeg is megmaradt, és minthogy a posztó nem öszül meg, bemeszelni pedig nem szokták; eső, hó és sárban addig barnult, hogy a fehérségnek

kevesbé volt atyjafia, mint a feketeségnek. Így meg van oldva a kérdés, miként lett a fehér köpönyeg fekete? Hanem most már az a kérdés, mi köze van e fehér köpönyegnek e történethez?

A megfogott vendég.

Hányszor tervezgette szegény Kisfaludy Mihály uram, hogy az ő fiaiból mi lesz? Komáinak, jó barátinak tanácsával is élt, és végre megállapodott, hogy Sándor prókátor lesz, Károly pedig gazda; csak végezzék el az iskolákat Győrött, hol azonban Károly nem lakhatott egészen jól a tudományokkal; mert a téntatartót számvetés közben a professor ur fejével akarta összeadni, ezen számvetésbeli hibáért aztán elcsapták, és lőn belőle katona; Sándor pedig követte, a meddig követhette, apjának terveit, jóllakot törvényekkel, s végre nem akarván széken üldögélő ember lenni: apjának kínos beleegyezésével katona, utóbb magyar testőr lőn, — aztán következik az apai köpönyeg.

1795-dik esztendőben a badacsonyi hegyen megereedt a jó kedv; Szent-Györgyi Horváth Zsigmond ur ő nagysága megindult Szent-Györgyről Vas megyéből vagy huszad magával, oda számítván a házi cselédséget, valamint a konvencziós czigányokat, kik zöld mentében és gazdagon megezüstsujtásozott vörös nadrágban egy nappal előbb megindultak, hogy ő nagyságát a sümegi vendégfogadóban fogadják; mert ő nagyságának rendes szokása volt, hogy zeneszó mellett ebédelt, s a

merre utazott, saját jószágainak megtekintése végett, a banda előtte utazott, hozván azt magával a jó mód. S minthogy abban az időben még minden jóra való ember azt a bort itta a korcsmán, mit p i n c z e t o k b a n magával hozott; valamint azért sem haragudott a korcsmáros, ha a vendég enni nem kért; hanem azt ette, mit hidegen tarisznyában maga hozott, — az ilyen korcsmára minden utazó már otthon elkészült, így a vendégeskedés sokkal olcsóbbá került, mint ma.

Nagyságos Horváth Zsigmond ur ő nagysága egy hónappal előbb i z e n t mindenfelé, hogy a badacsonyi szüretre el ne maradjanak; mert máskép negyvened magával megyen a házára, s ott élődik negyven napig; azért ki ijedtségből, ki meg magyar barátságért el nem maradt volna, sőt jókor visszaizent: köszönteti ő nagyságát, vette az izenetet, s ha a lova meg nem sántul utközben; a legelső napon már Badacsonyan lesz, különben pedig gyalog is megjön.

Építettett ő nagysága Badacsonyan egy nagy emeletes házat, elfér benne száz ember nappalra; éjszakára, tudva azt, hogy 1795-ben sarjuszéna volt az ágy a férfiaknak, kik saját köpönyegekkel és bundáikkal takaródtak; lefeküdtek akkor, mikor a cigány elhagyta, és fölkeltek, mikor a cigány elkezdte, — azt persze nem is kellene mondanom, hogy későn hagyta el; de annál korábban kezdte el.

Sümegre jókor megjött az izenet, hogy ő nagysága ekkor meg ekkor érkezik a nagy korcsmára; tehát minden szobát lefoglaltak a vendégek számára, s a korcs-

máros ilyenkor sikáltatott, meszeltetett, hogy az esztendei szennyet valamikép eltagadhassa a jó szállásbért, s a vendégek számára a sümegi plébánustól, és egyéb ott lakó tekintetes urak vagy jó módu polgároktól a legjava ágybelit kölcsön is kérte.

Jókor megérkezett a karaván, melyet a szent-györgyi bandán kívül annyi bámész ember és apró gyerek lesett, hogy ő nagysága rendesen úgy tudott valahogy a korcsmába férni, hogy mentezsebjéből kimarkolt néhány tallért és huszast, s midőn azt jobbra-balra jó messzire elszórta, s a bámész nép egymás kezéből kaparta, az ilyenkor megüresült nyíláson hajtattott a vendégfogadóba.

Szólt a keserves nóta; minél keservesebb, annál jobb; mert ha ő nagyságát megríkatta a konvencziós cigány, az az ő szerencséje volt; mert a mint ő nagysága a kendő után nyult a mentezsebbe, hogy könyeit fölzártathassa, már ekkor úgy is közel esett a mentének másik zsebje, onnét aztán nem röstelt néhány habos tallért is kivenni, s ez volt a jele, hogy a cigány most már vigabbat is huzhat.

Kiszálltak a vendégek, a nőknek engedék a legkényelmesebb szobákat, a házi gazda vezetvén az akkorban oly híres szépségű Szegedy Rózát, s a mint az ebédlőterembe érkezének a zenét hallgatni, a város közepén emelkedő sümegi várhegynek omladékai közül egy katonatisztet láttak.

— Hallgass, cigány! — parancsolja ő nagysága, s a parancsot váró korcsmárostól kérdi:

— Ha jól látok, gazduram, a vár körül valami katonatiszt járkal.

— Tekintetes Kisfaludy Mihály uram ö kegyelmének fia légyen, a gárdista.

— Ma jutott eszébe először fölmenni? — véli Horváth Zsigmond.

— Dejszen, nagyságos uram, a mint észrevettem, olyan hegyremászó ember a hadnagy ur, s a ki legtöbbet hazudik neki a hegyről, azt hallgatja legjobban. Tudom, most is azután mászkál ott, ha akadna valami alkalmas emberre.

— Banda! — parancsolja Horváth Zsigmond, — addig nem esztek, míg a sümegi várban el nem hegedülitek az én nótámat. — S ekkor körülnéz a vendégek között, ha akad-e uti társ? s a karjába kapaszkodó hölgynek mondja: — No, kis hugom, ölbe vegyelek, vagy gyalog is mersz jöni?

— Én már megyek! — mondja a fiatal hölgy, indítva a tréfálkodót, ki nádpálczáját markába szoritván, készen volt az utra.

— Tudod mit, kis hugom? azt a fiatal katonát még fön kapjuk, aztán hogy ingyen ne menjünk a magasba, hadd beszélje el azt mind, a mit neki hazudoztak.

— Aztán ne higyük el egyetlen szót is! — tréfálódzik a leány, utra indulva, utánuk a többi, s a mint a följárat elejéhez értek, a még mindig fönálldogáló testőrtiszt el nem tudta gondolni, honnét jö ez a lakodalmas népség, velük ballagván a czifra ruhás banda,

mely a hegytetőre bizonyosan nem azért hozza a hegedűt, czimbalmot és bőgőt, hogy arra támaszkodjék.

E fiatal testőrtisztről ez országban minden jóra való ember tudja, miért mászkált föl a zalai hegyekre. Nekünk a multak emlékét hozta le, s a sors igazságos akarván lenni hozzá, az ország legszebb virágainak egyikét a magas hegyek egyikén vezeté vele szemközt.

Midőn a hegyi uthoz érnének, Kisfaludy Mihály uram elérte a csapatot, s az ismerősöket üdvözölvén, tréfálódzva mondja :

— Verébfészket szedni mennek az érdeemes uraságok ?

— Jó napot, Kisfaludy Mihály uram ! — kiáltja Horváth Zsigmond, s a kérdésre hasonló tréfával felel : Szednénk ám, ha Kisfaludy Mihály uram katonája nem strázsálná ott a hegytetőn.

— Ma-holnap ottfönn is lakik, az a bolond kölyök ! Gondolja el nagyságos uram, olyan vásárt ütött a házamnál, hogy a ki mit tud, erről a sok mennykő dült várról itt jobbra-balra, az már megjö a hírrel, s ez a holdogtalan ugy hallgatja, mintha szentírás volna ; pedig az ördög tudja, hol szedték, s mivel az elhiszi : hát örömost mondják.

— No, ugy nem megyünk föl hiába ! Majd hallunk valamit. Tartson velünk, Kisfaludy Mihály uram.

— Ide lenn is meguntam én azt hallgatni, kérem ássan, nem hogy még a hegyre mászkáljak utána ! Ha már mégis szüret volna ottfönn !

— De Badacsonyba csak eljö ?

— Nem tudom, nagyságos uram.

— Az az, hogy elég, ha én tudom, — mondja Horváth Zsigmond ur. Ha nem jön, visszük; és nem maga lesz a legelső, kit erőnek erejével tettünk föl a kocsira.

— Jó, hogy tudom, — mondja Kisfaludy Mihály uram magában. — Majd elszököm hazulról, — aztán pedig hangosan felel, mintha az elmenetelt megigézné. — Az már más! hanem a hegyre, engedelmet kérek, nem megyek, helyettem a fiam is jó lesz.

Ezután megindult a csapat, s a meglehetősen kényelmes uton fölértek a várba, melynek elején a fiatal tiszt üdvözlé az érkező vendégeket.

Az ismerkedés könnyen végbe ment, s midőn a kíváncsiak a hosszú vizsgálódás után is még a romok közt tévelyegtek, Horváth Zsigmond, karján vezetve a szép Szegedy Rózát, Kisfaludy Sándorral a hegyormon heverésző bandához érkezett.

A cigányok hirtelen rendbe álltak; de a nagyságos ur nem látszik törődni velük. Kisfaludy a szörnyű magaslatról rendre mutogatá az ősök fészkeit, melyekből csak néhány ködarab maradt meg, hogy a ki eleink hatalmáról és dicsőségéről beszél, ne hazudtolhassák meg, ha állítja, hogy büszke és merész lehetett az a nép, mely ily szédítő magaslatból mert a mélységbe lenézni.

Horváth Zsigmond annyira elmélyedt az ifju tiszt előadásában, hogy utóbb szinte kínnal mondá:

— Jaj, beh elvásik a mi dicsőségünk! — mondja

mély bánattal, s midőn e néhány szó után tartós csend lőn körülte, észrevevén a cigányokat, kik csak néhány lépésnyire álltak, — rákiált az egyikre : — Busulj, gazember ! Nem látod, hogy magam is mindjárt ríva fakadok.

A cigány hirtelen kézre kapta a hegedüt, s elkezdett egy bús magyart a legalsóbb hangon, és oly csöndesen, mintha egy olyan temető mellett volna, melyben néhány századunk bánata fekünnék, s azt fölneszezni nem akarná. A hangulathoz illett a nóta is, melyből csak a klárinét mert olykor élesebben eljajdulni, s e kis zajra egyenként előkerült az egész vendégsereg.

— Ne huzd ! ne huzd ! Még jobban fáj ! — mondja Horváth Zsigmond.

— Nagyságos uram, — mondja Kisfaludy Sándor, csak hadd fájjon. Nagyon jól gondolta ki az Isten a fájdalmat ; legalább, ha nagyon fáj a seb, azt vélte a teremtő, majd csak még is bekötözik.

— Ember vagy, öcsém ! — kiált föl a másik, s minthogy karján a szép hölgy szemeiből a könnyök régen folydogálnak, deritésképen mondja neki : — Kedves hugom, a mint látom, te elfeledted, mit fogadtál odalenn, hogy ennek a katonának egy szavát sem fogod majd elhinni.

Kisfaludy megdöbbenve nézett a leányra, ki nem tudott alkalmasabb feleletet, mint kezét nyujtani a testörtisztnek :

— Hadnagy ur, én e hegyre tréfáért jöttem ; most látom, itt imádkozni kell.

— No, csak meg ne gyónjál e papnak, — tréfálódik Horváth Zsigmond. — Nem látod, hogy vörös dolmánya van ?

— A gyónást már csak én kezdeném inkább ! — kötekedik a testőrtiszt.

— De már ugy siessünk a paphoz ! mert én össze nem esküdtetek benneteket, ha estig maradtok is kezet fogva, — teszi hozzá ő nagysága, aztán pedig jelt adott a visszamenetelre.

Midőn már lenn voltak, a testőrtiszt először mert egy pillantást váltani a lelkes hölgygyel, s ez elegendő volt foglalóul a jövendőnek, melynek folytatása mindjárt következett, midőn Horváth Zsigmond ur a távozni akarót figyelmezteté :

— Öcsém, reggel korán indulunk Badacsonyba, te is velünk jösz.

— Nehezen lesz belőle valami, nagyságos uram ! Apám másként rendelkezett velem.

— Apád is eljön.

— Bajosan, — véli a tiszt, — épen most látom ott a balsoron köpönyegben, mi azt jelenti, hogy egy hétig haza nem jön a szőlőből.

— De már ugy szökni akar ; hanem abból semmi se lesz ! — tervel az öreg, intve az öt követőknek, kik közül ketten, az öreg Szegedy, Rózának apja, és Horváth Zsigmondnak unokája, József, a későbbi „Hegyfalusi uraság“ kiváltak, és még jókor elérvén Kísfaludy Mihály uramat, elcsalták a vendéglőbe, ott egy kis falatozás után készen állván a kocsik, mintha eleinte lova-

kat próbálnának, fölültették Kisfaludy Mihály uramat, aztán nem is eresztették le; hanem midőn már a város végére kerültek, annyit megtettek érte, hogy egy ismerős suhanczot visszaküldtek Kisfaludy Mihály köpönyegeért, melyről ezen időben már ő maga sem merné mondani, hogy fehér; egyébiránt, ha kérdezték, annyi jogföntartással élt, hogy egész komolysággal állítá, hogy valaha csakugyan fehér volt.

Ki van a köpönyegben?

Nem ez volt az egyetlen eset hajdanában, hogy vendéget fogtak; a ki ennyit nem akar elhinni, az már épenséggel nem hinné, hogy még tudtán kívül is ellop-tak némely embert; addig itatták tudniüllik, míg alkalmas lőn olyan utazásra, hogy maga sem tudta, merre viszik.

Badacsony rég volt ily élénk, s a fiatal testőrtisztnek jelenlétét hamar észrevették a hat vármegyéből összesereglett leányok, s a Kisfaludy-név a badacsonyi szüreten került először közsájra, . . . és nagyon kevesen lesznek már akkor a magyarok, mikor megint elfeledik.

Horváth Zsigmond a legvidámabb ember volt valamennyi között, s minthogy azon időben hirlap nem járt, könyvet pedig általában épen nem olvastak, — mert a mit két-három ember irt, egy kurta nap alatt mind el lehetett olvasni, — régen akadt olyan emberre, ki neki

olyan kedves dolgokat beszélhetett volna, mint Kisfaludy hadnagy.

A nagy szobának a Balatonra nyíló ablakainál ült az öreg házi gazda, mellette ült Kisfaludy s még néhány bizalmasabb ember, közöttük Szegedy Ferencz ur és Róza leánya, a többi vendég házalni ment a keszthelyi cigányokkal, a szent-györgyi banda pedig a nagy teremben szolgált a nagyságos urnak.

Nem volt a badacsonyi hegyen egyetlen egy nap-számos, ki a híres hegyeket ne ismerte volna, s a mint a sok mondát a lelkes ifju tiszt sorba beszélte, Horváth Zsigmond szinte szeretett volna maga lenni, hogy csupa fájdalomban a multakért, mint maga mondá: kedvére kisírhathatná magát.

Fölugrott, a cigányok elibe állt, s azt mondja az első hegedűsnek:

— Hallod-e, te, Ferkó, busultál-e már valaha?

— Még nem próbáltam, nagyságos uram.

— No hát gondold, mintha az apádat kerékben törnék.

— Nem ismertem szegényt, az Isten nyugasztalja meg a föld alatt.

— No, már azt látom, hogy nem igen sajnálsz, fickó, — véli a nagyságos ur, — hanem az anyádat sajnálnád-e, ha rajt érnék, mikor ludat lop?

— Nem én, nagyságos uram. Ennyit sem sajnálnám, — mutatja a cigány a körme hegyét! — Alig hogy futni tudtam, mindjárt a szomszéd tanyára kergetett.

— Ejnye, hogy a bünöd verjen meg! — Hát már mivel szomoríthatnálak meg? — Bizony még utóbb megharagítasz, és úgy elkergetlek a konvenczióból, hogy vissza nem rimánkodod magad.

— Majd csak gondomat viseli az Uristen! — szabódik a cigány.

— De azt véled, rajkó, hogy ebben a szép vörös nadrágban eresztlek el? No, csak azt lesd!

— Busulok már, nagyságos uram; de mindjárt ríva is fakadok! — mondja a cigány, nem vevén tréfára a dolgot.

— Nohát most huzd el azt a szomorut, — parancsolja ő nagysága, ki maga is megvallotta, hogy ilyen keserves hangon nem szólt az a régi nóta, — s az öreg valóban addig keserítetté magát, hogy az ember azt hinné, a feleségének temetéséről ballag haza felé, holott ő most a multakat siratta.

Bizony, magam is azt mondom: furesa látvány, midőn olyan gazdag ember, mint Horváth Zsigmond ur ő nagysága, kinek több talléra van, mint polyvája, frissen egészséges, mint a makk, étvágya a lehető legjobb, a badacsonyi szüreten, annyi vendég között, s olyan zene mellett, mint a szent-györgyi konvencziós banda, saját pénzeért ríkatatja magát; de most már csakugyan nem csudálom ám, hogy Kisfaludy kitalálta, hogy a magyar ember sirva vigad, és vigadva is szokott sirni, — talán nem is kell mondanom, miért?

Szinte szerették volna békiteni az öreget, ha maga nem kereste volna a fájdalmat; s midőn már kedvére ki-

zokogta magát, megölelt, megcsókolt mindenkit, hisz, azt mondja, mindannyian jó barátok, mindannyian atyafiak, azaz hogy magyarok vagyunk! S ekkor a testörtisztet ugy átkarolta, hogy a csontja is ropogott.

— Nem busulok! — mondja fölvidulva az öreg. — Látom, milyen emberek lépnek nyomainkba! — mondja a fiut át- meg átkarolva, s intve a czigányoknak, kik a milyen nagyot busultak a vörös nadrágért, mikor rájuk ijesztett a nagyságos ur; annál inkább megörültek, mikor a veszedelem elmúlt, s olyan vigat rántottak elő, hogy a nagyságos ur késő vénségére Róza kisasszony elé mert kiállni egy-két fordulóra.

A zene csalta e a többit vissza, vagy már maguktól is jöttek, megtelett a nagy terem vendéggel, s a tánczban széles kedvük támadt.

Mintha párja mellé állították volna a karcsu testörtisztet, midön Szegedy Rózát a tánczba karolta, Horváth Zsigmond ur a két apát összeállította, s mintha mindkettővel egy jogon szeretné a két gyermeket, ugy örült, hogy nem győzte a nézést.

Később a tánczban odábbkeveredtek, hová az öregek nem követhették őket, s a két fiatal sziv most találkozhatott tanuk nélkül, mindenik tánczosnak saját párjára levén legtöbb gondja.

— Ma először és ma utóljára, Róza kisasszony. De bánom, hogy láttam!

— Hadnagy ur az első férfi, ki mindjárt az igazat is megmondja.

— Most is azt mondom: bánom, hogy valaha meg-

láttam. Nehéz dolog lesz az ilyen katonaembernek, hogy oly messziről gondoljon majd vissza.

— Tehát feledjen el.

— Még akkor sem tudnám megigérni, ha a kisasszonynak ezzel örömet csinálhatnék.

— Hadnagy ur, valóban nem okosodom ki. Először azt nem hittem, hogy a katona a romok szellemei után járjon, most ismét furcsának találok, hogy még a leányokra is ráér visszagondolni.

— Leányokra? — ismétli Kisfaludy Sándor. — Ez nagyon sok lenne, s hogy a kisasszonynak még valami szokatlant mondjak, — többnek ez életben nem lesz oka panaszkodni visszaemlékezéseim ellen.

— Tehát így magam leszek.

— Szentül hihetné, ha nem tudnám, mit egykor még találkozásunk előtt mondott, hogy a mit én mondok, abból egy szót sem fog elhinni.

— Rosz ember! — pirongatja a leány. — Én kezemnek odanyújtásával kérem a bocsánatot.

— Róza kisasszony, engedje meg, hogy e kézadásra visszaemlékezhessem. Hisz ezt ön nem a könnyelmű katonának nyújtá!

— Ám legyen! Ön ezt megérdemlette.

— Ugy szabad még valamit kérnem?

— Tudom, ön olyant kér, mi egy leánynak is szabad.

— Nem többre; hanem arra igen kérem, ha e kezét még egyszer odanyújtja valakinek, ki e kéznyújtás-

ban magyarázatot keresne, — csak olyannak nyujtsa, ki arra kitünőleg méltó.

— Szentül ugy lesz! — mondja a leány, visszavezettetve magát atyjához, ki finom eszü ember levén, korán észrevette, hogy a zene mellett is fölhevül ugyan a fiatalság; de e pirban az indulat is lerajzolta magát.

A leánynak utolsó szava akként volt hangoztatva, hogy a hadnagy remélni mert, mintha a bizalmas ígérletben személye iránti nagy figyelem mutatkozott volna, s valóban óhajtotta, hogy egy szerencsés pillanat akadjon, melyben még egy szónak jusson alkalmas ideje.

Az öreg Horváth Zsigmond véghetlen boldog volt. Alig beszélt valakivel néhány szót, már megint ajándékozott neki egy hordó badacsonyi ürmöst, s a ki észrevette volna ez áradozó boldogságot, még a mentéjét is lekoldulhatta volna a nyakáról.

— Kisfaludy Mihály uramnak pedig kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy annyi ember itt a bolondját járja, s ámbár neki is szembetűnt, hogy Sándor fia Szegedy uram Rózája mellett igen szivesen áll, azt vélte, az ő fia, meg annak szép vörös dolmánya bizonyosan több leánynak is megtetszik még; azért inkább azon tündött, miképen lehetne legkönnyebben megszökni anynyi ember közül?

Ezen tündést észrevette a gazda, s nehogy a vén ember fiát is elvigye, nagyon vigyázott rá, s különösen megkérte Szegedyt, hogy valamikép el ne szalaszszák ám.

— Tudod mit, Zsiga? — kezdi Szegedy, — én gondoltam valamit.

— Csak a legjavából egyet.

— Ellopom Kisfaludy uramnak köpönyegét éjszákára, mikor észre sem veszi; köpönyeg nélkül pedig el nem megy, ezt a természetét már régen ismerem.

— Az lesz legjobb, — mondja Horváth. — Te ugy is a szomszédban hálsz. Éjszakának idején magadra kapod, aztán keresse Kisfaludy Mihály uram.

Ebben megegyeztek volna szépen, s újra a mulatók közé vegyültek, hol a fiatalok éppen zálogosdit játsztak, mely játékból azonban Róza visszahúzódott egy alkalmas nézőhelyre. A megzaklatott leány el nem tudta magát szánni többé, hogy e társas játékban, ámbár játékból is, valakinek kezét nyujtsa; mintha félne, hogy ez ártatlan játékban közönyössé lenne a nagy fogalom, melynek megtartására szavát eligérte.

Megint a szabadba kívánczozott a társaság, mely aztán kisebb körökre oszlott, s néhányan a hegynek azon oldalára kívánczoltak, hol a kápolnaromok vannak, s annak közelében azon híres diófa, mely Kisfaludyék szőlője mellett maig is éppen van.

A ki Badacsonyan volt, emlékezhetik az egyes meredek lépcsőzetekre, melyeken a nők csak nagy ovatossággal járnak, s ekkor is a vezetőnek kezében ugyancsak tanácsos: jól megkapaszkodni.

Midőn az előzők megindulának a meredek lépcsőzetek egyikén, és Róza látta, hogy a párok ke-

zet fogva mennek, reszketett a gondolatnál, hogy a kézadásnak kísértete megint ily közel van.

— Hadnagy ur, — véli Róza, — én elengedem e sétát.

— De mi akkor egyedül maradunk, — magyarázza Kisfaludy a helyzetet.

— Ez kínos állapot, — mondja a leány.

— Csak nyujtsa nekem kezét.

— Kezemet? — ismétli a leány a hadnagyra nézve. — Minthogy önnek ígéretet tettem, most már tréfából sem engedném át senkinek.

— Róza! — mondja Kisfaludy, — egy pillanatunk sem marad a késedelemre; bennünket itt nagyon sokan látnak, s én felelős leszek az ön nyugalmaért, azért nyujtsa kezét.

— Nem lehet! — szabódik a leány.

— Ugy én legérdeemtlenebb lennék reá! mondja Kisfaludy, hozzátevén: — s így én leszek az első, ki elutasítatom.

Ez vallomás volt, melyre a felelet is oly hirtelen jött, mind a kérdés, és a leány odanyujtván kezét, mondja:

— Látom, ki nem kerülhetjük egymást. Itt kezem! hanem hallgatni fog ön büntetésül, míg én azt meg nem engedem, hogy atyám is tudjon valamit e viszonyról. Menjünk!

A társaság már visszaakart jöni, azt gyanítva, hogy bajuk történt; de midőn a lépcsőknél fölemelkedének, megint folytatók az utat, s a két nyilatkozó a vallomás

utáni első pillanatokban majd alig talált egy okos szóra, mely a beszédnek fonalát odábbnyújtotta volna. Egyik sem hitte, hogy e nyilatkozat ily hirtelen jöhessen, mint-ha magában kellett volna még érlelődnie a dolognak, úgy szólván, megszenvedni a boldogságért, mit a szerelem adhat; és épen ezért mindketten azon egy félelmet érezék, hogy e viszonyt igen hamar fájdalom éri.

A hosszú séta alatt volt idő arra, hogy a zaklatottság némileg elmuljék; de a leány mindenkép a titoktartásnál maradt, hogy atyját e nyilvánításra mintegy elkészíthesse, — s minthogy Kisfaludy szavát adá, csak egyet mert kérdezni.

— Saját atyámnak sem szólhatok?

— Ám, annak mondja meg; de azon meghagyással, hogy a titokszegést meg nem bocsátandom.

Meglőn az egyesség, a bizalom lassankint előtérbe lépett, s a hegyeni hosszú járáskelés alatt kitérult a két sziv, s minél boldogabbak valának e két órában, annál több boldogtalanság következett rá a fájdalmas visszaemlékezésekben, mint azt alább meglátandjuk.

Sándor már reggel beszélt atyjának olyasmit, hogy ő rokonszenvet lát, s a dolgot nem hagyja abba; mi ellen az apának nem volt kifogása; hanem inté mégis a fiut:

— Sándor, Szegedy uram hatalmas ember! azért eszeden légy, s úgy nyulj az ág után, hogy megfogd; mert ha kisiklik kezeid közül: nem szeretném, hogy ki-nevessenek!

— Van eszem, édes apám, — mondja a fiu, —

egyébiránt azt tartom, mi sem szakadtunk le az ágról.

— Jól van, jól, édes fiam, — okoskodik az apa. — Ha magad volnál, magam is azt mondanám, hogy ne csak azt nézd meg, a ki a kapunk előtt jár el; hanem válogass; de így nyolczadrészre, fiam, kevés ápetitus kell, hamar vége lesz.

— Ne féltsen, apám; megállom a sarat, s ha lesz mondanivaló; megmondom.

A fiu hazavezetvén Rózát a főhadiszállásra, midőn egyedül maradt, mindenütt apját kereste, hogy legalább annyival könnyebbüljön meg zaklatott lelke, hogy a szűk dolmány alatt könnyebben vegyen lélekzetet. Akármerre kereste az öreget, sehol sem találhatta; mert kocsisa után ment; éjszakára tudniillik haza akart szökni.

Minthogy este felé Sándor apját kereste; de meg neki is jól esett a zajosabb körből elhuzódni, az öreg Horváth Zsigmond unokáját, az ifju Józsefet kergeti mindenfelé, keresse meg a hadnagyot, Szegedyt pedig figyelmeztette, hogy el ne feledje a köpönyeget elvinni.

— Már szemmel tartom, s a mint besötétedik, magamra veszem, aztán viszem.

— Nagyon jó lesz! — hagyja helybe Horváth Zsigmond, szüntelen az ablakon kitekintve, honnét már látta jöni az unokát a hadnagygyal.

Az alkonyat megint összekergette a vendégeket, estére táncz előtt nagyszerü tüzijáték volt rendezve, s egy falusi asztalosból kerekedett lángész megtette az

előkészületeket, még pedig a nagyságos urnak parancsából úgy, hogy az udvaron épen a cigányok ülőhelye alatt süljön el néhány szüreti béka.

Minden úgy lön; a vendégek az udvarra gyülekeztek, várván a hulló csillagokat; de mig az égen jártatták szemeiket, várván a háznak háta mögül a meglepetést, a cigányok közt borzasztó lárma kerekedik; a békák szörnyü ropogással sülnék el, s a hány a cigány, anynyi felé fut; erre oly nevetséges zavar keletkezett, hogy Szegedy uram legalkalmasabbnak találta az időt a köpönyeglopásra.

A ruhafogasokról szélről lógott le a köpönyeg, mit Kisfaludy Mihály uram már maga is úgy intézett, hogy sok keresés nélkül elvihesse; Szegedy tehát hirtelen levevén, magára vette, és a zajgó vendégeken keresztül a szomszéd tanyára sietett.

A hadnagy mindenütt apját lesvén, épen az ajtóban állt, mikor Szegedy a köpönyegben kiosont; tehát nem akarván a kedvező pillanatot elszalasztani, ha csak egy-két szót mondana is neki, utána sietett, s a házon túl érven el, a siető köpönyegnek gallérát megfogta.

— Csak egy szóra, édes apám.

— No! — mondja Szegedy, megismervén a hadnagyot, és nem akarván magát elárulni, békén hallgatta a hadnagyot.

— Édes apám, én a legboldogabb ember vagyok.

— No, no! — mondja Szegedy kurtán, mi helybenhagyás is volt, és miatta a beszédet is lehetett folytatni.

— Beszéltem Rózával, nyilatkoztam; a leány szeret!

— Szerbusz! — mondja Szegedy, majdnem kifordulva a köpönyegből; de a fiu ezt a csudálkozást apjának kellemes csudálkozásképen fogadván, minthogy valaki közelgett, a szürke köpönyegest távozásra intve, mondja:

— Majd otthon többet! — Isten áldja kedves apámat! — Jó éjszakát.

Ezzel visszasietett, Szegedy uram pedig Kísfaludyék köpönyegében eleinte furesán érezte magát; hanem utóbb elgondolva, hogy a hadnagy mindenkinek figyelmét magára vonta, még pedig nem csak vörös dalmányával; hanem élénk lelkével és szép szellemével, végre még jobban magára csavarta a köpönyeget, azt gondolván, hát ha atyafiság lesz a dologból? tehát akkor még joga is van a Kísfaludy Mihály uram köpönyegébe takaródnizni; tehát azért is elviszi.

Még két napig tartott a multság.

Rövid volt a két nap a két szerelmesnek, annál hosszabb Kísfaludy Mihálynak, ki észrevevén, hogy köpönyegét elvitték, a világért sem gondolta volna azt, hogy az ő megbarnult köpönyegébe szeressen valaki; mert itt annál különbeket kaphatott volna, a ki lopásra szánja el magát; hanem ismervén a házi urnak sajátosságos vendégszeretetét, és azt is észrevevén, hogy ő nagysága valahányszor közelébe jö, mindannyiszor valamit nevet: nem akarta elrontani a tréfát; tehát megmaradt vendégnek.

A mily hosszú volt a vonal idejövet, olyan volt eltávozáskor.

Kisfaludy Mihály uramnak köpönyege utolsó estére megkerült; nem kérdezte a gazda, ki vitte el? ki hozta meg? Sándor pedig a boldogságnak tetőpontján újra biztosítá Rózát, hogy bevárja az órát, midőn az apa előtti nyilatkozatra engedelmét adja.

Szegedy uram, tudván mindent, szinte megszánta az elválókat, kik nem is gyaníták, hogy Szegedy uram a titkot köpönyegben lopta.

Ennyi köze volt Kisfaludy Sándornak sorsához az apai fehér köpönyegnek.

A köpönyeg titka.

Arról híres a szentványi ének, hogy igen hosszú; hanem egyszer még is csak elvégzik; így lőn vége a badacsonyi szüretnek is, és a mi szerelmeseink boldogságának is. Hej, az a sors nem sokkal különb néha akármi uzsorásnál, ki ha körme közé kap egy aranyat, reszeletlenül nem adja ki kézből, — a sors nem különben cselekszik, ha az ember boldogsága körme közé kerül, hágy rajta annyi nyomot, hogy meglássék rajta az ő hatalma is.

Kisfaludy Bécsbe ment, visszavágyva a kedves házába, hol boldogságát hagyta; a leány pedig a badacsonyi emlékeket az atyai háznál álmodta vissza, hol a különben nagyon is éles eszű leány hamarabb elárulta magát, mint azt maga is merte volna hinni.

Hiába, a küzdelemnek is megvan boldogsága, s a büszke leány bár mennyire beismeré, hogy olyan férfival van dolga, kire száz közül épen kilenczvenkilencz lenne a ráadás; mégis, sulyba vetvén önmagát, nem akarta hinni, hogy könnyűnek találtassék. S ha már kimeré a sors a nő fölött a férfinak győzelmét, melyet leggyakrabban térden állva kunyorálnak ki; lett volna a küzdelem oly erős, hogy a nő a győzelemnek ne martaléka; hanem jutalma lett volna.

Ah, a gondolatnak köteléke oly vékony, hogy csak a képzelet látja, s ime, a büszke hajadon oly kinnal vergődik közte, mintha valóságos rabigában volna, — s egyedüli vigasztalódása, hogy az ifju szintén békóban van, megkötve önszavával, kénytelen magában tartani a frigynek titkát, míg a nőnek kénye el nem ereszti a finom; de erős köteléket.

Kármentőnek is jó volt e gondolat; a leány lassankint megnyugodott e sorsban, arcán elsimult a gond, s megint az a vig, kötekedő, élénk gyermek volt, ki az ifjakkal szemközt szüntelen eszén van, megszakadt hízgelgéseket figyelembe nem vesz, erőlködő nagy szavakra megmondja, hogy az urfi ne fáraszsza magát, — tehát környezetének ura volt, még néha atyjának is, ki minden áron meg akarta neki mutatni, hogy jövendőjére nagy befolyása van, s e tekintetben irányt akart adni.

— Édes Rózám, — mondja az apa, nem sokára a badacsonyi szüret után, — nem mondasz nekem semmit?

— Nem, kedves apa ; meséimből kifogytam, hazudozni pedig nem akarok.

— Hová megyünk el a jövő farsangra ?

— Szépen itthon maradunk , kedves apám. Nem akarom, hogy azt mondják : mutogatóba megyünk.

— Nojsz, édes leányom, dombra nem ütlek, meg czédulát sem akasztok a nyakadba ; hanem, látod, ha mindig itthon ülünk, Isten ugyse, megeszti az embert a rozsdá.

— Persze, édes apa, maga engem félt a rozsdától ?

— Jaj, bajos te veled beszélni. Mindjárt tövéről hegyére veszed a szót, — okoskodik az apa, nem akarván elszalasztani a vitának győzelmét. — Látod, ne kívánj okosabb lenni apádnál ; hanem engedelmeskedjél egy kicsit.

— De hát parancsolt már valamit, kedves, jó apám ?

— Az engedelmesség annál kedvesebb , minél kevesebb parancsolás nélkül teszik ; azért mondtam , hogy mondj nekem valamit, lepj meg valamivel.

— De már itt csakugyan nem tudom , hol kell elkezdni az engedelmességet ? — tündödik a leány.

— No hát majd segítek én, bizalmatlan és engedetlen leány, — látom, te már a nyakamra akarsz vénülni, ugy-e ?

— Ej, ej, kedves apám, még ha idősebb volnék is, magának kellene eltagadni belőle valamit, nem hogy még megvénit, holott ilyen szándékomról csakugyan nem beszéltem.

— Annál jobb , ugy a jövő farsangot valamelyik

városban tölthetjük el. Reménylem, ez ellen nem lesz kifogásod; mert, lásd, emberek közé is kell mennünk!

— Miattam történnék meg e hurczolkodás?

— Természetesen! Legalább egykor nem fogod szememre hányni, hogy úgy tartottalak, mint a vasorru bába, hogy lakat alatt voltál, és sehová sem eresztettek.

— Valakinek bizonyosan megígérte apám, hogy engemet elvisz?

— Nem, édes leányom! Ha boldoggá tehetlek beleegezéseddel, úgy inkább ma, mint holnap; ennél a háznál a józan ész a gazda; de nem veheted rossz néven, hogy apai kötelességemnek adósa maradni nem akarok.

— Kedves apám, vagy többet mondjon, vagy ezt is engedje el; mert nekem úgy tetszik mégis, mintha nagyon eladó portékája volnék kedves apámnak.

— Hát többet mondjak?

— Vagy semmit! — felel a leány, reszketve a pillanattól, midőn apja csakugyan többet mond, s arra csakugyan kinos lesz felelni, tudva, hogy a leány apját lelkéből szerette, s annak keserüséget okozni nem akart, főleg midőn az épen az ő boldogságát akarta biztosítani.

— Nem, nem tágitok, — jegyzi meg az apa, — most ki nem szalasztalak, te kis csacska feleselő! Magad engedtéel választást, azért én többet a k a r o k mondani, még pedig azt, hogy neked titkod van.

— Nekem? — mondja a leány teljes nyugalommal, mint a ki titkát jó zár alá tette.

— Épen neked, édes Rózám, — mondja az apa, gyermekét magához szoritva, — és ezt bizonyosan tudom.

— B i z o n y o s a n ? — ismétli Róza, megütközve apjának e határozott mondásán. — Ha titkom volna, jobban megörizném, mint hogy azt oly könnyen megtudhassák.

— No, a mi azt illeti, én sem jutottam hozzá valami nagyon könnyen; hanem azért tudok valamit, édes leányom, azért csak valld meg!

— Ne ugy vallasson, kedves apám, — mondja a leány mindinkább zudulva, — hanem mondja el, a mit tudni vél, s én büszke vagyok arra, hogy tagadni apám előtt nem fogok.

— Nohát emlékszel Badacsonyra?

— Igen! — mondja Róza, elhalaványulva.

— Kísfaludy testörhadnagyra is, kedves szép kis leányom? — mondja Szegedy, a leggyöngédebben átkarolva a reszkető gyermeket.

— Igen, atyám, — s mi jön aztán?

— Ő szeret téged.

— Atyám találgatni akar! — jegyzi meg Róza, összeszedve magát újra azon gondolatban, hogy atyja inkább gyanit valamit, mint tud.

— Könnyü nekem találgatni, mikor a hadnagy nekem maga mondta.

— A h, a v a k m e r ő e m b e r ! — kiált a leány oly hangon, hogy atyja is megrémült, s azt gondolván, hogy a hadnagy talán a viszonszeretetet egy kis-

sé korán hitte , hajlandó volt a dolgot örökre abban hagyni.

— Csöndesedjél meg édes leányom ! — békíti az apa a leányt.

— Megigéri apám, hogy e meggondolatlan emberrel soha sem beszél leánya előtt ?

— Szavamat adom , többé nem említem ! — igéri az apa, ki most már kétségen kívül hitte, hogy itt nyilatkozatról szó sem lehetett ; tehát magára hagyta a leányt, ki most keserves kint állt ki, törpének látni azon embert, kit lélekóriásnak hitt , s e csalódásában számot vetett az egész fajjal, mely türni, szótállni nem tud ; hanem az első alkalmat megragadja, hogy győzelmét a világ előtt jó korán dobra is üthesse !

— Isten veled , férfinép ! — mondja az elkeseredett leány. — Nem kellünk egymásnak.

A kemény ítélet.

Nagy vendégség lön Szent-Györgyön , az unokát katonának eresztették, annak a bucsuzóját tarták meg.

Együtt voltak a badacsonyi vendégek, sőt, hogy az is itt legyen, kit legkevésbé vártak , megjött Kisfaludy Sándor is, elég szomoruan ; mert a testőrségtől hatod magával egy gyalogezredhez tették át , s a busuló fiu, haza rohant kárpótlást keresni fájdalomért a szerelemben, s igen jól gyanítá , hogy Rózáék Szent-Györgyön lesznek.

Mindenki csudálkozott a hirtelen változáson , Kis-

faludy maga sem örvendett a változásnak, és olyanképen vett bucsut bécsi barátitól, hogy a szolgálatba alig tér már vissza.

Alig lépett az ismerősök közé, elég korán meglátta Rózát, ki, a mint látszék, nem igyekezett őt meglátni, s ez elég volt első pillanatra, hogy a bánatos ifju még komorabb legyen.

Hiába igyekezett a leány uralkodni magán; szemei mégis csak fölkeresék az új vendéget; de midőn szemek találkoztak, s a köszöntést viszonzni kellett volna, az oly hideg volt, hogy a mélyen érző fiatal tiszt a mellőztetést könnyen észrevette.

— Lássunk tisztábban! — mondja Kisfaludy önmagát biztatva, s a mint azt föltűnés nélkül tehetette, megközelíti Rózát, csakhogy a bizalom egy szikrányival sem lőn több, mint előbb.

— Siettem, és hála Istennek, nem hiába! — mondja a hadnagy a legalkalmasabb perczek egyikében.

— Kár volt annyira sietni, — volt reá a hideg válasz.

— De midőn azt hittem, hogy Rózám itt lelem.

— Hadnagy ur, ugy látszik, kényelmessé tette magát, és fölöttem rendelkezni akar.

— Ezt a hangot nem értem! — csudálkozik a másik.

— Ugy soha sem fogja jobban megérteni.

— Büntetni akar Róza?

— Senkit mást, csak önmagamat; én meg is érdemlem, és kiállom büntetésemet.

— Meddig tart e vezeklés, ha szabad kérdenem?
— Örökké!... Rövidebb nem lehet egy meggon-
dolatlan pillanatért.

— Legalább magyarázatot kérek.

— Hadnagy ur katona, jól tudja, hogy ott a szí-
gornak nem adják okát: én is adós maradok a magya-
rázattal, örökre.

Ez oly határozott hang volt, hogy Kisfaludy nem
maradhatott tovább a leány körül; hanem végbucsuul
mondja:

— Tehát Isten velünk!

Másnap Sümegre hajtatott Kisfaludy, s apjának még
este elbeszélte, mily keserves csapás érte, s ő el nem
tudja gondolni, mi lehetett az ok?

— Dölyfös lesz ő kigyelme! — mondja Kisfaludy
Mihály uram, — talán grófot vár!

— Ne mondja ezt, kedves apám! Én őt most is
szeretem, és nem kételkedem, hogy köztünk félreértés
van, minek nyitjára nem tudok rátalálni.

— Beszélte valakinek e viszonyról, Sándor? —
találgatja az apa.

— Senkinek, apámon kívül, — apámnak is úgy,
hogy itt a szobában ketten valánk, mikor a szüret után
haza jöttünk, mikor pedig Badacsonyban megmondám,
hogy a leány is szeret. . .

— Hol mondtad nekem, édes fiam?

— Badacsonyban, édes apám, mikor az a nagy za-
var volt a cigányok között, mikor alattuk elsültek a lö-
poros békák, — tudja, édes apám?

— De már abból egy szót sem tudok, édes fiam! Most hallok először, hogy ilyen bolond dolog is történt; miattam, persze, könnyen történhetett; mert épen akkor este kerestem a kocsiszt a hegy lábánál a vendégfogadónál; tehát se látója, se hallója nem voltam az egész komédiának.

— Jaj, kedves apám, bizony Isten, maga még jobban fölfordítja velem a világot. Hisz épen mikor a cigányok leginkább eszüket vesztették, az ajtó mellett álltam, s édes apám köpönyegébe burkolózva sietett ki! Még azt gondoltam, hogy el akar jöni bucsuzás nélkül, azért siettem utána, és a sötétben megkapaszkodtam a köpönyeggallérjában édes apámnak, és nagy örömmel mondtam el, hogy a leány szeret.

— Nekem mondtad, édes Sándor fiam? — kérdi az apa, szinte megszánya a fiut.

— Persze, hogy édes apámnak, édes apám pedig csak ugy kurtán felelt vissza a köpönyeg közül.

— A köpönyeg közül?

— Igen, apám; nem emlékezik, hogy milyen erősen tartám gallérjánál fogva?

— Tyhü! — kiált föl Kisfaludy Mihály uram, — elégtünk falustól, édes fiam. Most értem csak még a dolgot.

— Na, csak hogy érti, kedves atyám.

— Én iszen értem most már, kedves fiam, — hanem, hogy te érted-e? azt magam is kétlem.

— Hát ez mit tesz, kedves apám?

— Megmagyarázom, fiam, — mondja az öreg, —

az nap el akartam én szökni ; kerestem is a köpönyegemet a tüzi játék után, de nem találtam ; mert a mint észrevettem később, Horváth Zsigmond ur ellopatta előlem ; most értem hát , hogy az én köpönyegemnek beszéltél ; hanem helyettem más hallgatta : érted-e, te, boldogtalan gyermek ?

— Most már értem, kedves atyám. Tehát a mit én akkor mondték, Róza is megtudta ; ugy nem csudálkozom azon, hogy megvet ; s itt magyarázatnak alkalma nem akad.

— Tehát mitevők leszünk, Sándor fiam ?

— Összekészülök, édes apám, és követem tanult mesterségemet, elmegyek embert ölni a háboruba ! — Egyszersmind azt is hozzágondolta, hogy : — Ott majd csak akad valaki, ki viszont szivességből engemet is megöl.

Az apa magára hagyá a fiut, vén fejjel azt gondolván, hogy ez tán könnyebb baj mégis, mint mikor valakinek ágyugolyóval lövik meg a lábát, — az aztán nem nől újra ; leány pedig elég marad Somogyban, Zalában, egész Magyarországbán, vagy az egész világban, a katona ott mindenütt megfordul ; majd megkerül a zsáknak maga foltja ; tehát csöndes jó éjszakát kívánt.

Sándor fájdalmának csak egy vigasztalása volt, hogy a katona könnyen megszabadul a fájdalomtól, ha a háboruban nem röstel az ágyukkal szemközt menni ; de ez a sors nem levén rá mérve, a fájdalomnak ezen orvosságát nem lelte meg ; hanem, hogy még jobban fájjon a seb, — francia fogságba esvén, országról-or-

szágra hurczolták, így lett belőle országra szóló fájdalom, — ebből termettek :

Himfy szerelmei.

Egy országot bánthanék meg, ha föl merném tenni hogy van olyan olvasó, ki Himfy szerelmeit nem ismerné, s épen azért hiszem, hogy e fájdalomnak szülő oka mindenkit érdekel.

A mult századbeli francia hadjáratnak foglya lön Kisfaludy, kit most már Franciaországban kell fölkeresnünk, kit a fájdalom oly messzire követett; s midőn minden édes köteléktől el lön vágva, nem maradt egyéb társa, mint a fájdalom, mely a magára maradt emberben ellentállás nélkül pusztított.

Meg kelle szabadulnia a panasznak, — s mint a kagylónak fájdalmából terem az igaz gyöngy, olyan igaz gyöngyei irodalmunknak Himfy szerelmei.

Átlapoztam az oly sokszor olvasott könyvet, s mint e panasznak magyarázója, keresem a vonatkozásokat, melyek e viszonynak emlékezései voltak, s a hetvenegyedik dalban megtalálom, honnét kelt csirája ennyi mély panasznak, s a mit az első dalban kinosan megvall, annak keletkeztét végre is kimondja :

1-ső dal

Az életnek tengerében

Két örveny van : sziv és ész ;

A kettőnek egyikében

A jobb ember könnyen vész.

Az ész ezer bajt okozó :
Ezt el lehet kerülni ,
A sziv, minthogy r a g a d o z ó ,
Könnyü benn elmerülni.
Engem a sors forgó szele
Ez örvénybe csapott bele,
S elragadt az engemet :
A sziv szerzi vesztemet.

71. d a l

Édes, kinos emlékezet ,
Ó Badacsony szürete !
Mulatságos gyülekezet ,
Te rabságom kezdete !
Ott tudtam meg, ki légyen ő ,
S mi legyen a szerelem ;
Ámor nyila miként sebző ,
S mi az édes gyötrellem.
Nem ugy mentem, a mint jöttem ,
Nagy különbség volt közöttem,
A ki valék az előtt ;
S a ki lettem, látván őt.

Hányszor szólamlék meg benne a fájdalom, mely évekig gyötré, hazájától, panaszának tárgyától annyi távolságra, s még akkor sem a viszonzlításnak édes gondolata ; hanem reménytelen szerelemnek gyötrelme élődött lelkén.

Mennyi vergődés, mennyi nyugtalanság ! az az önmagávali tünődés, mely nem vigasztal ; hanem gyötör, s annyi panasznak a magányon kívül semmi tanuja, — valóban élő kárhozat. Valóban bámulandó, hogy lelkét meg nem ölé e fájdalom, hisz maga mondja a IX-ik éneknek két dalában :

Nincs nyugtom, nincs békességem,
Lelket alig vehetek ,
S pedig az az ellenségem ,
Kit imádvá szeretek,
Feldulá már mindenemet,
Mind szívemet, mind eszemet,
Békét nekem még sem hágy :
Végső vesztém után vágy.

Az étellel tusakodom,
S élni mégis szeretek :
Fájdalmimmal nyájaskodom,
És sirok, ha nevetek.
Ily zürzavar az életem,
S ezt csak neked köszönhetem,
Édes pokla szívemnek
Kinos menyje lelkennek.

Keserves kinjaiban jött egy vigasztalása , egy csapat osztrák fogoly, fél rongyban, gyógyulatlan sebbel ; s a fogoly magyar megtakarított filléreit kezdé osztogatni, egyszersmind megvigyázta, melyik a legrongyosabb, s ime , egy mezitlábos ifjuban megismeri szent-györgyi Horváth Zsigmondnak unokáját, Józsefet , kit a szenvedés már majdnem végkép kimerített.

A szenvedő fiut karjaiba kapá Kísfaludy , s a következő nap legalább annyi enyhet adott a másiknak is, hogy volt ember , kinek anyai nyelvén elpanaszolható fájdalmait.

Igen természetes, hogy a fiu bizalmas jó barát lön, kinek Kísfaludy most már tartózkodás nélkül mondá el mindazt, mi viszonyukra vonatkozott.

— Tehát apád köpönyege hozott e zavarba ?

— Nem is kételkedem benne.

— Annyit mondhatok, hogy az én öregem tudója lesz e dolognak, s ha az Isten haza vezérel, az igazi nyomot ki fogom kutatni.

Ez volt az első reményszikra; de mindössze is csak szikra, melyhez száz meg száz mérföldnyire vannak, mi már azért is elég kinos; mert egy embernek sorsához országok sorsa volt kötve, s első szükség a hazaszabadulás lenne.

Végre ez is megjött, a két fogoly haza bocsáttaték, s a mint mehettek, úgy siettek haza felé; de minél közelebb jövének, Kísfaludyt annál inkább zaklatá a bizonytalanság, Rózáról idáig mitsem tudott, s ha nem akarta is hinni, hogy a leány megtagadja végkép, hol fog a csomó megoldatni? ezért mondja tehát a hazának szent határához érve :

Végtére hát elértelek,
Édes hazám, tégedet ?
Végtére megnyerhettelek ?
Itt csókolom földedet.
Oh, Hunnia ! sinlettelek,
Kedves honom, tégedet !
Te, kit mindig szíveltelek ,
Nyisd meg anyaöledet.
Hogy elmentem poklom valál :
Jobb élet-e, avagy halál,
A mire most érkezem ?
Oh, hazám, ezt kérdezem.

A legelső magyar ház, melybe lépett a két hazatérő,
Horváthék háza volt, hol vendégsereg várta az egyiket;

de bár Kisfaludyt senki sem várta, annál inkább örvendeztek, s midőn Szegedy Róza meglátta Kisfaludyt, megdöbönt, a szenvedőt látva :

Láttam ismét! a régi ő,
Szép ő most is, sőt szebb még,
Megérlelvén őt az idő,
Gögösebb is tán, mint rég!
Miként nőttek szépségei,
Nőni fognak szerelmem,
Százszor többek kellemei,
Többek lesznek gyötrelmem!
Alig ismert meg engemet,
S észrevévén inségemet,
Összecsapta kezeit,
S lesütötte szemeit.

Hajh! kemény ő, s érzéketlen,
Most is dulja életem;
Kinaimban telhetetlen,
De őt mégis szeretem.
Egész létem vele teli,
S míg a vérem meg nem hül,
Őt szereti, s őt tiszteli
Szivem, s elmém egyedül.
Csak a vége életemnek
Lesz határa szerelmemnek,
S ha siromon túl nincs vég,
Szeretem őt ott is még.

A találkozásnak értelmezéseül írárok ki e verseket, itt sem remélt még, kivált pedig akkor nem, midőn tapasztalta, hogy ismerősei mégis megtudák a viszonyt, s mint hasonló esetekben szokás, mindig akad egy-két fá-

radhatlan nyelv, mely a férfi böcsületén táplálkozott, mint arról meg is emlékezett később.

Sem nyugalma, sem szándéka nem volt a haragos hölgyet az első találkozásnál magyarázatra kérni; ha már ennyit türt, még rászánta a többit is, meghagyván egykori fogolybarátjának, hogy kutasson az öreg körül, tán mégis kivergődnek a zavarból.

Sümegre ment az atyai házhoz, ott fejezé be a kesergő szerelmet, melynek végére mindjárt elvezetem önöket.

Csakhogy megértették egymást.

Horváth Zsigmond ur jobban szerette mind a leányt, mind a fiut, semhogy e kényes dologban kutatózni akart volna; de midőn unokája megjött, és Kisfaludynak elmenetele után a vendégek is eltávoztak, kivéven Szegedyéket, — az unoka elbeszélte az öregnek mindazt, mit a viszonyból tudott.

Az öreg nagyot bámult, észrevevén, hogy ezen lében végtére is ő volt a kanál; rászánta magát rögtön, hogy a csomót haladéktalanul megoldja.

Négyen ültek a kis teremben, épen a szükséges személyzet az utolsó jelenethez, hogy igazság szolgáltság mindkét részre, és ha lehet, az egész vigan végződjenek el.

— Jó kedvem van!... Kezdi az öreg ur, — szeretnék akkora lármát ütni, hogy a Balatonmelléig meghallják, azaz, meg is fogják hallani, olyan szüretet csa-

pok Badacsonyan, hogy hét országra szól, mit szólsz hozzá, Szegedy barátom?

— Elmegyek, aztán ott leszek én is, mint máskor, felel rá Szegedy.

— Hát az én kis hugom mit mond? — kérdi az öreg nagyságos ur.

— Engem meg elvisz édes apám, akár akarok, akár nem; aztán én is ott leszek.

— Már, látom, egyiknek sincs valami nagy kedve; hej, pedig volt idő, hogy ti mulattatok legjobban, — hozakodik elő az öreg házi gazda, — hogy vittük el Kisfaludy Mihály uramat akarátja ellen.

— Aztán nem mert boszankodni, — teszi hozzá Szegedy, — meg mikor észrevettük, hogy haza akart szökni: elvittem a köpönyegét.

Csak azt akarta az öreg, hogy idáig érjenek. Róza nem gyanítván, mi következik, csendesen hallgatta a dolgot; Horváth József pedig nem akarván az alkalmat elszalasztani, közbe szólt:

— Kedves urambátyám, magára vette az öreg Kisfaludy köpönyegét?

— Magamra vettem, öcsém.

— Jaj, ha akkor találkozott volna az öreg Kisfaludyval.

— Elég, ha a fiával találkoztam. Kedves Józsi öcsém, maig is bánom, hogy édes apjának nézett. — Ezen szóra Róza is figyelmes lön, ezt ő nem tudta, s mintha valaminek lehetőségét gondolná, kérdi:

— Megszólította édes apámat?

— Saját apjának nézett, — mondja Szegedy, hanem a többit már egyszer úgy is hallottad, kedves leányom, azt tehát elengedjük.

— Nem engedjük el! — kiált az öreg házi gazda, azt is tudni akarjuk.

— Csak annyit, kedves apám, — akarja tudni a leány, — a mit akkor mondott Kisfaludy, kinek volt mondva?

— Bizonyosan nem nekem, édes leányom; hanem saját édes apjának!

— Tehát én voltam igaztalan! — mondja a leány, apjának nyakába borulva, mialatt Horváth Zsigmond sugott valamit unokájának, s az eltávozott.

— Most már én is szólhatok, — mondja az öreg, a leánynak keze után nyulva, — Kisfaludy még a külföldön közlé e dolognak homályosabb részét unokámmal, s én kifejlődve látván e dolgot, kérdem, kedves hugom, Kisfaludy megszegte-e szavát?

— Nem; Kisfaludy tán e szerint most sem tudja, kinek szólt akkor.

— De hát nekem nem lett volna szabad tudnom a dolgot, te rossz leány? — kérdi az apa.

— Egy ideig, nem, édes apám, s nekem ezt Kisfaludy megígérte.

— No, már most mi következik ebből? — kérdi az apa megsomorodva, látván, hogy gyermekének sorsa és egy becsületes embernek szerencséje, ilyen tévedésnek lön áldozata.

— Majd én megmondom holnap ilyenkor, mi kö-

vetkezik! — igéri Horváth Zsigmond, s minthogy ebédre csöngettek, félbeszakadt a tárgy.

Horváth József öreg apjának meghagyásából négy legjobb lovat indított utnak, egy kis kurta levélben kérvén Kisfaludy Mihály uramat és Sándort, hogy másnap korán induljanak Szent-Györgyre; rendkívül fontos ügyben kéreti őket az öreg, nem is kételkedik, hogy ezen kérését teljesíteni fogják.

— Rugja meg a bagoly a dolgát! — dörmög Kisfaludy Mihály uram, — mit csináljak én most Szent-Györgyön?

— Azt már nem mondhatom meg, kedves atyám, felel Sándor, — hanem ha annyira sürgetős; mennünk kell, hogy harag ne legyen belőle.

— Persze, hogy el kell mennünk, azért korán fölpillantsunk.

Reggel jókor már kocsin ültek, s a jó négy ló sietős dologhoz méltó ügetésben kurtitá meg az utat Szent-György felé, jobbról ülven Kisfaludy Mihály ur vásott köpönyegében; hanem annál fehérebb volt Sándornak köpönyege a baloldali ülésben.

— Édes apám, — mondja Sándor némi tréfával az avult köpönyegre, — már én is azt mondom, hogy vehetne egy új köpönyeget a mostani helyett; mert ugyan régen volt ám fehér.

— De, édes fiam, — a te köpönyegeden van ennek a fehérsége, — ezen gazdálkodtam én ki a tiedet is.

Eddig volt a tréfa, mely a kedélyességben fulánk nélkül maradt, és az uton többé nem került elő e tárgy

hanem azon tündöttek, hogy mit akar Horváth Zsigmond ur ő nagysága.

Fölösleges volna elmondanom, hogy Horváth Zsigmond miképen egyesítette össze a szétszakadt dolgot; azt hiszem, a félreértés kimagyarázása után ez nem volt nehéz munka.

— Ime, apámnak vásott köpönyege minő szerepet vitt! — mondja Sándor Rózát karán tartva.

— Aztán mégis te biztatsz, hogy vegyek helyette mást, — jegyzi meg az öreg.

— Nem, azt nem engedjük meg! — mondja Róza. Minket ez szomorított meg; — tehát legyen tanuja boldogságunknak is.

Uraim, egy köpönyegből elég egy történet; magamat ajánlom.

Berzsenyi, mint kérő.

Pesten van most egy új bolt, melyben jó pénzért megvesznek: régi rozsdás sarkantyúkat, penészes ódonságokat, törött kardokat, csatokat, gombokat, aranyos, vagy csak arannyal megfuttatott öldöklő, evő- vagy egyéb szerszámokat, melyek annál drágábbak, minél nehezebb rájuk fogni, ki lehetett egykor az igazi gazdájuk. Szent borzalommal veszi kezébe a bámuló a megvásott ódonságokat; alig meri megmarkolni, nehogy valamelyik ösünknek szelleme ráforduljon; kibontja szűk száju erszényét, és vagy magának vagy a muzeumnak, kialakítja a multaknak elszóródott emlékét. S én ezért nem gunyolom, sőt áldom Istenemet, hogy a kegyelet nem vásott ki kebleinkből; de ha a rozsdá meg hagyta a vasat, melylyel őseink oly gyakran egymást verték agyon; bár csak több lett volna az a tintanyaló, ki azt részletesen megírta volna, mit őseink okosat mondtak akkor, midőn a czivakodókat szétválogatták, mikor a többi elé példának okáért kiálltak. Igaz: az ilyen kin-

cset nem lehet mentékre fölvarrni, sem üveg alá rakni, hogy a mostani gazdája dicsekedhetnék vele; hanem az is igaz, hogy a penész és rozsdá nem ette volna meg; aztán nagyon alkalmas volna most jó példának, — és aligha többet nem érne egy két el nem felejtett jó gondolat, mint az a néhány font rozsdás van, mit kegyeletből aranyakon veszünk.

Ez az oka, hogy én elhunyt jeleseink emlékével foglalkozom, nehogy multunkat is megegye a rozsdá.

Kemenesalja.

Nyolcz évvel ezelőtt Zalából Vas megyébe mentem, ugy intézvén utazásomat, hogy Nyögérben egy kedves ismerősömet látogassam meg, az ottani lelkészt, K..... barátomat, kinek e látogatást még Zalában megígértem. Zalai gazdám elindulásomkor figyelmeztetett, hogy Nyögérben valami meglepöt fogok látni, a nélkül oda ne hagyjam Nyögért.

El nem tudtam gondolni, mi lehet az a meglepö? de az én szeretett gazdám nem könyörült kíváncsiságomon, s én annál inkább siettettem kocsisomat, hogy a meglepöt meglássam.

Azok kedveért, kik a tért nem ismerik, meg kell jegyezmem, hogy a hat óranyi utvonalon nem épen észrevétlenül, a tér mindinkább emelkedik, egész Nyögérig; de ez emelkedés még sem történik oly hirtelen, hogy még csak gyanítani is lehetne, hogy Nyögér minö magaslaton fekszik, — így még az alföldi kocsis is azt hit-

te volna, hogy egyenesen jár; holott midőn legelőször ment a gödöllői hegyek közé, és egyik hegy után mindig nagyobb következett, végre aggodalommal fordult vissza a kocsí hátuljában ülő urhoz, mondván: Uram, most mindjárt a levegőben leszünk.

A jó barát csakhogy ölbe nem vett; néhány pillanat alatt észrevettem, hogy libának, csibének vesztére jöttem e házba, ámbár előre szabódtam, hogy én tovább szeretnék menni; de az én papom azzal vigasztalt, hogy engem úgy sem lehet minden héten vendégnek fogni; tehát nem ereszt, kivált midőn kértem, hogy azt a meglepőt is megmutassa, mit Nyögérben lehet csak meglátni.

— A nélkül el sem ereszteném! — mondja a jó barát, azonban semmi készülődést sem láttam, miből azt vélhettem volna, hogy a meglepőt meg is fogom látni.

Míg egy liba megsül, addig könnyen körül lehet kutatni egy házat, s az én kedves vendégmarasztó gazdám szobáit, udvarát, kis udvari kertjét is megmutatta, s midőn abban olyan ritka nagyságu málnát mutatott, minőt soha sem láttam; kezdém hinni, hogy ez volt a meglepő, és hála fejében nagyon csudálkoztam, mintha kitaláltam volna a ritkaságot; de a gazda minden tettezés nélkül mondja:

— Szót sem érdemel. A környékben már mindenfelé találhat ön ilyent! — Így kénytelen valék azt hinni, hogy valami mást fogok én itt látni.

— Ugy hát még hátra van a java?

— Arra is rákerül a sor, — lőn a válasz, mi közben az ólak felé tartánk, és én már vártam a hat lábú

tehenet, vagy három fülü malacot; de mind hiában, ilyeneknek hire sem volt a nyögéri udvarban.

Majdnem boszantott ez a megvárakoztatás; de a kíváncsiságnál jóval hatalmasabb ellenségem támadt, az éhség; tehát hallva, hogy a rézmozsarat nem ritkán oldalba verik a konyhán, s egyik cseléd roppant halmoz málnát szedett a kertben: megadtam magamat az emberi gyarlóságnak, mely különösen déltájban a legnagyobb bölcsét is földhöz vágja; — gazdám karán az ebédlőbe mentem, olyan étvágygyal, hogy ha ezen pillanatban karthausi barát lettem volna, aligha jutott volna eszembe a *memento mori*.

Ebéd után kétszer is fölemlítettem kíváncsiságomnak tárgyát; de csak azon feleletet kaptam, hogy még nem lehet; azért vártam békén, míg pap barátom naplemente előtt szüntelen óráját nézve, végre karjára vett, és az udvaron keresztül a fészerbe vezetett.

A fészerből egy másik ajtó nyílt, mint gyanítám, az épület háta mögé, én szokott módon akartam kilépni; de az én barátom háttal léptetett ki, kérdezve tőlem:

— Mit gondol ön, Nyögér síkföldön fekszik?

— Egyenes földön, mint a deszka.

— Nézze meg ön, — mondá ő, engemet megfordítva, és én csudálatosb szépséget még soha sem láttam. Legkevesebb kétszáz öles magaslaton álltam, alattam elláthatlan síkföld, melyen negyven falut lehet egyszerre meglátni szabad szemmel, azon kívül Szombat-helyt, melynek tornyait a lemenő nap saját szerű fényözönben láttatá, — valamelyest oldalt a rohonczi hegyek

egész Kőszegig. A gyönyörűen zöld rónán a Rába folyamnak regényes kanyargásai a számtalan liget mellett oly bódító látvány, hogy az én papom e gyönyörű képhez szükségtelennek tartá egyebet mondani, mint : ez a K e m e n e s a l j a.

Egy roppant angolkert ez, melyben az a legszebb, hogy a sok falut, erdőcskét, ligetet, kisebb nagyobb folyót, a véletlen oly kedves rendetlenségbe zavarta össze, hogy a szem az élvben megpihenni nem bír. Az ember önkénytelenül kiterjeszti karjait, keblébe szivja az alkonynak fris szellőjét, és röpülni vágyik e paradicsom fölött. A roppant magaslatról egy bűvölet csalja le a nézőt az alatta kiterjedt rónára, — a bucsuzó nap egy lámpa, melyet láthatlan kéz tart e látvány fölé, — s az ember egy pillanatban észreveszi, hogy csak férgé e földnek, melynek szépsége még az emberi telhetetlenségnek is sok. És hogy kifogjon az alkotó a gyarló embernek gyöngeségén, mely végre is e sokat el nem bírja; az elláthatlanból odavet neki egy részt, — s mintha velem állna szóba, szinte hallom, midőn mondja : No, ne, neked is egy darab; ez a szép darab itt Magyarország, te csak ezt szeresd, ez legyen a tied!

Némán álltam e leirhatatlan szépség csudálatánál, s mikor a nap lement, még csak akkor kérdezkedtem egyes helyek nevei után a szép Kemenesalján, s az egyik falunak nevéénél megálltam :

— S ö m j é n ! — mondám ismételve a szót, mintha valamiről emlékezetes lenne, mit észrevevén pap barátom, jelentékenyen mondja :

— Ott lakott egykor Berzsényi Dániel!
Utóbb azt is hozzátette :

— Az öregek ezt mondják : Akkor volt ám még csak kedves élet a Kemenesalján.

Egy mogorva ember.

Jól kell vigyáznom, hogy a nevét ki ne kottyantsam annak a derék öreg urnak, ki e századnak elején bomladozni kezdő egyszerű erkölcsünket úgy védelmezte Kemenesalján, mint a budai kertet a tilalomfa, azon különbséggel, hogy az öreg ur nem állt meg egy helyben, és izmos karjai, mint a mesebeli szoboré, megelevenedtek, ha a tilalmasban csipett meg valakit; azon kívül a Kapitólíum ludjai nem csaphattak nagyobb lármát, midőn az ellenséget elárulták, mint a minő zajt ütött az öreg, ha valakiről lefeslett a mente, és magára divatrongyot szedett.

Hasztalan kerülgették az öreg ur házát, megkerülte az egész Kemenesalját, gyomlálta a paréjt, s egy pár fecskefarku posztódarabot a kert kerítésén oly kegyetlenül meglődözött, hogy a többi már a készet is a szabónál feledte.

Hanem az lett volna ám még az ágyu, melynek a golyója háromszor keresztül röpülte volna az öreg ur birtokának hosszát avagy szélét! Ez is nagy oka volt annak, hogy az öreg ur másnak még ujdonat új fecskefarku dolmányát is meg merte lődözni; — aztán egy nagy vasládája is volt, melynek a vasa is megért vala-

mit, hát még az a sok habos tallér, meg az a szép sárga arany, mit ő, saját szavaikint, bocskorban keresett; hanem ember legyen az a csizmadia, ki jó pénzért megvehette azt a kordovány bőrt, melyből azt a csizmát megvarrja, melyben ismét azon kincsből elkölthet valaki valamit; mert hagyján az a lakat, mi a ládán van; hisz ha elvész a kulcsa, megint csinál a lakatos; de az öreg urnak van két szeme, annak meg két drága szemfénye, s még ennél is drágább egyetlen leánya, még pedig olyan szép, hogy az a láda akár ne is következék utána.

No, de ha a láda is megvan, annál jobb; és mondhatom, a ritka szépségü leány után még ezen ládának is nagy hire járt. A kemenesaljai lakatoslegények a lakatjáért, melynek százféle titka van, — az urfilegények pedig a bennevalóért, és azért a másik kulcsért, mit eddig hiában kesestek, melylyel az öreg ur szívébe nyithattak volna, — és már mindenki hitte, hogy már az igazi kulcscsal sem nyílik ki, ugy beette a rozsdá.

Maga volt az öreg ur szobájában, nagy fejü tajtpipája, mint a cselédház kéménye, vastag füstölt eregetett, és nem kevés érdeme volt abban, hogy az öreg urnak szívós egészsége daczolt az idővel; hisz a sok füstölésben maga is oly keményre égett, mint a pipa, melyet bizvást földhöz lehet vágni, még sem esik ketté.

A mellékajtó megnyílt, egy fekete csipkés tárajos főkötő kukkantott be, nem ugyan azt nézni, hogy a gazda a szobában van-e, mint kitudni: beereszti-e a gazda?

Engedelmet kérek, én csak az igazat mondom, ahhoz aztán semmi közöm, mint mai világbani feleséges embernek, most van-e jobban, midőn sok ember abból él, a mit a felesége hoz, aztán azért a férj engedelmes szolgál; — vagy hajdan, midőn a férj együtt keresett feleségével; hanem a prancsolás a férjnek, az engedelmes-ség pedig a nőnek jutott? elég az hozzá, hogy a tarajos főkötőjü asszonyság csak akkor lépett be, mikor az öreg ur azt mondja :

— No, anyjuk, bejöhetsz egy kicsit.

Az asszony belépett, férjének karosszéke mellett megállt, s mintha csak épen azért jött volna be, hogy a férj fekete nyakkendője alól szükségkép kilátszó fehér kendőnek szegélyét egyenesebbre huzza, az öreg uron rendezgetni kezdett.

— Hadd el, anyjuk, — mondja az öreg bölcsen észrevevén, hogy az asszony ezen gondosság fejében nem ingyen jött be, az öreg ur önvédelemből is kevesebb gyöngédséget akart, nehogy addig puhittassa magát, hogy aztán, mint az érett alma, az első rázásra is könnyen lepottyanjon a fáról; — hadd el, anyjuk, — mondja, az öreg embernek így is jó; úgy is csak az nézi, a ki beleütődik.

— Nem tudja az ember, ki vetődik be a házhoz, — okoskodik a nő, — legalább lássák, hogy korábban kel-tünk föl, és nem most kell kihuzni a gazdát az ágy alól.

— Megint vendéget vársz? — véli a gazda, kér-dezve is, gyanítva is, aztán úgy feleljen rá az asszony, a hogy neki tetszik.

— Már, édes öregem, leányos háznál sem ideje sem órája, könnyen akad vendég; mintha czégér volna ütve a ház eresze alá.

— No, a ki hol bejött, azon uton megint szépen vissza is talál.

— Kedvös apjukom, — mondja a nő egyik kezét a férjének vállára eresztvė, — maga nem is gondol a lányára.

— Hát mit gondoljak, anyjuk?

— Azt, hogy én ezért a lányért mennyit busulok, honnét kerül annak egy jóra való férje?

— Azon ne busulj, asszony; hanem a lányod, — jegyzi meg a férj, — neked került gazdád; hadd busuljon a lányod, annak is legyen valami dolga; s vigasztalja magát, hogy a milyen a zsák, olyan főtja kerül.

— De már, látod, apjuk, — mondja a nő tegezésre fordítván a beszédet — annyi gazdag kérője volt, hogy a legkövérebb szerencsét aligha el nem szalasztotta.

— Ha csak azt akarod, hogy zsirban uszszék : még itthon is van elég, a mit magára kenjen.

— Azt épen nem akarom, — véli az asszony, — de hát mondd meg, Darvas uram fiát miért eresztettük el oly hirtelen, hogy a kosarat is majdnem utána kellett dobni?

— Arra könnyen felelek, édes feleségem. Észrevehetted, hogy a gyereken annyi volt az aranygyűrű, meg az aranyláncz, a mennyi csak ráfért; az erszényét is minduntalan veregette, — mintha én azt különben is nem tudtam volna, hogy az apja mennyit dugdos az urfi

erszényébe, — de azt is akartam látni, hogy a fejébe mennyit raktak? s minthogy a legfölső kondignációba még csak korpa sem került annyi, hogy egy józan eszű asszony egy bögre vízzel sütnivalót keverhetne belőle; azt gondoltam, hogy még a lovamat sem fogatnám össze a számmal egy rud mellé, nem hogy édes gyermekemet.

— Hát az a Csonka fiu miért nem tetszett?

— Az meg nagyon is okos volt. Két napig összevisszabeszélt minden tudományt, apáinkat összevissza filkózta, miért marakodtak a törökkel? miért nem lettek a helyett posztógyárnokok, tücsinálók? most nem szorulnánk idegen gyáriparra. Elfelejtette a jámbor, hogy a hol a kenyérnekvalót természetttük, még onnét előbb az ellenséget kardlappal kellett elkergetni; és ha valamink termett; karddal kellett őrizni, hogy az ellenség föl ne pörkölje, — hát akkor hova építettük volna a posztógyárt és a tücsinálóműhelyt? Azt gondoltam tehát, édes feleségem, hogy ha szamár nem kellett; bolondot sem kötök lányom nyakára.

— Ezt is megmagyaráztad, kedves apjukom, — hanem harmadik is volt ám.

— Volt, anyjuk, volt egy harmadik is, annak is volt aranyja, ezüstje, bankója, földje, ökre, lova, sőt még azonkívül öt nyelvet tanult meg, s azt addig tanulta, hogy a magáét elfeledte. Az aranyja mellé én is tudnék aranyat tenni, ezüstje, bankója mellé ezüstöt és bankót, földem is van, ökröm, lovam is van, — hanem, anyjuk, az az öt nyelv, az sok; — de még több az, hogy a mi-

enket meg elfeledte az urfi; — hátha utóbb az ipát is elfeledné, meg a napát? Anyjuk, a ki egy országról megfeledkezik, — könnyebben elfeledi azt a néhány száz hold földet, mit én adnék neki emlékezet okáért; azért nem eresztettem el a lányt, anyjuk.

— No, a negyedikről ugy is tudom, mit mondanál.

— Hogy szajkó, — vagy tán még annál is hitványabb; mert a szajkónak nem volt okulni való példája, mint a milyen példa volt az embernek a szajkó, midőn a pávatollat magára szedte. Mert, lásd, anyjuk, még nyelvünket is most pallérozza néhány böcsületes szegény ember, — tehát legalább addig maradjunk meg nemzeti hüvelyünkben, míg a nyelvet helyrerángatják egy kicsit; a ki ezt meg nem tudja várni, rosszabb a szajkónál; mert az legalább a maga tollánál szebbet keresett, s mikor megszólamlott, nem tagadta, hogy szajkó.

Az utolsó szavakat az öreg ur már állva szavalta el, még pedig olyan helyes hangsulyozással, hogy még a jól kitanított vizsla is hátrább kotródnék; mert az ilyen páthosz után, a hol az illetőt nem lehet megpálcázni, a kutyának elegendő oka van a láb alól elpusztulni, nehogy kárpoztásképen rajta rugjanak egyet.

Az asszony nagyon eltalálta hinni az öreg ur beszédjét; mert sokáig nem szólt, mit a férj észrevévén, ugy ütötte helyre a dolgot, hogy az asszonyt magához huzta egy kicsit, arra is számítván, hogyha valaki hirtelen benyitna, hamar elereszthesse; mert az öregek nyájassága nagyon megfért hajdan a négy fal közt, az ablak is kisebb volt, mint a mai, talán azért is készül

most az a sok történet; mert az emberek erkölcsse azon arányban fogyott, a minőben kitágult az ablak.

— Ne busulj, anyjuk, — vigasztalja a férj, — majd elküldi az Isten azt az embert, kit a mi leányunknak szánt!

— Én is azon reményben vagyok, apjuk; hanem én, mint a leánynak anyja, nem tudhatnám meg, hogy leányunk kérője körülbelül milyen ember legyen?

— Biz azt magam sem tudom megmondani, kedves feleségem — véli a férj, igen ritkán engedvén alkalmat, hogy az asszony ilyen kemény kérdést tegyen, mire talán valami röviden nem is lehetne felelni; hanem hogy feleletet is adjon, meg a tekintély is megmaradjon, némi várakozás után azt mondja: — Anyjuk, azokból, miket előbb hallottál tőlem, könnyebben kitalálod az én kívánságomat; mert ha már meg nem mondhatom, hogy a kérő voltaképen milyen legyen; legalább azt megmondtam, hogy milyen ne legyen!

Ilyen példányok voltak hajdanában, kár volna elfeledni őket.

Berzsenyi Budán.

Fiatal ember volt még ekkor Berzsenyi Dániel ur, csak az esze volt öregebb, mint más emberé, s a különben szótalan ember észre sem vette, hogy a nagy hallgatagságban sincsen egyedül és némán; mert, mint az Istennek választottjában, meg sz ó l a m l o t t a l é l e k.

Már készen volt néhány költemény; de nem merte

mutogatni, mint ki egy fényes gyűrűt talál; de mégis rösteli ujjaira huzi, hátha nem is arany; hanem csak sárga réz. Dugdozta a papírszeleteket mindenfelé, mestergerendahasadékba, régi kalendáriumokba, asztalfiók és mentebélés közé, hol senki sem kereste, pedig az a nemes bánat, mi e gondolatokon végig huzódott, hogy kéredzkedett ki, hogy az egész országot összejárkálhassa.

Budán országgyűlés volt, Berzsenyit kocsira kergette a nyughatatlan bánat, megjárta a két főváros utcáját, hol akkor böjtben is farsang volt, s mintha egy egész nemzet kiadta volna józanságát árendába, bolondult mindenki azon fél eszű divat után, minek Europa rabja volt. Az volt a legderejobb ember, kinek az esze legjobban kificzamodott; ha valakinek reggel az jutott eszébe, hogy kezeire huzzon föl sarkantyus csizmát, lábaira pedig óriás keztyűket szedjen föl, az is talált volna számos utánzóra. Annyira ment a változandóság utáni kapkodás, hogy senki sem akart a másikhöz hasonlítani, — és mert e zagyva öltözet épen a világnak legszebb öltözetét pusztította le, a két fővárosban összetódult embertömeg minden volt, csak magyar nem. Mint ha összebeszélt volna mindenki, hogy ha már rajtunk a végzet, hogy a magyarnak legnagyobb ellensége a magyar, — csináljunk egy nagy ütközetet, nagyobbat a mohácsi véznál, hol az öldöklők idegenek, vérszomjas pogányok voltak, — legyen a világnak megcsudálnivalója: egymást verjék agyon!

Ezen dicső korszakban ért Berzsenyi Pestre, s a

nagy fájdalmat csak úgy bírta el, hogy a „mogorva ember“ is segítte emelni. — Berzsenyiben fölgyujtván a bánat az országos fájdalmát, mely nem egy ember; hanem egy egész ország előtt akart kifakadni, a m o g o r v a e m b e r pedig jónak látta, hogy mindjárt nyomban összeszidja a czudar módit, és az azt hajhászó élheteretlen népet.

— Dani öcsém! — mondja Berzsenyinek, — eddig csak azt gondoltam, hogy az idő vásítja rajtunk a takarót, s ha majd kövérebb esztendők járnak, megint ujat szabunk; de már, látom, nem várják itt, hogy a régi erős varrás magától szakadjon, hitvány kusztorával fejtik, — kedves öcsém, jól vigyázzunk, hogy belénk ne szaladjon a kés, — bizony, bizony öngyilkosok leszünk.

Berzsenyi hallotta a panaszt, felelni nem birt rá, mert „A magyarokhoz“ — intézett költeményének első versét szedte rendbe :

Romlásnak indult hajdan erős magyar
Nem látod Árpád vére miként fajul?

. ,
.

Nyolcz századoknak vérzivatarja közt

Rongált Budának tornyai állanak,

Ámbár ezerszer vak tüzedben

Vérideit, magadat tiportad.

A m o g o r v a e m b e r azt gondolta, ha Berzsenyi nem felel, annyit tesz, hogy ő már bánatában szólni sem tud; de majd beszél ő helyette is, és folytatólag mondja :

— Azt hittem, hogy nem volt nagyobb ellensé-

günk, mint a török! Jó barátunk volt, édes öcsém; ölt gyilkolt, gyujtogatott, hogy ébren legyünk, hogy a penész belénk ne essék, hogy kardunkat embercsonton fényesítsük; különben vitéz nevünket elfeledjük, a kardunkat a rozsda eszi meg. És még sem pusztultunk ki a föld színéről, pedig utóbb, ha török nem találkozott, önmagunkon próbáltuk a kardot, olyan erősek voltunk, hogy magunk sem tudtuk egymást agyonverni.

Berzsenyi most is hallgatott, összeszerkeszté a következő versszakokat.

Nem ronthatott el téged egykoron
A vad tatár khán xerxesi tábora,
S világot ostromló töröknek
Napkeletet leverő hatalma.

Nem fojthatott meg Zápolya öldöklő
Századja s titkos gyilkosaid keze,
A szent rokon vérbe förösztő
Visszavonás tüze közt megálltál.

Mert régi erkölcs, szpártai férfikar
Küzdött s vezérlett fürgetegid között;
Birkózva győztél, s Herkuleszkint
Érczbuzogány rezegett kezében.

A m o g o r v a e m b e r n e m v á r t b i z t a t ó s z ó r a ;
v o l t , a m i n e m f é r t m e g b e n n e , s u j r a f o l y t a t j a b e -
s z é d j é t :

— N e m á g y u n e m k a r d ö l m e g b e n n ü n k e t , h a n e m
a s z a b ó c z é h ; ö s i c z i m e r ü n k r e h i t v á n y f o s z l á n y o k a t a g -
g a t u n k ; m é g a z a v i g a s z t a l ó d á s u n k s e m l e h e t , h o g y a
v i h a r o k s z á z a d o k i g t a r t ó c s a t á j a d ö n t s e l e a b ü s z k e t ö l -

gyet; divat képében hitvány szuféreg rágja magát belénk, és az porczogatja el erős idegeinket!

Berzsényi megint csak folytatta a benső küzdelmet, és ki lön kerekítve a további versszak :

Mi a magyar most ? rut szibarita váz,
Letépte fényes nemzeti bélyegét.

.
.

— Menjünk haza, kedves öcsém! — mondja Berzsényinek az öreg, — még azt gondolnák, alamizsnát kérni jöttünk ide; s majd idegeneknek látszunk saját országunkban. Hagyjuk itt e megbolondult népet, mely csak példának jó, mint a bitófa, hogy a még el nem bukott gyarló megrémüljön tőle.

Haza mentek, a mogorva ember mindenfélekép tündöve, miként lehetne észére hozni a megcsuszamodott nemzetet, végre még azt is elgondolta, hogy nem szánná a korcsokat egy nagy ágyuba dugni, s a levegőbe löni; hanem hozzágondolt egy nagy durranást, melyre ijedtében az is fölédredjen, a ki meghalt.

A költő megírta versét, nem is gondolva, hogy ez többet használ, mint a mogorva ember ágyuja, és hogy a jóknak megvigasztalására, a gyöngéeknek intő példájára, a korcsoknak szégyenére válhassék minél előbb, a sors úgy akarta, hogy a mogorva ember találja meg az ajtószárfa mellett.

Berzsenyi uram neve napja.

Nagyon szép szokás, hogy a jót kívánó embert nem hívogatják; hanem mikor az embernek neve napjára kerül a sor a naptárban, a jó barátok hivatlanul eljönnek, ki hosszabban, ki rövidebben elmondja a kívánságot, és ha fele hazudság volna is, mégis szeretem azt a jó szokást; mert annyival boldogabb volna a világ, ha a pletyka helyett a jót fognák egymásra az embernek, utóbb ezt a jó hirt mindenki vágnék — meg is érdemleni.

Megtelt Berzsenyi uramnál az udvar; a m o g o r - v a e m b e r tán a legelső volt a vendégek között, feleségét és leányát a fiatal házi asszonynyal hagyván, maga a dohányzósobába ment, és olykor maga is maradt, midőn a gazdát egyért vagy másért kihíta a cseléd.

A vendég megsétálta ilyenkor a szobát, és vizsga szemei az ódon épületet részenként megvizsgálván, az ajtószárfának boritéka mellett észrevette, hogy a faltól elváló deszka alól egy papírszeletnek sarka kandikál ki. Meg nem állhatta, hogy ki ne huzza, s ime, meglelte azon kész verset, melyről a másik fejezetben megemlékeztünk, s a mogorva ember hirtelen lemásolván, a rajzónnal készített eredeti példányt visszadugta.

Mire készen lett, újabb vendégek érkeztek, köztük, egy fiatal ember, kit észrevenni elég okunk leend.

Ezen fiatal embernek, sajátságos és rövid jellemzése következő leend :

Midőn Pestről megérkezett, mint okleveles ügyvéd,

és az udvaron álló édes apja észre vette, hogy a fiu ládáját és ágyneműjét is meghozta, ölelés helyett majdnem puskával fogadta.

— Hát, te, Istentől elrugaszkodott rosz kölyök, így szégyenited meg te apádat, öregapádat, jobb apádat és szebb apádat, kik valamennyien prókátormesteremberek voltak, és mint az firól fira szállott szóhagyomány után tudom, Pestről egyik sem hozott egyebet vissza, mint a rajtavaló ruhát; — hát, te, hitványság! különb ember akarsz lenni valamennyinél, tele ládával jössz haza, és még az ágybelit is haza hozod? Ilyen szégyent árasztasz apád fejére!

Há az anya és három nővér nem rimánkodik a fölmérgedt apának, talán mindjárt kitagadta volna, tudniillik abból, mi még akkor megvolt; de biz azt elfogyasztotta a szerencsétlenség, mire az apa halála után megsztozni kellett benne, és a fiunak édesapja után, özvegy édesanyja volt az öröksége, meg három nőtestvére.

Elment velük Szombathelyre, ügyvédi oklevelét kihirdetfette, és a megszorodott család rövid idő alatt meglön vigasztalva; mert a jó fiu, a mindennapi kenyérre egy kis írósvajat is tudott felkenni; azonkívül két év alatt egy kis összeget is megtudott gazdálkodni.

Néhány héttel a névnap előtt, Szombathelyen a megye fölkelőseregét állította össze egy küldöttség, melynek egyik tagja volt a mogorva ember is.

A háboru mindig olyan multság volt, melyre még a hivatalosak is későbbben jelentek meg, mint kellett

volna, annál inkább csodálták, hogy az olyan is eljö, ki-
nek nem izentek.

A sorozóválasztmányhoz bekopogatott a fiatal
ügyvéd, kezében hozván egy fringiát, a mit a böcsületes
hitelezők meghagytak a fiunak emlékezet okáért, — s a
fiu azt gondolta, hogy éppen most van a legalkalmasabb
pillanat, midőn az ember az ilyen ereklyét használván,
apjáról és öseiről leginkább megemlékezhetik.

— Hát uramöcsém mi járatban van? — kérdi a
m o g o r v a e m b e r.

— Ezt a kardot hoztam, tekintetes kiküldöttség,
— mondja az ügyvéd — aztán meg azt is gondoltam,
— teszi hozzá minden hetvenkedés nélkül, — talán én
is kitudnám rántani, mikor rákerül a sor.

— Hívta ide valaki uramöcsémet? — kérdi a másik.

— Hivatalos ugyan nem voltam, — felel az ifju
szerényen, — de azt gondoltam, hogy ha idejöhet az,
a kit honfiúi kötelességének teljesítésére meghívnak; az
is eljöhet, kit ugyanazon kötelesség ideküld.

A mogorva ember végig nézte a fiut, . . . és bizo-
nyossá teszem az olvasót, hogy a mit érzett, ennél sem
hasonlított ahhoz, a mit mondott :

— Uramöcsémet kénytelen vagyok ezennel ünne-
pélyesen megróni, mint háladatlan fiut és szeretetlen
testvért, ki a gyámoltalanokat akkor hagyja el, mikor
segélyére legnagyobb szükségük van. Meggondolta-e,
hogy az ön távollétében azok miből élnek?

— Annyit megtakarítottam, hogy két évig gond
nélkül megélhetnek.

— Hát azután mi lesz belőlük?

— Addig az Isten megsegíti az ügyet, melyért kardot fogunk. . . .

— Hát a francziának nem lesz kardja vagy ágyuja, és mernék fogadni, hogy az ilyen szeles embert legelőször agyonpuffantják; mert az mindenütt elől akar lenni, — mondja, a m o g o r v a e m b e r szavába kapva, — hát aztán ki visel gondot szegény rokonaira?

— A jó emberek! — véli a fiu.

— No, csak ne védelmezze az embereket olyan buzgón, uramöcsém. Prókátormesterember létére jól tudhatja, mennyi akasztófárávaló van köztük; tehát maga itthon marad, nem vesszük lelkünkre azt a felelősséget, hogy ha a golyó magát találná, azokat is agyonüsse, a kik otthon maradnak.

— Engedelmet kérek — jegyzé meg az ügyvéd, kinek ismét szavába vág az öreg.

— Semmi engedelem, fiatal ember! Itt nem lehet replikázni! Elégedjék meg, ha mondom, hogy a mely prókátor így veszi el az ügyet, még az igen becsületes ember lehet. Isten velünk!

Ennyit ismertetésül, toldalékvál adván, hogy a fiatal embernek példájához a vasmegyei nemes fiatalság méltán viselte magát, és az otthon maradóhoz méltók voltak azok, kik a táborba mentek.

A mogorva ember nem találkozott azóta a fiatal ügyvéddel, s midőn most észrevette az érkező vendégek között, jól esett lelkének, a derék fiut látni, ki azonban az öreget mindenütt kerülte.

— Hiában bujkálsz! — gondolja az öreg, — akkor is látlak, mikor te nem látsz engem! — S a fiatal embert szüntelen figyelemmel kísérte.

Megtelt a ház; a sárvári cigányok elkezdtek a lassut, s az öregek nem rösteltek előjöni a sarokból, a lassu magyart ők is eljárták, — s ez nem is annyira táncz, mint egy beszélgetés vala: tárgya az elmúlt idők öröme és bánata, mely mégis édesebb volt, mint a jövőnek bizonytalan jó reménye, és talán nagy szomorúsága.

Utóbb a fiatalokra maradt a táncz, a szebbet, gazdagabbat lepték a legények, s a mogorva ember leánya kézről kézre ment, és mindeniket csiklandozta a remény, hogy az aranyos pillangót talán megfoghatja.

Büszke volt az anya, mintha az apa helyett is őt illetné az érzés, — az apa pedig egészen más faluban járt; az az csak a gondolatja, s midőn a jobb módu legénység majdnem elállta körülötte az utat, az anyának véghetetlen boldogságára, — midőn a cigány újra a vonóhoz akart nyulni, az apa leányához lépett, és karjára vevén, a szobának ellenkező oldalára vezette, hol a fiatal ügyvéd állt, tán azon gondokkal foglalkozva, melyek az embertől száz mérföldnyi hosszúságu uton sem maradnak el.

Majdnem egészen későn vette észre az öreget, ki egyenesen hozzá lépett, és előtte megállván, azt mondja:

— Kedves leányom! az ilyen fiatal ember azt is megérdemli a mai világban, hogy a lányok kérjék tánczra. — Sem a leány, sem a fiatal ember nem volt elké-

szülve hasonló találkozásra, melynek bevezetése nem engedte meg, hogy a folytatása egészen rövid legyen; ekképen igen természetes, hogy a fiu elég sűrűn volt a leány körül tolakodás nélkül, a leány pedig atyjának emlékezése, valamint az itteni bemutatás után gyaníthatta, hogy az ügyvéd valamivel több figyelmet érdemel, mint hogy azt rostán át kellene vizsgálni.

Nagyon rosszul ismeri a világot, a ki azt hiszi, hogy még a leggazdagabb és legbüszkébb lány sem vágyik a legszegényebb ember figyelmére, midőn azon ember saját érdemével maga körül egy kis fényt gerjeszt; és arra is tudok példát, hogy a gazdag lány kincseit tehernek nézi, mely az ellenkező pontnak megközelíthetésére gátul emelkedett.

Rég észrevette a lány, hogy a szülői háznál két vélemény uralkodik. Az anya lányát drága árunak tartá, mely fölött alku nélkül nem szeretne rendelkezni, rá gondolván azt a gazdagságot, melyet ő még lánya szépsége, józan esze mellett sem akart ráadásul tekinteni; mert hej, a kincs sokszor elvakítá az embereket, és egy értékbe emelték magukkal.

Az apa leányát nézte kincsnek, — saját gazdaságát csak kényelemnek nézte, mely megmenti a kényszerűségtől, hogy gyermekét a véletlen szerencsének tegye oda. S itt különbözött az anyától az apa: gyermekét eladóknak tartá ő is, — nem olcsón; de szabott áron; s a ki tudja, hogy minden kereskedőnek áruján van egy titkos szám, melyen alól czikkeit nem adhatja; az olvasóra bizom, kitalálni, hogy a szabott ár mennyi

lehetett. És ha azt kitalálta, azt is tudni fogja, hogy ezen árból mért nem enged az öreg?

Észrevette a lány, hogy apja nagyon megválasztotta azon embert, kinek ilyen megkülönböztetést tett; de elég eszes volt a lány, apja figyelmét illő értelmében fölismerni, s a két fiatalnak lelke a néhány órai közelségben több rokonságot lelt, mint a mennyinek elérésére évek szükségeltetének, válaszfalul állván szerénység, a megszokott társadalmi fogalmak, a vagyon körüli különbségek szerint. Így nem csudálkozhatunk, hogy midőn a multság világos viradat után elvégződött, a lány és az ifju olyan viszonyt kezdének, melyet megszokott önszántukból aligha fognak már.

— Öcsém — mondja az öreg bucsuzáskor, — nagyon nem hasonlítok más emberekhez, — értsd, a hogy akarod; hanem annyit mondhatok, hogy házamnál igen szivesen látunk!

Az öreg ezt leánya hallattára tette, s a lány épen akkor kapaszkodott apjába, midőn apja a derék ifjut meghívta, s talán el is árulta magát, midőn a szivesen látunknál apjának karját magához szorítja.

Nagyon ügyetlen prókátor volna az, ki ezen kicsinységből ki nem találná, hogy e nevezetes ügy két vótummal bir már.

Ki írta a verset?

A házi gazdától elbucsuzván a mogorva ember, nem állhatta meg a szót, s azt mondja neki:

— Dani barátom! én meglóptalak.

— Jó lesz, urambátyám, én meg majd bátyámmal

lopok valamit.

— Nem tudom, van-e olyan portékám, mi ezzel

felér; hanem előre beleegyezem, akár cserébe, akár

lopni; nekem mindegy, semminet sem sajnálom.

— Legálább mondja meg urambátyám, mit vitt el?

— A mit nem minden bolond ember ismer kincs-

nek, tehát ne aggódjál; hanem jér el hozzám; minél

előbb, annál jobb kedvemben találsz.

— Ha szombathelyi vendégem nyolczadnap mulva

elmegy, (érte az ifiut, kivel családi ügyekben tanácsko-

zandói voltak), rögtön átíranduk.

— Soha se várakozzál addig! Hozd el azt is, még

jobbán szerezlek.

A cigány ráhuzta a „mars”-ot, s a mogorva em-

ber rég nem látott kedvvel bucsuzott el, s a jó négy lö

elvágtatott a kemencesáji deszkasíma uton.

Berzsényi Daniel még maga is fiatal ember volt,

alig másfél éves hazas, és kit a férj, kit az asszony ész-

revelte, hogy a fiatal ügyvéd benn ül a kosárban a mo-

gorva ember előtt; de még a leány is szívesen el-

sétált mellette.

Sokkal barátságosabb volt közöttük a viszony, mint

hogy tartózkodásra okuk lett volna, s e legelső napon

annyira bátorították a fiatal ügyvédet, hogy az elsö

látogatásra elszánta magát; de egyszersmind azt is hoz-

zatette, hogy ez lesz hihetőleg az utolsó is; mert nem

akarna olyan pletykát, hogy nagyobb falatra veszell

a szeme, mint a mekkorát egy szájjal be tudna majd nyelni.

A mogorva ember haza érkezett, és ebéd után egyedül maradván az asztalnál, pipaszó mellett kenyérmorzsából apró golyócskákat gyurt. Már a fél asztal tele volt ilyen apró golyókkal, még sem volt vége a mindenféle gondolatnak; mert miről gondolkozhatott volna inkább, mint a tegnapi éjjelről, melyből ő egy házasságot gondolt ki; de mire az asszony ellenkezésével, lánya érzelmeivel s az ifju ember látszólagos vonzalmával tisztába jött, annyi kenyérgolyót csinált, hogy — mint mondtam — fél asztal tele volt.

Igy volt vagy öt nap egymásután, végül előhuzta Berzsenyinek versét, s azt végig megtanulta.

Ekkor kemény kopogatás hallik.

— Bejöhetsz! — mondja a gazda, elég despota-hangon; de annál inkább megszelidült, midőn a bejövőben megismerte Kíss Jánost, a későbbi superintendenst, de elbeszélésünk idejekor már nagy hirű költőt, és mindjárt az asztal mellé huzta, s az asztalon levő jó ó borból rögtön megkínálta.

— Isten hozta, kedves tisztelendő uram, — épen jókor jött. Mondja meg nekem, ki írta ezt a verset?

— Hadd hallom! — mondja a szelid lelkű tisztelendő ur.

A gazda elszavalá a verset, mely a szavalat által csak méltó hangját találta meg, a vendég pedig szent áhitattal hallgatta, mintha csak a maga prédikációját hallgatná.

— Ki írta ezt a verset, tisztelendő ur?

— Egy nagy költő! — mondja Kiss János.

— Persze, hogy nagy; de a nevét is mondja meg, tisztelendő uram?

— Azt már magam is szeretném tudni, honnét származott ide?

— Sömjénben kaptam Berzsenyi Dánielnél; tehát őt kell megkérdeznem!

— Azt meg hiában tetszik megkérdeni; mert az meg nem mondja.

— Miből gondolja tisztelendő uram?

— Én is csak loppal tudtam meg, hogy Berzsenyi uram verseket ír, — s épen egyszer az íráson csiptem *); de a fiókból aligha ereszti ki e gyűjteményt.

— Na akkor ezt is ő írta; mert az ajtózár mellől huztam ki, még rajzónnal volt csak írva, hanem se baj; itt lesz ő néhány nap alatt, s akkor kisütöm belőle, ha addig élek is.

Kiss Jánost nem eresztette el az öreg. Talán megérezte, hogy estélig más vendég is érkezik; mert uzsonnatájban megjött Berzsenyi Dániel ur kedves élete párjával, magával hozván a szombathelyi prókátort is, a gazdának, valamint, tegyük hozzá, leányának is nem kis örömére.

Nem akarok az olvasóval úgy bánni, mint érdemes kollegáim, hogy ha megcsiphetik a türelmes olvasót, úgy tesznek vele, mint a falusi kovács a fogfájós em-

*) Lásd Döbrentei jegyzetét, Berzsenyi D. összes munkáinak kiadása mellett.

berrel, hogy a fogót annak fájós fogára szorítván, fogánál fogva órákig elhuzkodja a földön, míg a fogat ki tudja valahogy rántani; tehát elengedem a fiunak találkozását a leánynyal; hisz minek adjak a fiatal olvasónak mintát? a vénebbek pedig ugy is jól tudják, hogy az ilyen ujoncz szerelmesek jobban látnak, mint a vércse.

Maradjunk az öreg urnál, ki a világ járásán kezdte, és Berzsenyit mindenkép terelte, olyan irányban, hogy az elárulja magát; de az vagy nagyon vigyázott, vagy éppen nem tartotta magát annak, ki voltaképen vala, így az öreg ur hajhászata eredmény nélkül maradt.

Kiss János egy pillanatban alkalmat lelvén, megsugta a gazdának :

— Mind hiában, Berzsenyi nem fog magára vállalni.

— Tehát megkérdem.

— Csak most ne, mikor én itt vagyok! — kéri Kiss a gazdát, — könnyen azt hihetné, hogy én akarom kieröltetni, ki a dolog tudomásához véletlenül jutottam, s így akarom őt piacra vinni!

Az öreg helyeselte a dolgot, de már erősen hitte, hogy Berzsenyi irta a remek verset, és visszaemlékezvén budai közös utjokra, az is eszébe jutott, hogy Berzsenyi egyetlen szót sem mondott, mikos ő az utcán kifakadt; bizonyosan akkor teremté meg e versnek alap-gondolatát.

Ez ismét erős ok volt arra, hogy Berzsenyiből a valamást kicsikarja; de idáig még remény sem mutatkozott, hogy azt miként eszközölje.

Berzsenyin meglátszott valami tünődés; sem ülni, sem állni nem tudott; néha, mintha egy egy szótagot tisztán kimondott volna, a gazda ráfigyelt; de az első szótag után nem következett semmi, s az öreg már negyedszer sül föl, a meghallottnak vélt szótag után egy hirtelen „tessék“et mondván.

— Semmit sem akarok, urambátyám. — Mondja Berzsenyi, eltagadván a torkába fuladt szót.

— Látod, öcsém, hogy én milyen vén szamár vagyok, annyi ügyetlenséget követek el, — mentegeti magát a gazda. — Már nem tagadhatom, vénülök, lassankint fölmondja a szolgálatot a hallás, azután meg majd a többi, s egyszer csak elgyalogolok a temetőbe.

— Nem akarom urambátyámat vigasztalni, — mondja Berzsenyi, — hanem jobb megvallanom az igazat; én már negyedszer rugtatok a szónak, és valamit akarok mondani; de mindannyiszor belém ful a szó.

— Tehát mégis jól hallottam.

— Tökéletesen jól, kedves urambátyám, azért ne tessék halódní; a hallás épen nem akarja fölmondani a szolgálatot, jobban már nem hallhat. Még mindig veszedelmes munka volna a lopás; urambátyám a leggyöngébb csosszanást is könnyen észrevenné!

— Ugy . . . — mondja az öreg, mohón kapva alkalmat, — uramöcsémnek van még nálam valami viszszaolpnivalója.

— Azt már nem merném állítani — mondja Berzsenyi komolyan — nálam semmi sem hiányzik.

— Meghiszem, — válaszol az öreg, — és én drága kincset loptam uramöcsémtől.

— Legyen vele boldog, urambátyám!

— Nem én azt szeretném valamivel meghálalni, azért kérjen tőlem uramöcsém valamit, szívesen odadom, — tehát mondja meg, mi tetszik?

— Egyenetlen alkut nem szeretek, kedves urambátyám; a lopott portékának árát nem tudván; mit kérek urambátyámtól; több érőt nem kérhetek.

— Ingyen pedig nem birhatom e kincset.

— Tehát adja vissza, urambátyám.

— Semmi árért, öcsém! Kérj akármit, nem lesz nekem annyira kedves, hogy oda ne adjam.

— Bátyám, én saját kedvemért semmit sem tudnék olyant kérni, minek hijával volnék otthonn; hanem engedje meg, hogy másnak kérhessek.

— M á s n a k ? kérdi az öreg, a szót megnyomva, miután Berzsenyi zavart lön és halvány, kénytelen volt hinni, hogy az előbbeni alkudozások után végre is most akarja kisütni azt, a mibe előbb négyszer belesült egymásután.

Mínhogy soká tartott a hallgatás, Berzsenyi megint megbánva a szót, vissza akart huzódni:

— Nem, nem, nem! egy szót sem szólok, se magamnak, s e m m á s n a k.

— Semmi hátrálás, Berzsenyi uram, — mondja az öreg, Berzsenyit nem csak szaván; hanem mentéjénél is megfogva, — négyszer el lehet valamit köhinteni, ötöd-

szőr nem megy! Felelj, öcsém, a mit kérni akartál, kérheted magadnak is?

— Nem! — felel Berzsenyi.

— Böcsületes embernek akarod kérni, ugy-é?

— Azt nem tagadom!

— Folytassuk tehát a dolgot, én nem tréfálok, itt áll a tisztelendő ur is, s a mit jelenlétében mondok, vissza nem huzom; mit akartál kérni?

— Csak tréfa volt! — mentegetődzik a megszorult poéta, nem érezvén elegendő bátorságot, hogy az áróknak ugrasson, pedig ugyancsak biztatják.

— Ne félj, öcsém! Nincs olyan szavad, mit ha kimondani mersz, megsértene; de hogy mégis könnyebben tedd, megvallom, a ki e verset írta, — mondja az öreg, kitérve a papírt, — mindent kérhet tőlem, mit odadhatok; tehát csak a feleségemet nem. Most beszélj, ki írta e verset?

Berzsenyi látva az öregnek fölindulását, erőt vett eddigi kínos tartózkodásán, és újra megerőltetvén magát, és olyan nagyot lélekezvén, hogy ekkora szuszra még a malomkőnek megemeléséhez is hozzá lehetne fogni, — kedves barátjának sorsáért még ezen áldozatra is elszánván magát, azt mondja:

— Nagy erőmbe kerül, urambátyám, e vallo-
más; de legyen meg: én írtam!

.

Nem is képzelik önök, hogy e kipontozott sorral mit akarok, azért megmondom: Ha Berzsenyi hirtelen

vissza nem kapja megmarkolt kezét, az öreg megcsókolta volna.

Ennél szebb honorárium nem képzelhető, — de Berzsenyi kevesebbel is megelégedett, — megölelte az öreget, ki ölelés után rajongó öröm közt mondja :

— Most sem mersz még kérni, mikor megmondám, hogy mindent kérhetsz, akár magadnak, akár másnak.

— Isten neki! — szánja rá magát a költő. — Tudja, kedves bátyám, hogy vendéget is hoztam.

— Egy derék, böcsületes embert, ki ma van házamnál először . . .

— Meglehet utószor, ha én neki kosarat kapok ma.

— Dehogy kapsz, dehogy kapsz! Ha ötven leányom volna, mind az ötvenet neki adnám! Az ilyen derék fiu után, azt hiszem, irhatsz olyan verset, mely nem úgy kezdődik, mint ez a vers: Romlásnak indult hajdan erős magyar. Nem látod, Árpád vére miként fajul.

Minek folytassam tovább? — a lakadalom megvolt, az írónak semmi dolga tovább, a szépét javát kiki képzelje magának, én pedig e beszélyke czimeül azt írom: Bersenyi Dániel mint kérő.

Emlékezések Ozora és Tamásira.

I.

Mielőtt tárgyamhoz kezdenék, szabadjon elmondani egy adomának látszó dolgot, mely, szerencsére, megtörtént dolog; s azért a belőle vonandó üdvösséges tanulság annál alkalmasabb, de tán meggyőzőbb is; mire igen nagy szükségünk is lenne; mert hiában, mi még nem igen hisszük, mennyi kitünővel birunk. Minek is? drágább az, a mit kinn mutatnak; tehát szaladjunk külföldre.

1852-dik esztendőben egy gazdag budai polgár elment Párisba, hogy az ottani legjelesebb orvosok egyikevel tanácskozzék nyavalyájának orvoslása felől.

A párisi orvos megvizsgálván, meggyógyíthatónak állítá a bajt; hanem előre is megmondá, hogy az drága pénzbe kerül.

„Mindegy, uram, mondja a budai ember, van nekem pénzem, csak az orvosságot ide.”

„Az nem oly könnyü dolog, — beszéli az orvos,

— önnek szörnyü messze utra kell vándorolnia ; mert máshol a gyógyszer meg nem kapja.“

„Elmegyek én , uram , akárhova , csak mondja meg , hova.“

„Igy már rendén van a dolog , — szól az orvos , . . . ön tehát elmegyén Magyarországba , Budára , a császárfürdőbe.“

„Tréfálni méltóztatik ! Nevet a budai.“

„Én a legkomolyabban beszélek , — mondja az orvos . . . és én nem tehetek róla , ha ön nem akarna oly messzire utazni.“

„Hogy ne utaznám , uram , . . . hisz én magam is magyarországi , s épen budai vagyok ; nagyobb igazságért pedig alig lakom negyedóránnyira a „Császárfürdő“-től , tehát hogy ne mennék.“

A párisi nevetett e különös véletlenül , és szerencséje a budainak , hogy az orvos nem tudott magyarul , különben azt mondta volna neki :

„Látom , az ur úgy járt , mint a somogyi ember , ki a lovát mindenfelé kereste , pedig épen — rajt ült !

Eddig van az adoma , tisztelt olvasók , — világos példával magyaráztam meg tehát , hogy mi temérdek szép és hasznos dolgot birunk ; de mivel úgy is megvan , nem csak nem használjuk ; de ha valaki megemlíti , épen mivel magyarországi , tudni sem akarunk róla , míg az idegen ide nem jő , helyettünk is élvezi aztán , mi meg cserében elmegyünk idegen országba .

Hej , azok a külföldi vadászatok drága pénzébe kerültek országunknak , és alig három éve , hogy akadt né-

hány derék lovag, ki végre beismerte, hogy nálunk is lehet rókákat kergetni, s maholnap az történik, hogy rókáért már külföldre nem megyünk, sőt valamivel később még a külföldi is eljő; s ha nem számlálom is előre, mennyi tallért fognak itt hagyni a külföldiek; legalább azt ma már összeszámlálhatnám, mennyit nem visznek ki a mi rókavadászaink?

Szja, nincs különben, mások is szenvedtek hasonló bajban, s én már rég óta vigasztalódom némely jelenségekben, melyek azt mondják, hogy de mégis haza szokunk; magunkét ismerni kezdjük és megböcsülni, tehát alig járunk már többször úgy, mint egy gazdag hazánkfia, ki meg nem fogadott magyar embert maga mellé vadásznak, vagy egyéb közeli szolgálatra; mert némi elfogultságnál fogva a magunk emberében s annak ügyességében hinni, bizni nem tudott.

Valamikor Bécsben levén, vadásza hirtelen megbetegedett; tehát utasítást adott egy másiknak fölfogadására, szorosán kikötván, hogy akár mi nemzetbeli, csak magyar ne legyen.

Közbevetőleg legyen mondva, nem azért hoztam föl e dolgot, mintha divatos szemrehányásul akarnám fölhasználni, — arra már alig lesz maholnap okunk; hanem marad egyszerűen példa, azon általános régi gyöngeségünkre, hogy még a györi kenyeres kofa is megvárja az országos vásárt, hogy ott bécsi cipőt vegyen, pedig a bécsiek igen gyakran kifogyván a készletből, a györi vargák készítményét tömegesen veszik

meg, és eladják a győri asszonyoknak bécsi czipő gyanánt.

A mi gazdag honfitársunk a legelső alkalmasnak látszó embert megfogadta, kibén megvult az a jó tulajdonság, hogy nem magyar, és szolgálta földinket másfélszáz évtől kezdve, keresztül kalandozván egész Európát.

Tökéletesen megnyerte urának bizalmát, s az ur haza jövén jószágára, erdőmesterré szerette volna tenni; de hiában e jóakarata, csak olyant használhatott, ki magyarul tudna.

„Sajnálom! mondja németül a kedves szolgának, kénytelen vagyok az állomást másnak adni; mert az állomásra főtiszt olyan embert kíván, ki magyarul okvetlenül is tud.“

„Megtanulok fél év alatt, méltóságos uram.“ Ajánlkozik a fiu.

„Az lehetetlen“, jegyzi meg az ur, . . . de egyébiránt is a hely nem maradhat üresen három napig sem.

„Akkor már csak megvallom, — méltóságos uram, mondja a fiu urának nagy meglepetésére tiszta magyarsággal. . . . én magyar ember vagyok.“

„De miért tagadtad el eddig?“

„Méltóságos uram nem akart magyart megfogadni; tehát minthogy kenyér nélkül voltam, — s úgy is külföldre készült méltóságod, — tapasztalás kedvéért is rászántam magamat; de már nem tudtam volna tovább kiállni, azért esedeztem ezen újabb állomásért, ha azt nem hiszi méltóságod, hogy mivel magyar vagyok, nem leszek alkalmas.“

Ő méltósága egy pillanatig sem késett, az ügyes fiut alkalmazta, meggyőződven saját tapasztalásból, hogy bennünk is van elegendő ügyesség, csak alkalmat kell adni, és nem kívánni, hogy embereink porig alázzák magukat, mire aztán, magam is azt mondom, csakugyan nem vagyunk alkalmasak.

Igy van elhatározva a sors könyvében, hogy a magyar ember maga kárán, vagy legalább saját tapasztalásából kénytelen tanulni, s én nem egy példáját látom a bűnbánásnak, s úgy látszik, mintha az egész nemzet egy nagy bűnbánó volna, s akár merre megyünk, vizzel borított birtokok tulajdonosai, hajdan hanyagságról híres gazdák és nem olvasó hazafiak közé, mindenütt látjuk a „*me a culpát*“, s így ha nem ártott volna is, hogy hajdan valaki Isten igazában háttávert volna bennünket, legalább annál szebb, hogy melleinket jó szántunkból most már magunk verjük.

Most veszem észre, kegyes olvasóim, hogy én voltaképen nem is azt akartam elmondani; hanem a tamási erdőben hajdan tartott híres vadászatokat; de már hiában, úgy vagyok én a multtal, mint a szenvedélyes vadász az akadályokkal, keresztül megyen mindenben, és csak később látja ruhadarabjain, hogy itt is járt, amott is járt, talán többet, mint a vad után; de a vég s cél mégis el van érve, mozgást csinált, élvezett, és a nyugalomban elfásult teste a szokatlan küzdelemben fáradván mégis erősödött.

Lehetetlen volt észre nem venni, hogy irodalmunk a zivatar után nem fejteget új eszméket, új elveket; sőt

annyira megtagadja magát, hogy a szokásos szemrehányások és korholásokkal is fölhagy, világos jeleül annak, hogy egykor pártemberek voltunk, kik uj elvekért harczoltunk önvéreinkkel.

Ma ezt egy író sem teszi, ma nem a párt; hanem a a nemzeti hátramaradás okait keressük; ma nem gunyolódunk a párt hibáján; hanem a fölfödözött nemzeti bajt javítani ügyekszünk; ma nem az egymás elleni harczra gyűjtünk erőt; hanem összeszedegetjük, a mit a vihar elszórt, senkinek sem jutott eszébe szomszédját az ö s z s e s z e d e g e t é s k ö z b e n kérdezni: kurucznek vagy labancznak gyűjtesz? oh! a zivatarban az égi hatalom keze oly hatalmas, hogy az emberek saját elképzelt hatalmukat elszégyenlik, s a pártok, ellenségek menydörgés és villámlás közt tanulják meg azt a bölcseséget, mit a jó időben nem értek rá megtanulni, tudniillik: közösen építeni olyan kunyhót, mely a zivatar elől biztos menedéket adott volna, melyet egy kis szellő nem fujt volna el, és most nem kellene a forgácsokat szedegetni!

No, de csak szedjük, és ezer szerencse, hogy a buzgalom megvan, és szemrehányásokat nem teszünk egymásnak, s a két pártot elválasztófalat is épen a zivatar omlasztotta össze; mert ma már azon jeles honfiakat is megismerjük, kiket azelőtt a választófal miatt megismerni sem tudtunk.

Hanem ekkora kerülő után ideje lesz önöket a támasii vadászatokra elvinni, hol annyi száz, meg ezer

szarvas van, s én könnyelműen másfelé sütögetem a fegyvert.

Bocsánat és újra bocsánat, jóra való gazda mielőtt kiindul a háztól, az asszonytól kezdve az utolsó libapásztorig, mindeniknek tud még valamit mondani, mi épen nem tartozik tán azon szarvasvadászathoz, melyre mindene készen van, azért mégis meg kell neki lenni, s én abban az egészséges nyavalyában szenvedek, hogy egy bizonyos eszmét soha sem bírok feledni, ha bárhol legyek és bármit csináljak; aztán ezen eszmék úgy összefonódnak, hogy még Bécsben egy német uri barátom is azon megjegyzést tette: Valóban, önön minden gondolatnál meglátszik a magyar ember. Azért engedjék meg önök nekem a szertekalandozást, tán az a bizonyos (engem kísérő) eszme kibékíti önöket is, és nem leszek annyira nevetséges, mint az egyszeri ember, ki minduntalan kaptát és szurkosfonalat emlegetvén, ráismertek, hogy ő kigyelme v a r g a!

E zilált bevezetés után egybeállítom azon adatokat, melyekből hazánk egyik egyszerű képe, a tamásii vadászat kerekedik ki, mely nagyszerűségében bizonyosan kiállja a versenyt, és még annyi áldozatot sem kíván a netalán szerzendő élvezet, mint a mennyibe kerül az, midőn késő ősszel, hideg reggeleken, vékony vörös frakkban kergetik uraimék a rókát, nem gondolva, hogy Angliában ez megjárja; mert ott enyhébb a lég, és nem oly változó, mint nálunk; de mivel úgy a módí, ... tehát türjük és szenvedjük, hisz Angliából hozták.

II.

„Jön az anglus !“ mondja minden tolnai ember egymásnak, midőn hire futamodott 1812. esztendőben, hogy a tamásii erdőben nagy vadászat lesz, és herczeg Eszterházy Miklós, hajdani gárdakapitány, összegyűjtván néhány angolt, kik már azon időben is arról voltak híresek, hogy a mit más nagynak hitt, azt ők kicsinynek találták; mondom, elhozott néhány angolt, fiának, Pálnak, az akkor már londoni követnek jó ismerőseit, megmutatandó, hogy Magyarországbán is van szarvas, még pedig annyit aligha látott valaha angol ember, kinek atyafiságából egy nagy képpel mutatott Pál herczegnek egy három ezer darabból álló juhnyáját, mint csudát; mire az ifju herczeg nyugodtan mondá, hogy ő juhászai ből is kiállitana akkora számot.

Az angolok nem igen szeretnek csudálkozni, s ha egyben ki nem tudnak fogni, előállnak száz mással; tehát a lefőzött angol lord juhain vallott szégyenét szarvasainak számán akarta helyreütni, s meghívta a magyar herceget szarvasvadászatra.

„Most sem bámul ön?“ Kérdi az angol elmondva, hogy neki háromszáz darab szarvasa van.

„Ma nem felelek, mondja a herczeg; hanem nekem is legyen szerencsém hasonló mulatságra Magyarországbán.“

„Megyek! Felel az angol olyan hideg vérrel, mint-ha engem az uri-utczából a váczi-utczába hívánák

meg, és a társaság egy része követi őket a tengeren, postakocsikon, száz meg száz mérföldön, országokon keresztül Magyarországba, Ozorára, a herczeg javadalmának egyik legnevezetesebbikébe, melyben van a híres tamásii vadas-kert, melyben én, e sorok írója valamikor gyakran megfordultam, s tudom az időt, hogy Pécsre menvén, szükségképen az erdőn keresztül, édes apám a kocsison kívül még egy kis bérest is küldött velem kísérőnek, hogy a vadaskertben a szarvasok le ne egyék a saraglyából a szénát, engem meg le ne lökjenek a kocsiról, mint az másokon nem egyszer megtörtént. Gyere hát ide, anglius, aztán ha három száz szarvasod olyan világcsuda, számitsd ki hamarjában, hogy egy hajtásban 1800 darab szarvas milyen csuda lehet?

Ozorán jöttek össze a meghívott vendégek, kik már itt is meggyőződhettek, mily nagyszerű látvány várakozik rájuk, látva azon vászonkerítést, mely a nagy vadászatok alkalmával használtatott körülbelől 600 holdnyi térségnek bekerítésére, mely körbe tizennégy falu-nak határában fekvő erdőségből három nappal előbb kergetik a vadat, melyből csak igen kis szám engedi magát a körbe fogatni; hanem üldöztetését megérezve, a hajtókon keresztül visszatör szokott fekvésére.

Veszprém vármegyének alsó részén kezdődik a dunántuli alföld, és roppant térségen huzódik le egész a baranyai hegyekig, változatosságképen engedvén egy hosszú erdőséget, mely szarvasoknak, vaddisznóknak kényelmes tanyája, s a mint egy részben a tömérdek vad átka volt a szomszédoknak, úgy lönek a szomszé-

dok átkai a hercegi vadászoknak, kik folytonos csatározásban éltek a vadlopókkal, kik épen a vidékbeli leghatalmasabb urak voltak, velük vegyesen mások is, kik buja élvezet találtak azon regényes kalandban, hogy a nagy erdőséget különböző irányban átszegő utakról letérve, hivatlanul gazdálkodjanak a rengetegben, s néha nem csekély veszélylyel czipeljék el az elejtett vadat, melynek árával beszámolni bizonyosan nem fognak, nagy bosszuságára a folyton leskelődő hercegi vadászoknak, kik a megzálogolások után csinos jövedelmet huztak.

Ez évekig tartó csata volt, háboruüzenés és békekötés nélkül. A vadászok tisztjükhöz képest örökös hálóvetésről okoskodtak, hogy a szüntelen vadlopást mérsékelni bírják, s épen ezért, miképen kerithetik meg legügyesebben a vadlopókat, kik önvédelmükre szintegy fegyvert emeltek, mint az iramló vadra, s ilyenkor a többség száma, vagy az alkalmazott csel nagyon sokat határozott.

Ilyen rengetegben tökéletes lehetetlenség minden utra örvadászt állítani, annál kevésbbé az egyes osztályokba, hol a tolvajvadászok hajnal óta huzzák meg magukat, s a reggel lelőtt vadat estig is rejtegetik, és várják az alkalmat, hogy a szerzeményt el is tudják vinni, még pedig kocsin a nyílt uton keresztül.

Minden hercegi vadász igyekezett kitudni, valjon a szomszédban van-e fogadott munka?

Ennek értelmére tudnunk kell, hogy bizonyos árért mindenki kaphatott vadat, és az urasági vadászok kísé-

retében a kiszemelt állatot maga lelőhette, ha tudniillik a lövésre elesett; de ha a vad meg tudott volna szaladni, a kíséretben levő urasági vadászoknak biztos fegyvere leteríté a vadat a vevő helyett, ki pénzért kapott ugyan vadat; de nem azon öntudatos élvet, hogy a vadat folytonos üzésben saját ügyessége verje le lábáról. Ezért volt annyi vadlopó.

A mint egy nem várt lövést hallott a vadász, rögtön sietett azon irányba, honnét a puszkazaj hallatszék, s ekkor társaival épen úgy vadászott a vadlopóra, mint az a vadra, s így nem egyszer körökre került, löfegyvere zálogul esett, és fizetett, a mennyit fizetett; hanem annyi bizonyos, hogy drága volt a szarvas, pedig nem is evett belőle; hanem azért az inger marad, és míg szarvasok lesznek az erdőben, lesznek vadlopók is.

A vadász egyedül kergetvén a vadlopót, néha egy helyett hármat is lel, s ilyenkor nem mindig tanácsos a megtámadás; mert, fájdalom, ezredek óta hirdetik a jogot, s annak megtámadói mindig akadnak; tehát akad olyan is, ki negyedmagával nem adja meg magát egynek, legkevésbbe adandja a fegyvert, melylyel vadat csipni jött el!

Hasonlóul járt egy uradalmi vadász, ki alkonyat felé hallván a be nem jelentett lövést, még pedig igen közlelről, rögtön a hang iránya felé szaladt, s a mint a közbeeső kocsiuttra érne, három orvadászt lát, midőn a lelőtt szarvast a kocsinak kényelmes hátuljába helyezék, reá pedig takarónak pokróczot és szénát.

Jól ismerte a hivatlanokat, kik a vidék legjobb

módu urai voltak, s a vadász személyesen ismeri őket; de miként fogjon meg egyetlenegy ember hármát?

A vadász bátran kilépett az utra, és minden félelem nélkül az orvadászok felé megyen elhatározott szándékkal, hogy elfogja őket.

„De ha nem adják meg magukat?”

Ezen esetre készen volt a vadász, s nehogy elszalassza ő is a drága zsákmányt, cselhez folyamodott.

„Jó estét, uraim.”

„Hasonlóképen!” kívánják vissza amazok is; hanem azt is hozzá kívánták, hogy az ördög bizvást elvihetné az ismerős vadászt, ki előtt röstelték a dolgot.

„Az Istenért, mondja a vadászlegény, mily gondatlanok önök, az ut mellől lelőni a vadat? hisz nem kerül bele négy-öt percz, minden irányból erre törnek a körvadászok, s önöket egész kényelemmel kerithetik kézbe.

A szemrehányás hangja meglepé az orvadászokat, és gyanítatá velük, hogy ez ember javukra akarna lenni.

„De mit csináljunk most már?” — kérdi a meglepettek közül egyik.

„Csak hamar üljünk kocsira, azután az erdőbe menendünk, s én itt egy nem messze kezdődő fahordóuton egy kis kerülés után kivezetem az urakat a biztosabb utra.”

„Nagyon jó lesz!” Örvendenek a vadlopók a kocsira rakodva, s velük a vadász is, mutogatván a kocsisnak, hogy az erdőben merre haladjon a kijelölt utra, mit

nem sokára meglelének, s a csintalan vadászok jó ízűt nevettek, hogy az ostromból ily szerencsésen kimenekülnek.

Egy órai hajtás után épen Tamásiba érnek, s a mi több, a fővadász háza előtt jönnek a nagy utra, hol a vadász leszáll; de mielőtt amazok megköszönhetnék a szíves szolgálatot, a vadász megfogja a lovak zabláját, ezen szóval figyelmeztetve a bámuló urakat:

„Uraim! . . . itt lakik a fővadász, tessék besétálni.“

Hasonló körülmények között faluhelyen lármát ütni, czivakodni nagyon röstellették volna a kocsiban ülő urak; azért békén hagyják lovaikat a fővadász udvarára vezetetni, hol tárczájuk tartalma tetemesen megkönynyebbült, azonkívül pedig fegyvereik is ott maradtak.

Az utmutató a szarvast is leoldatá, s még bucsuzóul jó éjszakát is kívánt az uraknak, kik elég józanok voltak önmagukat kinevetni, hogy egy emberrel hagyták magukat elcsipetni.

Hajdani vadászati törvényeink értelme ugyan elég határozott volt; hanem midőn a löfegyver oly közös dolog volt, s a tamásii vadas kertnek szép vadjai sokszor épen a legalkalmasabb célpontnak álltak ki, nem annyira vétkes a vadász, midőn ingerlékeny szenvedélyét föllármázza a kihívó állás, és dicső jutalomkép vakmerőn áll ki egy szarvas him, daczosan szánván el magát szemközt nézni az erdön keresztüljárókkal.

Nagyon csöndes vérű ember lehetne, ki eltagadni merné, hogy szomjat érez a vadnak vérét látni, és mindenkorra kimondván a tulajdon szentségét, az orva-

dász vétkét mégis legalább a bocsánandók közé ne sorolná.

Ezen eszmével tehát, midőn őrizetre volnék kiállítva, a vadlopót megfognám; azonban ha magam járnék a tilosban, a büszke kihívó vadat, ha le nem lőném is b i z o n y o s a n ; de legalább rámérném a fegyvert, és futni engedném a vadat — nagylelkűségből.

Csordaszámra volt a vad a tamásii vadászkerületben. Őz, dām vad, szarvas, vaddisznó széles erdőségekben alkalmas helyen tanyázott, s a ki nem látta üzőbe vétetni e sajátságos népeiséget, azt a következő fejezetek elolvasására utasítom.

III.

Ozorán gyűltek össze a vendégek, kiknek meglepő látványul szolgált az itteni roppant ménesiszálló, közönségesen bevett elnevezés szerint „Kula“, melyben a század elején körülbelül nyolczszáz darab különböző évbéli ló volt, s a gyönyörű telep 1821-ben a tűznek lön áldozata.

Roppant égi háboru huzódott el a vidéken, s éjjel a villám az istállóba csapott, mi annál veszedelmesebb volt, minthogy az istállók nagy udvarközökkel voltak ellátva, de mint a létra hágsófogai szélről egy tartalékban futottak össze, s a nagyértékű épületek sora hirtelen egy lángfolyammá lön.

Szemtanuk előadása szerint borzalmas volt látni az egyes szárnyakból kivert lovakat tömegestől és szilaj

kanyargásokkal nyargalászni a tűz körül, és végre is megint a tömegek újra az istállókba rohantak, és szörnyü hűséggel a megriadt állat saját helyére verekedett, és a nagy életveszedelemmel közibük rohanó lovászok karikásainak csapásával mitsem törődve, reszketegen álltak meg helyeiken, míg a tetőzet parazsa és lángja rájuk nem szakadt, vagy a betóduló füst meg nem fojtá.

Az egész vidék borzadva nézte az égen azt a nagy tűzfoltot, melyet az ozorai Kulának égése vert föl, és a legtávolab ponton levők is tisztán tájékozták magukat, hogy a hosszan tartó vörös folt az égen az ozorai ménesistállók tűzfoltja.

Reggelre minden irányban tódult Ozorára a kíváncsi népség, és valóban szokatlan valami volt annyi lovat megégve, megfulva és mégis rendben találva, mintha e szörnyü enyészetre sorba rakták volna le őket.

Az egész ménesből kilenczvenkilencz darab maradt meg, köztük a legjava ménekből öt darab, melyeket a lovászok vezetéken is csak nagy erőszakkal tudtak kiterelni, — és hogy komikuma is legyen a dolognak, századiknak egy ázsiai zebra (Onager) vadszamár maradt meg, mely a mint leszabadult a kötélről, a világnak ezeredek óta fönálló rut rágalmának megczáfolásául, szörnyü előrelátással és minden kergetés nélkül rohant a megmenekülésre.

A megmaradt telep az öt mén után ismét növekedett később; de már oly nagy számra soha, mint előbb, és Bécsben, hol az ozorai nagy állatok igen keresettek

voltak, kivált az akkori iszonyu batárokhoz, sok évig nagyon érezék az ozorai tüzet.

A veszteséget nagyobbitá még az alábbi fejezetekben előkerülendő alkalmakkor használt vadászkészlet, a nagy háló, vagy inkább vászonfal, mely a nagy vadászatok alkalmával mindig a legbensőbb kört foglalá el, s eleinte meghagyott tág nyílásain beszoríták a vadat, aztán pedig egészen összehúzták, hogy a vad mulhatatlanul prédára kerüljön.

A vászonfal zöldre kifestett szinfalnak lenne mondható, s a vadat általában visszatartóztatá a kirohanástól; mert a vad kerítést képzelvén, igen kivételesen merte megrohanni, áttörni pedig még kevésbé merte; mert a vászonfal körül levő örök nagy botokkal várták, ha a vászonfal kinyomatik, rögtön odarohantak, és, a vászonra verve, a vadat visszarezzentették.

E készüllettel nyolczszáz holdnyi térséget is lehetett fogni, tehát elképzelhető, hogy szép összeget érhetett, s a herczeg meghallván az ozorai szomoru esetet, ámbár a lovakat is sokáig sajnálta; de a vadászkészletet legtovább.

Azon tűz óta az istállók mégis némileg elkülönítettek, ámbár a régi sort megtarták, és a tűz ellen erős boltozatok védik a belsőt, kívül pedig villámhárítókat alkalmazták; hanem ez egyszer a multa nagyon későn.

A lovarda ma is remeke a magyarországi ritkább épületeknek, és azonkívül, hogy szörnyü hosszú, egyszersmind nevezetes, hogy egész nagy szelességében egy szál hosszú slavoniai gerendák képezik a padlások-

zatot. A szélesség tizenegy öl, megjegyezvén, hogy ugyancsak erős legyen az a fa, mely mindkét végén oly izmos, hogy középén mestergerenda nélkül biztos legyen.

Az anyák és mének főtelepül Ozorán vannak, míg a csikók a szomszéd pusztákra vannak fölosztva.

Ez alkalommal szabadjon elmondanom egy kis történetet, mely apám és az ozorai ménesmester között történt körülbelül 1820-ban.

Szinte nagy vadászat volt, vendég temérdek, következőképen angol is elég, s ezek mindig legtovább maradtak Ozorán.

Tisinger nevezetű ménesmester gyakran kijárt édes apámhoz Fürgedre, herczeg Batthyányi birtokára, hol atyám akkor gazdatiszt volt már, és a ménesmesterrel igen jó ismeretségben volt.

Atyám hivatalánál fogva előtte való évben Tokajban járván, nyert két átalag bort, s otthon palaczkokra huzván, jó barátainak olykor megkínálta a jó kortyot.

Ezenkívül egy pengő forintjával hordták is mindenfelé, a többi között Tisinger ur is néhány palaczkot vett, s midőn az égés előtti nagy vadászat volt, egy angol csavarogván a ménesnél, Tisinger megkínálta a hideg vérű angolt, ki a finom bort kínálatlanul is már édesdeden nyelte.

„Van önnek e fajta bora?”

„Néhány palaczk, igen; hanem egy helyen többet is tudok!”

„Adok egy aranyat minden palaczkért, ha száz lesz

is, — mondja az angol, — s én nagyon megköszönöm, ha megkapom.‘

„Majd utána nézek! mondja Tisinger, s a mint az angol elment, hirtelen lóra ült, és kinyargalt Fürgedre.

„Szomszéduram! szólítja meg apámat; van-e még tokaji bora eladó?‘

„Igen, válaszolt apám, még van száz palaczk.“

„Hogy ad egy palaczkot?‘

„Mint eddig, egy forintért egyet.“

„Tudja, mit, szomszéd, mondja Tisinger, én megadok minden palaczkért három forintot egy föltételle.‘

„Hadd hallom.“

„Ha kérdeni találja valaki, hogy vettem a bort, azt fogja mondani, hogy négy forintért!‘

„Kész az alku!“ mondja apám elütve az alkut, és délután bevitette Ozorára, hol a háromszáz forint készen várta.

Apámnak megmondta a ménesmester a dolgot, s apám csak azt mondá :

„Ha megint lesz borom, olcsóbbért is odadom.‘

Ilyen kereskedést is ritkán hall az ember; de már ez is megtörtént, és tán máskor is megtörténhetik, ha csakugyan igaz, a mit mondanak, hogy : b e s z o k i k h o z z á n k a z a n g l i u s .

IV.

De most már Isten ugy segéljen elkezdem a vadászatot ; tehát halljuk a szép szót :

Az itt következő dolgok Szak urnak jegyzeteiből valók, s ámbár én e dolgokat rég ismertem, csak annyit mondok olvasóink iránti figyelemből, hogy azok valóban hitelesek már azért is ; mert Szak ur, mint szemtanu jelen volt e ritka vadászaton 1812-ben, mikor Palmerston lord is jelen volt, kit én ezen vadászatban okvetetlen legnevezetesebb vadnak tartok.

Szak ur fiatalkorá emlékeinek hűséges leírásában körülményesen ír le mindent, s én az adatok egybeállításánál előadásához híven adom vissza az egészet, s olvasóim bizonyosak lehetnek, hogy e hazai képet meg hamisítatlanul kapják.

Ozorától kezdve le a baranyai hegyekig, mindig az Eszterházy herczegféle birtokon utazik az ember, megérintvén azon híres pusztákat, melyek egyenesek, mint a Tizamellék ; de termékeny föld egy talpalatig, s ha majd a gépek tömege pótolandja a kézi erőt, kimondhatlan kincsbánya leend a vidék, a nélkül, hogy a szarvasok tanyáját kipusztítani szükséges lenne ; mert fára a vidéken szinte nagy szükség van.

Az 1812-diki nagy vadászat megkezdése september 5-kére volt kitüzve, és hogy mily nagyszerű lehetett az, mindjárt a legelső adat meggyőz bennünket ; és hihetőleg az említettünk angolt is, ha megmondták neki,

hogy a szeptember ötödiki puskázásra már augusztus 21-ik napján megkezdék a hajtást.

Számolva tisztelt olvasóink bizalmára, csak annyit mondok, hogy a föltünő állításnak bebizonyítására elég annyit mondani, hogy én bizonyosan nem fogtam volna e történet elmondásához, ha az valami jámbor kacszás, vagy legfölebb egy kis karácsonyi pecsenyének szánt nyulkergetés lett volna; és azt hiszem, hogy illető körökben, valamint Tamási környékén, az öregek ma sem beszélnének róla oly nagy képpel, ha a dolog azt meg nem érdemlené.

Szeptember elején a szarvasnak valamint husa, ugy böre is legjobb, elhagyván tudniillik a métely a szarvast, böre már nem lyukas, és kereskedésbeni használhatósága ellen semmi kifogás sincsen.

A hajtásra épen ugy készítetett terv, mint bármely ütközetre; kezdődött pedig Somogy és Tolnamegye szélén, és hogy az egész műértők által rendeztessék, kétszáznál több urasági vadász rendeltetett ide a távolabb eső uradalmakból.

A megindult hajtás robotosok által történvén, a közbeneső falvakból az ispánságok három-három napra rendeltek hajtókat, ezekkel beosztva mentek a vadászok és csöszök, naponkint pedig rendesen hatezer hajtó.

A pontosan utasított vadászok térképileg tudván, mely ponton lesz az éjjeli állomás, melyik vágásban vagy sűrűben? intézkedtek egyszersmind, hogy minden harmadik hajtó tüzet rakjon, s azt éjen át elaludni ne

engedje, hogy a mindinkább beljebb zaklatott vad visszamenekülni ne törekedjék.

Hasztalan volt mégis az elővigyázat; mert néha falkánként tért vissza a szarvas, és elég időbe került a nagyobb tömegeket visszaverni, még akkor is mennyi menekült vissza.

Minél közelebb értek a középponthoz, annál sürűben rakták a tüzet, s a folyton üzött állatt borzadálylál látta a tüzrakásokat, melyek majdnem egymásba érve lángtérként állták útját a visszamenekülhetésre.

Ez alatt a hercegi konyhához szükséges szerelvények Kis-Martontól megérkeztek, a többi közt két baromfitömő, mesterségesen hizlalt baromfiakkal, melyeknek ápolására Sopronmegyéből két aranycsipkés főköltőjü horvát asszony jött segítségül, ezek már értvén az ilyen dolgot, minthogy Sopronvármegyének felső része legnagyobbrészt baromfi-kereskedést üzött akkor is már Béccsel, s így nagyon begyakoroltak voltak a baromfi-hizlalásban.

Igen sok eleven fáczányt és néhány száz darab foglyot hoztak magukkal, melyeknek naponta másfél akó tejföl és százhusz darab vajás szarvaska kellett rendes táplálékul. A főkomornik butorokat hozott, a kis-martoni pinczemester pedig hozta a finom borokat, tokajit, ménesit, rusztit, pezsgőt, malagai, cziprusi, maderai, xeresi, bordói és más mindenfélét, míg az ozorai urasági pinczékben száz meg száz hordóban somlyai, badacsonyi, szegszárdi és villányi bor volt.

Egyuttal megérkezett a parancs, hogy Ozorától

Pápaiig minden állomáson hat négylovas fogat várja a Kis-Martontól megérkező vendégeket.

Balogh nevezetű főhadnagy megérkezett Kis-Martontól 48 granátossal, velük hozván a vadászathoz szükséges fegyvertárt, s a harmincz-negyven kocsin Tolnamegyéig huzódó karaván érdekes látványt nyújtott az idegeneknek, kik a leggazdagabb magyar földesurnak kényelmét méltán bámulhatták.

Az egész menetet vagy ötven darab tarka skótkopó zárta be, s így már nem hiányzott a vendégek megérkeztén semmi. A vendégeket az ozorai határban gyönyörű méneken nyereg nélkül lovagló, bő ingesgatyás, vörös mellényes, pörge kalapu csikósok várták, és szokatlan látványul szolgáltak a külföldi uraknak, kik között volt öt angol, a többi közt, Anderson, Palmerston . . . ezeken kívül Zichy miniszter, két Lichtenstein herczeg és herczeg Razunovszky.

V.

Ozoráról indult ki a vadásztársaság Tamási mellett fekvő „Miklósvár“ nevű vadászlakba, hol Borsiczky fővadász átnyújtá a herczegnek a hálóba már bevett vadaknak jegyzékét, ide nem számítva azon roppant tömeget, mely a nagyobb körbe szorítva volt mindig.

Szarvas és dámvad volt darabszám a vaddisznókkal 1800, ezeken kívül két farkas és öt róka is a hajtásba keveredett.

Ozorától Miklósvárig változatosságképen föl volt

állítva 800 darab ménesbeli ló, később temérdek gulyabeli marha, és az egész vonalon elosztva huszonnyolcezer juh.

Rendelkezés történt, hogy esténként a közelebb eső faluk fiatalsága ünnepi ruhában jelenjék meg, két emelvényen bengáli tűz égett, a csoportokat zene vidámitá alatt, fönn a termekben pedig a vén Bihary huzta a sirvavigadót.

A vadászatot megelőzőleg már nagyban menték a fogadások, sőt hogy ebben is változatosság legyen, a simontornyai gróf nápolyi négy öszvérét tette ki fogadásra, . . . s így a fogadás annyira ragadás lön, hogy a vidék legtakarékosabb nemeseinek egyike, a csibráki Jeszenszky is tűzbe jött, s a herczeggel fogadott, hogy ha farkas jö közelébe lövésre, nem fogja elhibázni; de nem is hibázta el.

Csak golyóra volt szabad a fegyvert megtölteni, hogy a vadat ne kinozzák egyéb töltvénynyel okozott sebbel; aztán pedig lement az egész vadászsereg a középpontra, mely egy teknőalaku völgyelésben volt, közepén patakkal áthatva. A teknőnek közepén tíz ölnyi szélességben volt kihasítva a vadászsor, minden ötven lépésnyi távolságra volt egy faoszlopokra állított, zöld viaszosvászonnal behuzott sátor, melyben a vadászon kívül még két-három ember elfért, s a ki kevesebb cselédet hozott magával, még a kis-martoni granátosokból kapott egy embert, ki a löfegyvereket segítte töltogetni.

A teljes közepén volt a herczegnek állása, mellette két oldalról zöld galyakból készített sátor, az egyikben

hideg sütek és italok álltak készen, a másikon pedig hat vadásztárogatónak zenéje zengeté meg az erdőt.

Hátul a vidékbeli uraknak megengedettett a nézés, és ritka látvány mutatkozott, tisztán látva minden átiramló szarvast, mely a lövonalra ért, s a legközelebb eső vadász fegyvere rávillant.

A nézők nem győztek eltelni a látvánnyal, szinte ők is megérezék az izgalmat, mint bármely vadász, és hova kellett meglepőbb jelenet, mint mikor az üzött vad csapatokba verődve, a vezető után rohant, hogy a menekülésre utat találhasson.

Az urasági vadászok a hajtók közé voltak osztva, egynéhány lóháton vezetve a két szárnyat, míg a főbb vadásztisztek a középben voltak lóháton, és Borsiczkynak vezénylete után rendezték a hatalmas menetet.

Nem lesz érdektelen megmondani, hogy, midőn a hajtott vad körüljárta a belső tért, voltak egyes nézők, kik a löiránytól távol valamely tölgynek oldalában meghuzván magukat, nem egyszer egész csapat szarvas huzódott el mellettök oly közel, hogy egyik a szorongatott állatokat egy, kezében levő száraz ággal rendre ütögette.

Midőn így már megriadt a szarvas, ha a hosszú sorból egy összerogyott a kapott sebben, azért a többi nem változtatott az irányon; hanem keresztül az elesetlen követé az előtte menőket.

Megjegyzendőnek vélem itt azon öltözetet, mely a fényes urasági vadászokon volt: világos kék hosszú frakk zöld hajtókával, és rangjuk szerint különböző

tarkázatu ezüstvállrojtokkal. Világos sárga feszes nadrág lovagcsizmákkal, melyeken fölkötő ezüstsarkantyú volt, paszománton lógott a gazdag diszú vadászkesz, valamint arasznyi szélességű ezüsteel kivarrott vastag zöld szalagon balról jobbra lógott bokán fölül majdnem tányérnagyágú ezüstdomborművön a hercegi czimer. E fölött keresztbe illesztve volt egy kis fekete csontból készült egyenes trombita; fejkön ezüstrojtos három szegletű süveg cserfadiszitvényvel.

Borsiczky fővadász annyiban különbözött fényes tisztársaitól, hogy az ő öltözete mind aranyékitvényű volt, valamint a hercegi czimer is kisebb vala; de már az övé drága kövekkel volt kirakva. Mindezt lóháton látni ritka fényű látvány.

A vadászat kezdetekor az urak elfoglalván kitűzött helyeiket, melyekről távozni nem volt szabad, a vadászok elugrattak illető szárnyaikra, és egy mozsárlövés adott jelt a hajtás megindítására.

Igy a két szárny mozogni kezdett, míg a közép-pont is lassan nyomult előre, fölneszezvén a vadat, melyre a kéjsóvár vadászok töltött fegyverei vártak s néhány percz alatt már megkezdődött a puszkazaj, s a mennyiben a vad eleinte ritkábban jött, mindig nagyobb élvezet volt a kitörő vadra czélozni, és a szép lövést a szomszéd állásokon figyelő vadászok szeme láttára végezni.

Végre a hajtás egész erejével dolgozván, valóságos háboru fejlett ki, a vad sebes futásban rohant a va-

dászállásokra, s néha a legsebesebb futásban rogyott össze a jól talált vad.

Csak vadász ember képes átérzeni a kéjt, mit az előtörő szép állatnak megjelenése okoz, és a jól talált lövés mennyire kielégítő a felizgatott szenvedélyre, melynek eloltására ritkán van olyan alkalom, mint a tamásii vadászaton vala.

A vadászlegények és granátosok alig győzék a töltést; hanem itt is legtöbb vad feküdt az előtt, ki szenvedélyében is mérsékelni tudta magát, s nem lőtt arra a vadra, mely inkább szomszédjára tartott.

A rókák eleinte meglehetősen kikerülték a lövést, mert mindenki inkább a nagy vadra vigyázott, mint a rókára; hanem utóbb rájuk is került a sor, s a vadászok szívesen dicsekedtek, ha egyet elcsiphettek a ravasz állatokból.

VI.

Hol annyi vad szorítottatott össze egy csomóba, a vadász nem kénytelenítették várakozni a vadra; mert ha kilötte fegyverét, már ujabban előugrott egy még hatalmasabb, s a vadász tiz fegyvernek kényelmével is elég lödöznivalót talált volna.

A himszarvas, mintha nem akarná hinni a rettentő támadást, büszke fejét körülhordozza, mintha megismerkedni kívánna a szokatlan zajjal; de midőn mellette az üszöt is leteríti a golyó, hatalmas czimerét hátára vetve, három-négy ölnyi ugrásával egy kis tábort indít meg, s

a merre biztosabb utat vél, rohan az üldözött társakat vezetve.

Vékony lábai röpülve viszik; az ugrásoknál, midőn újra kinyilik a test az iránynak hosszában, egy szárnyas állatott vélnénk, mely repül, és igen gyakran akkor éri az öldöklő golyó, midőn a hatalmas ugrás után már végkép menekülne; de mielőtt lábai a földet érnék, a nemes állat párátlanul száll le merész ugrásából.

A vadászok kürtje gyönyörű öszhangzatban harsogtatja meg az erdőt, az öldöklő keveréknek mámorát még hódítóbbá teszi, s a kéjszomjas vadász e pillanatnak izgalmát elfeledni sohasem fogja.

Halmokra gyűlt össze a lelőtt szarvastömeg; de róka és farkas nem mutatkozik, a ravaszabb állat még mindig tájékozza magát, s hagyja rohanni a szarvast; de később eloldozták a kopókat, s alig néhány percz mulva az erős ugatás kétségtelenné tevé, hogy a farkas és rókára került a sor.

Az ugatás nemsokára valóságos ordítás lön, az ebek kizavarták a loppangókat, s egy erős farkas Eszterházy herczeg, Zichy és Palmerston irányába rohant. Palmerston előtt a farkas bukfenczet vetett, — a másik két vadász is talált; hanem a farkas helyett két kopótlöttek agyon.

Ebből elég tréfa kerekedett falatozás közben, midőn aztán a zene is megindította a jó kedvet, és Biharinak a lelkesülés közben igen jó aratása esett.

Másnap megint hozzákezdének, a szarvasokat kopók nélkül lödözték; de farkas és róka megint nem jött,

mi azon gyanura adott alkalmat, hogy a vászonkerítésen rést törtek a szarvasok, s utánuk a rókák és farkasok is megmenekültek.

A herczeg a dombóvári praefektust kérdé :

„Az éjjeli örködés teljesített-e ?“

„A legnagyobb szigorral.“ Felel a kérdett.

A herczeg mégis meg akarván győződni, a praefektust kéré, menne személyesen a vászonkerítés mellett, nehogy nyilást csináljanak a vadak.

A praefektus megindult, daczára testi terjedelmének, mely a hosszú sétára nem igen volt alkalmas, a mi alig egy negyedórai séta után hamar bebizonyult.

Vele levén a közlő, s annak atyja, ezekre bizá a praefektus a további kémlést, maga pedig nyugvásra alkalmas helyet keresett. Alig ment a másik kettő kétszáz lépésnyire, keserves fölajdulást hallanak, melynek rémületessége megállítá őket.

„Ez a praefektus lesz ?“ Vélt az egyik.

„Az meglehet, — hagyja helybe a másik, — de miért ordithat ily szokatlanul ?“

„Azt bizonyosan farkas támadta meg !“ Lön a vélemény, melynek következtében sebesen visszamentek a zaj felé, s ime, csakugyan a praefektus, kit a támadás épen hátulról ért; mert mindkét kezével hátul ápolja magát.

„Mi baj ?“ Kérdik a segítségre sietők.

„Jaj — miféle gazemberek vannak a kerítésen kívül ?“

„Kis-martoni granátosok állnak bizonyos távolyság-

ban, s mindeniknél egy nagy bot van, hogy a mint a vászonfalat nyomja valami, rögtön odaüssenek, hogy a tolakodó vadat visszarezzentsék.

Igy lőn aztán az is kiderítve, hogy a fáradt praefektus nyughelyet keresvén, a vászonfalhoz dőlt, nem gondolva, hogy a kinn levő gránátos a vászonfalon észrevevén a nyomást, a praefektust szarvasnak vélvén, olyant vágott rá, hogy az erdőt megrengette keserves ordításával.

A praefektus kénytelen volt eltűnni a kemény csapást, mely annál sajgóbb fájdást okozott, minél szigorubb volt az utasítás és szolgálati buzgalom; de már ezt bizony nem lehetett odább appellálni.

Később a rókákat kopókkal nagyon üldözöbe vették, s az uraságok e hamis állatra nagy fogadásokat tőnek. Lovak, vadászfegyverek, pénzösszegekre tettek fogadást, s minthogy huszonegy lövés történt, tetemes veszteség volt, főleg aranyakban.

A meglőtt farkasokat és rókákat a vadászok művésziileg kitömték, s még a vadászat folyama alatt a bengaliai tűzoszlopszat alatt látványosság végett kiállították.

A hazatérő vendégeket a kastélynak tágas párkányzatáról tündöklő fény fogadá, fönn a teremben Bihar, alant szinte cigánybandák fogadák, s a mulatság zajos lőn a poharak csöngése közben.

A csapszékeket ostromolták a hajtók borért, s minthogy az ivás annyira ment, hogy a hajtóknak végképeni lerészegedésétől lehetett félni, nehogy a másnapi

multság dugába düljön, a vendéglősöknek megparancsoltatott, hogy a bornak árát emeljék föl.

Mégis oly nagy volt a zaj, hogy a granátosoknak hiában verték a takarodót, s majdnem egyenkint kelle összeszedni őket.

VII.

A vadászatnak harmadik napja következett, és hogy változatosság legyen, egy kis szerencsétlenség is történt, daczára a szigorú rendnek, mely szerint állomását senki sem hagyta el, ne hogy egymásra süssék el a fegyvert.

Dámvadakra mentünk ki harmadnapon a különben is vidám állat üzöbe vétetvén, szüntelen lótotfutott. Anderson lordra kerülvén egy dámvad, fegyverét elsüti, de a vad helyett gróf Eszterházy Rhédéről esik hanyatt, fejből bugyog a vér, mire a vadászok összeszaladtak, s a herczeg főorvosával ápolás alá véteté a megsebesültet.

Szerencsére a borok behűtése miatt elég jégről rendelkezheténk, így a vérnek folyása meg lön akadályozva; de e napon a vadászat ily kellemetlenség következtében félbeszakadt.

A herczeg rokonát a miklósvári kastélyba kísérte.

„Veszedelmes a seb?” kérdi a herczeg.

„Épen nem.” Nyugtatja meg az orvos.

„De hát siessen, hogy a golyót minélelőbb kivegye, hol vannak műszerei?”

„Egy tollkés is megteszi“ mondja az orvos, elővé-
vén egy kis finom élű tollkést, s azzal a fejbőrön ke-
resztvágást tevén, a bőr alatt krajczárnyira laposodott
golyót kivette.

A gyanítás bebizonyult, az tudniillik, hogy Ander-
sonnak golyója fához csapódván, a tőle harmadiknak
álló Eszterházy fejének repült.

A veszedelem elhárítva lévén, valamint Anderson-
nak nyugtalansága is, vidámabb lön a társaság, s a mai
vadászat elmaradása után a kastély termeiben kerestek
szórakozást; azonban a zene mégis néma maradt.

A beteg észrevette a szörnyü csöndességet, mi az
előbbi napokéhoz képest igen föltünő volt, bekötött fő-
vel és a legnagyobb derűtséggel lépett a csöndesen
mulatókhoz.

Mindenki elejbe rohant, s a beteg nevetve mondja
a herczegnek :

„No, Miklós, nem hiszem, hogy a tamásii erdőben
valaha olyan kemény fejü bakot lötetek volna, mint ma
Anderson.“

Erre hangos kaczaj tört ki, a herczeg az ablakhez
szaladt, s lekiálta, hogy a bengáli tüzet gyujtsák meg, a
zene hadd szóljon, s mindenki vigadjon.

Erre aztán lön zaj, a hajtók közé tele boroshordók-
hajtátának, fönn pedig Biharinak hegedüje szólamlott
meg, s az örvendező vendégek újra a vadászat élveivel
kecsegteték egymást.

Öt nap alatt nyolczszáz darab szarvas, dámvad és
disznó esett el. A herczeg ezuttal egy mocsári szarvast

is lőtt, mely mindenestől nyomott 593 fontot, — ennek rajza a fraknói várban ma is látható.

Itt volt aztán temérdek vadhus, melyből a vendégek, tisztek, körüleső helységek és hajtók bőven kaptak, a többit pedig a kíséretben levő mészárosok fől-szelvén, Veszprém, Fehérvár, Pápa, Győr, Pest, Pécs, Sopron, Bécs és Gréczből idesereglett kereskedőknek bepáczolták, mi mellett türhető nyereségük lehetett, miután egy font nem került többbe két váltó garasnál.

Ilyen volt az 1812-diki híres nagy vadászat, melyhez hasonló nem igen volt Európában; de még Tamásiban sem, hol kisebb nagyobb mértékben gyakran ismételtetett a multság, s az is megtörtént, hogy a lelőtt vadaknak fől-slegére nem találkozáván vevő, a vadhust el kelle ásni.

Ilyen volt az 1812-ik évi vadászat, melyen hg Razumovszky is jelen volt, s épen az ő kérdezkedése adott alkalmat a következőre.

A herczeg nagy figyelemmel volt a vidékbeli birtokosok iránt, s őket a vadászatra jó előre meghivatta. Főleg gondja volt arra, hogy lengyeltóti Kiss Ignác, derék magyar gazda, mindig meg legyen hiva, — mert neki is volt vadaskertje.

Kiss Ignác élénk eszü, derült társalgó, azonkívül szókimondó ember volt, s épen ezért nagyon kedvelték az idegen urak.

Herczeg Razumovszky beszéd közben kérdi a herczeget.

„Miklós, mennyi jövedelmed lehet alsó uradalmaid-

ból? Ezalatt érté : Ozora , Dombovár , Sz.-Lőrincz és Kaposvárról nevezett uradalmakat.

A herczeg hasonló alkalmakkor ezen javadalmakról jegyzéket hordozván magánál , megmutatá , hogy az összes jövedelem tészen nyolczszázezer váltó forintot.

Kiss Ignác mit sem törődve , hogy a herczegi fő-kormányzó Szentgály ur jelen van , minden tartózkodás nélkül mondja :

„Ha herczegségednek ezen uradalmait kormányozhatnám, legalább is még egyszer annyi jövedelmet teremtenék elő.“

„Legyen!“ mondja a herczeg örömmel.

„De fizetés nélkül? — Teszi hozzá Kiss Ignác.“

A mint e kurta párbeszéd tanusítja, Kiss Ignác átvette a kormányzást, és legelőször is az uradalmakat végig járta. Kiss a haszontalan irkafirkának rögtön véget vetett, — mindenkinek tudott dolgot adni, a kaposvári uradalmat két hétig vizsgálván, az ottani roppant erdőségekben a léha vadászok bámultára czélszerű rendet hozott be, és hogy az erdőnek is vegye valami hasznát, a nagy fabőség daczára, egyszerű tervet csinált.

„Tisztartó ur, — mire használják e temérdek fát?“

„Sem mire, tekintetes uram, — mondja a tisztartó, ki Laudon alatt huszárhadnagy levén, nem igen csürtecsavarta a dolgot, vevő nincs; tehát a mit el nem égetünk, itt rohad.“

Kiss megparancsolta, hogy négy helyen halmokat vettessenek föl, miket czövekekkel maga kijelölt.

„Tisztartó barátom, most menjünk haza, vágasson

dohányt; mert mi két napon folyvást pipázunk, pipaszó mellett pedig arról tanácskozunk, mit tegyünk, hogy e nagy erdőségeknek mégis valami hasznát vegyük?’

VIII.

A két napi pipaszó mellett elhatározta Kiss Ignác, hogy a rengetegségekben hamuzsirégetőtelepeket állítsanak föl, még pedig herczegi módra.

„Megvan a költségvetés, tekintetes uram!” mondja a tisztartó.

„Hadd hallom, mennyibe kerül?”

„Harminczkétezer pengő forintba, tekintetes uram.”

„Ez még nem sok.”

„De nincs ám a pénztárban pénz, Kismartonból pedig nem fog küldeni a főpénztár.”

„Még az nem valami nagy baj, — vigasztalja Kiss Ignác, kerül az én pénztárámból ennyi előlegezés, a haszonból aztán lehuzzuk.

Negyednapra már a telepkészítéshez fogtak, s a haszon meglepő volt nemcsak itt; hanem másfelé is.

A dombóvári nagy uradalom ámbár huszonhét ispánságra volt fölosztva, még sem bírta meg a házi kezelést egész terjedelmében; hanem nevetséges olcsó bérbé volt kiadva. Kiss Ignác a bérlés helyett felébe adta ki a földeket, s 1816-dik esztendőben csupán zabot többet mértek be 120,000 mérőnél, hozzájárulván, hogy ezen évben a gabnának ára nagyon fölment, Kiss Ignác adott szavát nagy szerencsével váltá be; mert a négy

alsó uradalom közöl már a dombóváriból is bevettek 800,000 váltó forintot, s ugyanezen évben az összes hercegi jószágokból bejött kilenczmillió váltó forint.

A herceg a büszke magyar birtokost nem akarván pénzbeli ajándékkal megbántani, parancsot adott, hogy Kiss Ignác lengyel-tóti jószágán levő vadaskertjébe 50 különmemü szarvast, nyolcz emse és 2 kan vaddisznót hajtsanak.

Ez alkalommal a közlő szinte szemtanuja volt a vaddisznófogásnak, mit röviden következőkép ad elő.

Ez időben a tamásii vadaskertben csak dámvadak voltak, a szarvasok és vaddisznók 36,000 holdnyi erdőségben nyolcz órai átvágásban voltak eloszolva. Itt legeltetés, makkolás és gubacsszedés nem volt, egyedül a vadak tanyájául volt meghagyva a térség.

A vaddisznók barlangjai különféle tanyákban lévén, még a legtapasztaltab vadász sem tudhatta a bizonyos fekvést; azért a vaddisznóknak legkényelmesebb hűselőjét, kis, görbe lábu kopókkal szokták föl kutatni.

A delelő sűrűben erős tölgyfakarókból van elkerítve egy szobanagyságu tér, melynek közepében egy sűrű águ és levelü fa van. A fán egy vadász leskelődik, s a föltozható ajtónak kötele a vadásznak kezében van, s midön a kopókkal üldözött vad a kerítéshez megyen, az elhintett tengeri szépen az ajtóig vezeti, s a kerítésben még több tengeri levén, a torkos állat mohóságának megadja árát; mert az ajtót ráereszti a vadász, ki a fának sűrű lombjai közt leskelődik.

A rekeszték belső része számos osztályra van eldarabolva, s így egyik a másik után megtelik, s midőn a kívánt mennyiség megvan, a bejárókhöz áll a kocsi úgy, hogy szorosán a kérés mellett legyen, s az újra fölhuzott ajtón a vadat hosszú póznákkal a kocsiba kergetik.

Az öregek után a malaczkokat könnyű megfogni; hanem annál nehezebb az anyákat meglelni, melyek malaczaikért borzasztó lármát ütnek.

1817-ben Bécsben a „Prater“-bani vadaskertben az árvíz tetemes kárt okozván, a herczeg parancsot adott, hogy 12 szarvasbikát szállítsanak föl, és ha lehet, mocsári szarvast is még párosodás előtt.

Ez magában csekélységnek látszik; hanem a fogásnak módja eléggé bizonyítja, hogy hasonló ajándékot csak herczegek adhatnak; mert az összefogás és elküldés elég munkába kerül.

Borsiczky fővadász Kis-Martontól lejött Tamásiba, a herczegi jószágokból 132 vadászt rendelt le Miklós-várra két hétre, — a nagy ponyvahálót, melyről már emlékeztünk, 120 hat ökrös szekér a pankai közép-pontra szállította.

Ezen készülődés eléggé megfoghatóvá teszi, mily veszélyes a szarvasbikának összefogása, ha már a hálónak elvitelére is annyi szekér kívántatik. Egyuttal azt is megmondhatjuk, hogy midőn az ozorai ménes istállóknak a régi hálók elégték, harminczegyezer pengőért csináltak ujat.

Naponkint 2000 hajtó kellett, mégis sok bajba került a szarvasoknak a Kapos folyó mentében levő bozótokbóli kikergethetése, s így a hálót csak hetednapra lehetett fölhuzni.

Négyszáz darabnál több szorítottatott bele, pedig csak 12 darab kivántatott; de mind 16 ágas. Nyolczadnapra a kötélháló is fölhuzatott a sűrűben.

A ponyva és kötélháló közt az a különbség, hogy a kötélháló ujnyi vastagságu kötélből oly ritkán van fonva, hogy a hézagon a legnagyobb kopó is átbujhatik. Magassága egy öl, és nyolczvan öl hosszú.

E háló a sűrűben úgy van kitéve, hogy a gyöngébb faágakra van illesztve, s a legcsekélyebb érintésre előre dül. Midőn a szarvast egész erővel tömegestől üzik, a vadászok a kötélháló körül fára másznak és várják a rohamot, s midőn a szarvas a kötélhálóba keveredik, az alkalmasakat kiszemelik, rudakkal lenyomják, lábait összekötik, s emelőkön a szállítókoksokra rakják; a nem használható vadat pedig nagy vesződséggel kiszabadítják a kötélhálóból.

A vadászok a szarvakat rögtön lefűrészelték tőben, minden darab szarvasnak külön négy fogatos kocsit rendeltek, melyen erős léczekből készült kalitka volt, melyben föl is állittatott.

A szállításnak gyorsan kelle megtörténni; mert a vad a szállítási idő alatt nem evett, nem ivott; azért a fogatokat minden állomáson 12 négy lovas várta.

Az egész szállításhoz 728 ló kivántatott, mégis

egy szarvas nem állta ki a hosszú utat ; mert Kis Marton körül megszűnt élni , egy pedig a kieresztésnél nagyot ugorván, azonnal nyakát törte.

Ilyen volt az ajándék , s a mint láthatják önök, megérdemlé, hogy ajándéknak mondják.

Bihari és a pozsonyi orvos.

Ritka osztály az, melyben annyi goromba ember lenne, mint az orvosok között; a miből azt akarom mondani, hogy az orvosok között található legtöbb b ö c s ü l e t e s e m b e r .

Éjjel-nappal csuszni-mászni; kényes gyermekbe, finnyás urhölgyekbe behizelkedni az orvosságot, a legangyalibb türelem is kifáradna; és épen nem csudálkozom, ha egykor Veszprémben a híres Pukly, Nagy-Kanizsán a szinte híres Horváth, a bevenni nem akaró beteget minden teketória nélkül összeszidta, s mindeniknek rendes szavajárása volt: ha az orvosságot be nem veszed, én beléd nem bujhatom; tehát bujjék beléd az ördög, a melyik el is visz.

Ez volt az utólsó kísérlet, mire némely beteg most már az orvosságos üveget is lenyelte volna. Magamon is megtörtént, hogy Pukly urambátyám orvosságát nem akartam bevenni; de mikor beszaladt a szolgáló, hogy

jön már Pukly bácsi : egy meszelnyi orvosságot egy hajtókára megittam.

Az orvos eladta magát az emberiségnek , szolgálja a gazdagnak pénzért , a szegényebbnek jó szóért , koldusnak Isten irgalmáért; esőben, ködben , fagyban , melegben, bársonyszőnyegen, fényezett padlón, földes szobában, jóknak, roszaknak , makacsak , kényesek és mindenfélének , még a gazembereknek is , kiknek szent hitvátságánál fogva visszaadja az életet , hogy ismét erejük legyen a régi gázságot ujabban folytatni.

Az orvos az emberiség örzőangyala emberi alakban ; és mert ember , és mert neki is lépe és mája van : ne kívánjuk , hogy a kényesek , türhetetlenek és ostobák idejét vég nélkül rabolják , engedjük meg nekik , hogy néha olyan szeszélyeik legyenek , mint az a kegyetlen orvosság , mely szigorúságával képes csak kiverni testünkéből a mértékletlenségnek vétkét.

Nojsz, Valentics uram aztán nem is kérdezte ám a pozsonyiakat, megengedik-e neki a keményebb hangot ? mindegy volt neki : gróf vagy iródiák , kicsinyben mult, hogy meg nem kendezte őket ; mert tetszett vagy nem tetszett, akarmelyiket is t e nek szólitotta.

Hanem az is igaz ám , hogy számtalan embert a halál torkából ragadt ki , s ilyenkor aztán csak Valentics volt az ember ; mert mikor más ember rég keresztet vetett a betegre , Valentics megnézvén a beteget , gormba hangjának ércze , mint szent Mihály arkangyal trombitája , hangzék a szenvedőnek : ne félj , é n m o n d o m , n e m h a l s z m e g !

Nem is szerette, ha minden aprólékos főfájásért elhivogatták, s ha a gazdagabb ember, gyáva félelmében, mégis ő érette küldött, megvizsgálván a beteget, kiméletlenül megtámadta :

„Hát, te, malacz, — nem tudod, mennyi elég telhetetlen bélednek? egy szekérre akarsz annyi szénát fölrakni, mennyi kettőre is sok lesz; de csak nyögj, én ugyan nem adok orvosságot.“

Hiában rimázkodott az orvosnak gyógyszerért, nem könyörült rajta, végre szokott modorában azt mondja :

„Kellene az orvosság, ugy-e? no, csak azt lesd, míg én adok, — mondja Valentics, — előbb nagyon sokat ettél, most meg öt annyit koplalj, — aztán majd később jobban vigyázol, és nem fogod azt mondani, hogy az orvos számár; az az, hogy nem pusztítod oly könnyen a drága egészséget.“

Türni kellett a gyalulatlan modort, melylyel utóbb is az emberiségnek használt legtöbbet; mert elismeri tudománya, lelkiismeretes böcsületessége nagy kezeséget nyújtott, és a derék ember szerencsés gyógyításai után szép vagyona tevén szert, függetlenségét semmi tekintetből alá nem rendelte.

Az országgyűlések alatt háza folytonos ostrom alatt volt, különösen azon órában, melyek a szegényebbek számára vala kijelelve. Még az a jó szokása is megvolt, hogy gazdagabb betegeinek kiszabta, hogy hány szegény ember orvosságát fizessék ki a gyógyszerár-

ban, ekkép népszerűsége irgalmatlan bánásmódja mellett is mindig növekedett.

Valamelyik országgyűlés alatt Bihari is fönn vala Pozsonyban, s egy hosszan tartó szenvedés annál inkább kipusztította a pénzből; mert a banda az öregnek hiányával nagyon vékonyan keresett. Már majdnem a nyelve hegyén volt a lelke Biharinak, mikor megtudta Valentics, hogy milyen nehéz beteg. Rögtön ment a „Kis Vödricz“-utczába, s a házmestertől megkérdezvén lakását, nádpálczájával belökte a félig nyitott ajtót, s ime, Bihari az ágyban nyög, s egy fekete fehér-cseléd épen paprikás bort akar nyújtani a sinlödő betegnek.

Valentics, mielőtt egyebet mondana, vagy azt is tudatná, hogy ő kicsoda? és mért jött? rátámad az asszonyra :

„Mi az, abban a pohárban?“

„Melegített paprikás bor!“ mondja a kérdezett nő.

„Mindjárt kitakarodol vele, ostoba vad állat; mert majd megfordítlak ezzel a nádbottal“

Sem a megtámadott nő, sem a beteg nem tudta elképzelni, mit akar e kegyetlen uri ember? ki haragos szemeivel csakugyan kinézte az asszonyt, s akkor Biharéhoz fordulva mondja :

„Én doktor Valentics vagyok, — öltsd ki a nyelvedet.“

Bihari nem mert szólni; hanem engedelmeskedék, s a mogorva orvos megvizsgálván, rendelvényét nyomban a legközelebbi gyógyszertárba küldé, s addig el

sem ment, míg Bihari az első adagot előtte szépen le nem nyelte.

„Jaj, de keserves ital ez!” mondja Bihari megrázódva a bevétel után.

„De majd aludttejben adom be, vagy épen hurkában, morog Valentics — te bizony elég ostoba volnál azt is lenyelni; de csak ettől gyógyulsz ám meg!”

Ekkor már a nő is be mert jöni, s az orvosnak szavait hallhatta; hanem azt is meghallhatta, a mit Valentics épen neki mondott:

„Te, asszony, — jól megnézd ezt a nádbotot, — ha ez az ember meg nem issza ez orvosságot, és még ma estélig nem javul a baja; úgy végig verlek vele, hogy kinodban magad is orvosságot kérsz majd.”

Igy is meg lehet vesztegetni az embereket, s néhán jobban, mint az ezüsthuzasokkal, legalább a jelen esetben meglőn a kívánt eredmény; mert Valentics este későn meglátogatván Biharit, az orvosságnak jótékony hatását mindjárt észrevette.

Nem sokáig időzött, az orvosságot újra elkészítette, aztán midőn bucsuvétel nélkül ment ki az ajtón, a küszöbön álló asszonynak keményen odamondva:

„Emlékszel rá, mit mondtam neked?”

„Igenis, emlékszem, nagyságos uram.”

„Annál jobb, tartsd jól az eszedben, bogy az az ígéret mindaddig tart, míg az a türhetetlen bolond meggyógyul.”

Két hét alatt Bihari tökéletesen fölgyógyult, mit abból is észrevett, hogy az orvos megizente az asszony

által, ki a kapuig kísérte, hogy most már nincsen orvosra szüksége.

Három hét alatt annyira fölépült Bihari, hogy elmehegett hegedülni, s az aranyok és tallérok ismét megfordulának Biharinál, ki a legszükségesebbek ellátása mellett azon törekedett, hogy néhány aranyat Valentics számára takaríthasson meg, azokkal aztán elmegyen megköszönni a jó ur fáradságát.

Valentics inasának megparancsolta, hogy Biharit be ne eressze hozzá, akár mint rimánkodik, s hogy az inas annál bizonyosabban megértse a parancsolatot, neki is ígért valamit, azzal a nád bottal, mely a mi tudomásunkra is már egyszer igenigen használt.

„Jó napot kívánok!“ mondja Valentics előszobájába lépven Bihari.

„Mi tetszik?“ kérdi az inas.

„A nagyságos orvos urral akarnék beszélni.“

„Nem lehet.“ — Mondja az inas további magyarázat nélkül.

„Dehogy nem lehet, — véli Bihari, — csak mondja meg a nagyságos urnak, hogy Bihari van itt.“

„Épenséggel Bihari uram nem mehet be.“

„Ereszsen be, barátom, — rimánkodik Bihari, — nem bánom, ha megver is a nagyságos ur azzal a nád bottal.“

„Én meg nagyon bánám, ha ugyanazzal engem is jól elnás pángolna; tehát nem eresztem be.“

Látta Bihari, hogy az orvoshoz nem mehet be, valamint az okát is kitalálván, buslakodva ment vissza;

hanem hazáig törte a fejét, hogy mégis miként köszönhetné meg Valenticsnak fáradságát, még akkor is, ha be nem ereszli magához.

Három hét múlva Valenticsnak neve napja lön; de ugyanezen napon több hatalmas urral is megtörtént ez esztendőnkint megmegettérő nyavalya, s igen természetes, hogy Biharit és bandáját több helyre is hívták; de Biharit lemondott; mert neki — mint mondá, ezen napon Valentics orvosnál van fogadott munkája.

Épen ezen napon történt, hogy N s ur ó méltósága Valenticsnak egyik szegény-rendelvényét visszautasítá azon büszke szóval, hogy ő Valenticsset rendesen fizeti, elégedjék be vele. Az izenet nem böszíté föl a derék orvost; hanem elkeserítette, s ekkor mondá legelőször: keserűen bánja, hogy bolondja lön az emberiségnek.

Nagyon fájhatott az öregnek, hogy a hálátlanság így megkeserítette. Egész nap nem ment ki a házból, s inasa hiában jelentette, hogy ide meg ide hivatják, sőt kocsikkal is várják.

„Eb megy!” Dörmögött az öreg, s alig várta, hogy sötét legyen, hogy ágyba heverhessen.

Bihari hasonló ostromot állt ki e napon; de sem arany, sem szép szó nem vesztegette meg; hanem elment a bandával alkonyat után Valentics ablaka alá, s egy jó öreg nótával kezdé e köszöntőt.

Valentics az ablakhoz rohant, mindjárt észrevévén, hogy a vén muzsikust a hála verte ide.

Becsöngette a cselédet.

„Miféle zene ez?“

„Uram, ez Bihari bandája.“

„Te rendelted ide?“

„Azt nem cselekedtem.“

„Valljon, kinek hegedülhet?“

„Biharit magát látom elől a lámpafénynél, — magyarázkodik az inas, — tessék csak odavigyázni, mindig ide néz föl.“

Megint bement az öreg, a zene megszelidítette a mogorva embert, hosszan hallgatta a siralmas hangokat, melyek kemény szívét puhára nyomkodták.

Behívta az inast, soha sem beszélt vele ily nyájasan, kivált midőn megtudta, hogy épen oda nem ment el Bihari hegedülni, honnét néki oly hátatlanságot izentek. Végre Biharit is fölhevítette, s kezet szorított vele, s ekkor azt mondja a vén hegedüs :

„Nagyságos uram nem akart az ajtón beereszteni, akkor azt gondolám : ha itt nem; az ablakon megyek be.“

Ilyen szép nótát csak Bihari csinálhat.

Juranics László pécsi kanonok.

(Fogadjunk föl, hogy mai nap nem igen van párja.)

Hány hires család jutott már tönkre! s midőn utolsó ökrét, lovát, s utolsó ládáját dobra verték, egy maradt meg még, mi a régi dicsőségből nem fogyott el, a név, s leggyakrabban ez is csak úgy menekedett meg, hogy tulajdonosától nem vette meg senki.

A Juranicsok két végső ivadéka az oltár szolgálatában halt meg, s nevüket oly tisztán vitték a más világra, mint az megillette a szent keresztet és a kardot, melylyel a Juranicsok szolgáltak a hazának; és fájdalom, hogy nevük nem lesz többé folytatása a magyar történetnek, legfőlebb csak példának marad meg, mit az emberek néha épen azért nem szeretnek meghallani; mert tudják, hogy példának mondjuk el.

László bácsi, az a kis apró ember, kinek én annyiszor csókoltam kezét, (hisz meg is csókolhattam, mert

azzal a kézzel czibált meg diákkori roszt verseimért, s azokkal veregette meg vállaimat, ha valamit olyant irtam, mi legalább félig meg volt sülve), mondom, az a kis apró ember, ki alig látszott ki az emberek közül, lélekben oly magas volt, hogy a legnagyobbnál is magasabb volt tiz fejjel, hát még a szive! Boldog Isten, ha nem látta volna az ember kezét, lábát, mellét, fejét, jószágát ösmerve, azt mondta volna, hogy az öreg ur nem is ember, hanem csak sziv; azon szivben pedig olyan buzgó s nagy hazafiság lakott, hogy ha az Isten fia még egyszer csudát tenni eljöne, az ő szivéből ötezer roszt magyarnak elegendőt tudna adni.

Nem állt ő ki a piacra semminemű jó tetteivel; de melyet mégis megösmert és észrevett mindenki, mint a virágnak illatát, mely a szerény ibolyát bevallja a tövis között, — Juranicsot pedig a fölöltöztetett koldusok, a kisegített szükölködők s a diákok, kiknek minden lép-ten nyomon föladta a nagy leczkét, mi a sz ó z a t n a k legelső versében bőven meg van írva.

„Megállj, diák? mondja nekem egyszer a pécsi sétányon, nádpálczáját elem tartva, midőn mellette kalapemelve el akarék menni, — tudod-e a leczkét?“

„Tudom!“ válaszolám neki.

„Kinek tanulsz?“

„Magamnak, nagyságos uram!“

„Jól van, fiam, — láttál-e már embert, ki a hasából beszélt?“

„Nem láttam!“

„Furcsa, pedig te most a hasadból beszéltél, mikor

azt mondád, hogy magadnak tanulsz; hát csak eddig van?’

„Tovább is van, nagyságos uram, — mondám én; mert tudom, hogy a haza is hasznomat akarja venni.“

„De, látom, fiam, a lelked is megszólamlott! — mondja az öreg apró szemeivel rám mosolyogva, — csak beszéltesd gyakran a lelkedet, édes fiam, és hallgasd meg, mit mond; sőt jer el hozzám, nekem is mond el! (el is mentem,) s ilyenkor mondá aztán az öreg, diák beszédében az akkori megyei gyűlésekről s a szónokokról emlékezve: Az a bajunk, kedves öcsém, hogy nálunk legtöbb szónok a hasáért beszél.“

Érdekes volt az öreg urat hallgatni, beszéde kész tanulság volt, és folytonos buzdítás; valamint korholásai is mindig ösztönözték az embert, hogy mit mint tegyen.

„Hát te, mondja egy másik diáknak, miféle csudabogár vagy?’

„Magyar vagyok!“ Felel a diák, el nem tudván gondolni, hogy az öreg Juranics mért kezdi ilyen kemény hangon.

„Majd én mondom meg, mi vagy! — boszankodik az öreg ur, s nádpálczájával a fiúnak frakkját meglebentve folytatja, — micsoda sárkányfark ez? hisz csak madzag kellene rád, aztán sárkány helyett lehetne fölereszteni téged. Hát ez a négyszögletes lengyel sipka, meg ez a bugyogó, meg a czipő. (Akkor épen a czipő volt divat a fiatalságnál.) Aztán mered mondani, te francziából, németből, lengyelből összeábdált mixtum compositum, hogy te magyar vagy?’

„Ez csak a takaró, nagyságos ur, — mentetetőd-
zik a lélek; de a takaró alatt van az igazi.“

„De, öcsém, — mondja Juranics, — nem úgy ve-
rik a cigányt; hanem nézz ide, — ez a papi öltöny azt
jelenti, hogy a hitnek katonája vagyok, — most meg
nézz ide, (ekkor a papi öltönyt fölemelvén, a sinóros
magyar nadrágot és mellényt mutatja,) ez meg jóra való
takarója annak az érzelemnek, mely a takaró alatt
lakik.“

A diák elment, s én, szem és fültanuja a jelenet-
nek, kegyelettel emlékszem vissza a derék öregre, ki
minden tetteben szigorun következetes vala, s ekkép
sem magának, sem másnak nem engedett el a kötelessé-
gekből.

Az öreg ur téli időben mindig vidorabb volt, mint
egyébkor; mert télen magára vehette a papi ruha fölé a
szép magyar mentét, s a kalpagot is hozzá. Ekkor volt
kedve az öreg urnak, mintha kinyilott volna lelkének
ezen szép virága, melynek olyan szép bimbója van, mint
a magyar ruha.

Én ösmertem őt, én láttam őt gyakran; de mennyi-
vel többet tudhatnak róla azok, kik évekig együtt éltek
vele; tehát én még csak annyit mondok el róla, a men-
nyit én tudok.

Az évnek legnevezetesebb napja volt önála a szi-
gethvári hősök halálának napja, s ezt ő későbbi éveiben
Szigethvárt ülte meg.

A boldogság ilyenkor szinte kisugárzék a derék
papnak arczából. Amugy is jó szívéhez legkönnyebb volt

ilyenkor a kulcsot meglelni, és szinte kereste az alkalmat, hogy valaki észre is vehesse, hogy ő e napon véghetetlen boldog.

Egyik évben az öreg reggel korán Szigethváron levén, kísétált, hogy zaklatott lelkének a szabadban némi nyugalmat szerezzen, az az, jobban mondva, hogy jóságából valakit megkinálhasson, s a véletlen egy mankós obsitost hozott elébe.

Az öreg ur annyira megörült a béna harczost meglátva, hogy már ő akart neki köszönni; de a másik jókor észrevévén a tisztos papot, hirtelen lekapta a süveget, s egyenesen feléje biczegett.

„Szerencsés jó napot kívánok nagyságos uramnak.“

„Adjon Isten, vitéz harczos, — mondja Juranics, látva a közelgőnek mellén a lipcsei keresztet, — hova indul ilyenkor?“

„Meglátogatom a halottakat.“

„Hol?“ kérdi Juranics.“

„A nagy csatatéren, uram!“

„Busulni megy oda, derék vitéz?“

„Eltalálta, nagyságos uram, biz én busulni megyek oda; hogy mért is nem történt később az az ütközet.“

„Aztán ha később történt volna?“

„Dejsz, nagyságos uram, — mondja tüzzel a vén obsitos, — ha később történt volna, aztán a mi regimentünk meg itt lett volna! . . . mondja nagy tüzében a mankós vitéz, — majd lett volna mit írni a krónikának; talán ma sem volna vele készen, még tán most is írják.“

Jónak beszélt így a fölbuzdult katona, ezen naptól fogva halálos holtáig védencze lön Juranicsnak, ki a fájós lábu harczost az életnek nehezebb terhétől megmenté, s míg el nem temették, gondoskodott róla.

Juranics a szigethvári csata emlékét pécsi lakában is megülte, ilyenkor zajos lön nála a ház, és a vendégeket maga biztatta a jó kedvre, minek következtében valamelyik közelebbi barátja azt mondja neki :

„Kedves László barátom, nekünk úgy is jó kedvünk van; hanem, ha már a megholtakról emlékszünk meg e napon, talán inkább szomorkodnunk kellene.“

„Ó, kedves barátom, — mondja Juranics a figyelmeztetőnek, — miért szomorkodnánk, hisz ha bennünket a mindinkább elsatnyuló kornak bánatos képe elsomorít; nemde, történetírásaink azon lapjait vetjük föl, hol a nemes föláldozásnak ragyogó példáit látjuk? S kívánhatok e hazámnak s önmagamnak szebb emléket, mint a milyen a szigethvári hős Zrinyi oldala mellett elesett Juranicsnak tette volt? Örvendezzünk, barátom, hogy valaha ilyen vér volt bennünk, és reméljük Istentől, hogy ez a jó vér nem savósodott meg bennünk, s minthogy én is a magamét még elég frisnek, tisztának tartom: minden szégyen nélkül gondolok vissza dicső őszámra, azért örvendezek, sőt titeket is azért merlek én biztatni!“

Mily örömet beszélt azon korról, midőn a főpapok is lóra ülve mentek el a török ellen, oldalukon kardot, kezükben keresztet hordozva, s a szelid, nyájas képű papnak szemeiből csillámlott a buzgalom, mely a meg-

győződésért harcza ösztönözte, s e lelkesülésben az arcza a megdicsőülés jellegét viselé.

„László bácsi, — mondja valamelyik fiatalabb ismerőse, — mért nem lett katona?”

„Arra már későn felelnék, kedves öcsém.”

„Aztán meg ilyen gyöngé alkattal nem is tudna véteni az ellenségnek.”

„Igazad van, kedves öcsém, — felelt Juranics. — Ilyen apró, sovány emberke, mint én, senkit sem ütne agyon; sőt hiszem, hogy a legelső csatában agyonvágának, ha meg nem volna a szerencséje az ilyen kicsiny embernek, hogy ha a nálánál nagyobbak látják, hogy ez a kicsiny előre mer menni, a többi megszegyenli magát, s nem hagyja megölni; s ha éppen példát akarsz, ott van szegény Kapisztrán, se kardja, se buzogánya nem volt, s egy keresztel kezében meg nem ölt senkit, győzni mégis tudott; mert, édes öcsém, egyik a fejével, másik az öklével szolgál háborubán, s együtt győzik meg az ellent.”

A magyar nyelv mivelődése volt napjainak öröme; az új szavakat nagy gonddal tanulta, miben kortársai éppen ellenkezőleg gondolkoztak, és ezelőtt husz-harmincz évvel nevezetes viták voltak mindenfelé, melyekből az öregnek is jutott rész.

Ha egy új szót megfogott, elment arra, merre a növendékpapok jártak, s azokkal találkozáván sétálás közben, taníttatta őket az új szavakra.

Persze, a sokféle apró nyelvhiba között a t s nagy

szerepet vitt, s az öreg első volt, ki a t s helyett a c s-t használta, és ennek a vidékben hirdetőjévé vált.

Egy izben egy baranyamegyei birtokos az öreg urtól pénzt kért levélben, s e szót : „k ö l c s ö n“ c s helyett t s-vel írta ki. Az öreg hajlandó volt pénzt adni ; de, találkozáván az érdekléssel, nyelvészeti vitába eredtek, s a t s miatt hosszan tartott a vita, végre Juranics azt mondja :

„Még sem győztem meg önt arról, minő hiba a kölcsönt t s-vel írni?“

„Haszontalanság az a grammatika, — mondja a másik, — idáig is megéltünk a t s-vel, ezután is megélünk.“

„Én meg azt hiszem. hogyha a t s mellett, az az, nyelvünknek hibái mellett makacsan megmaradunk, idáig ugyan megéltünk ; de itt el is végezzük, s én kereken kimondom, t s-vel egy fillért sem adok. Punktum!“

Nem is adott, s a pénzkérő duzzogva ment ki az öreg ur házából.

A papnöveldének jelesebb tagjait szeretve édesgette magához, s mielőtt végkép kiszabadultak volna az életbe, megkezdeni a nehéz pályát, könyvekkel ajándékozta meg őket.

„Ez lesz a ti fegyveretek, fiaim, — a papnak fegyvere a tudomány, s minthogy egy sincsen közöttetek, ki legalább is kanonok ne akarna lenni, némelyek pedig még a püspöksapkaig is el mernek gondolni ; elhíhetitek,

hogy négy esztendei seminariumi élet azon nevezetes állomások kiérdeklésére kevés. Aztán, barátim, magyar papok vagytok, töletek, tudniillik a ti eszetektől sokat vár a nemzet, s ha már oly fényes polczra vágyakoztok, melyen a világnak sok megirigyelnivalója van : készen legyetek, hogy az eszetektől kölcsön lehessen kérni.

Ilyen volt Juranics, elmondám példának okáért.

Fölső büki Nagy Pál.

Körülbelöl két éve, hogy meghalt, ennyi idő untig elég arra, hogy egy embert elfeledjenek örökre, ha elfelednivaló; de ha megvannak érdemei, . . . elmulaszthatlan kötelesség, hogy azon érdemeikről megemlékezzünk.

Történtek olyan dolgok ez országban, hogy nyolcz esztendő óta még azon sem csudálkozunk, ha valamely husz esztendőös ficzkó azt találja kérdezni, ki volt az a Nagy Pál?

No, ne busuljunk, egykor rólunk is csak így fog-nak megemlékezni, hisz a multkor utaztam a gözhajón, s egy derék asszonyság nem győzött engem dicsérni; mert a mint mondja, — én oly szép verseket irok! ho-lott árva lelkemre mondom, ebben a dicsőségben még a legutólsó után is száz mértföldnyire állok.

Feleljünk tehát azon kérdésre, hogy : ki volt az a Nagy Pál?

* * *

Midőn felelni akarnék, még az is eszembe jut, hátha már azon viszonyokat sem ösmerik, melyek közt Nagy Pál élt, s akkor azon kívül, hogy Nagy Pálról kell szólnom, inég ezt is el kell mondanom, hogy mi volt a földesur, mi volt a jobbágy?

No, de tán ezt más is megmagyarázza otthon; itt csak azon kezdem, mikor Nagy Pál Sopronvármegyének országgyűlési követe volt, s egyik gyűlésben így rajzolta le a jobbágyok sorsát:

Eljön a földesur, azt mondja a jobbágnak: Szolgálj robotot, adj kilenczedet termésedből; mert enyim a föld, melyet művelsz.

Eljön aztán a vármegye tisztje, s így szól a jobbágnak: Fizess nékem; mert én osztom néked az igazságot.

Eljön a pap: Fizess, . . . mondja néki, — mert én üdvözítelek.

De eljön a katona is, . . . fizess, — mondja, — mert vagyonodat én védelmezem.

Minderre a megzaklatott jobbágy ekképen felel:

Igaz uram, — felel a földesurnak, — tied a föld, melyet művelek; hanem a miért századok óta szolgálunk már, és még ellenséget verni is segítünk; — mondd meg, uram, nem bírhatnék néhány hold földet olyan igaz joggal, mint te?

A vármegyének, tudom, hogy mennyivel tartozom,

mondja odább; — hanem ha már az igazságot a vármegye méri, — miért van az, — nekem is mondja meg, hogy épen csak a jobbagynak mérik pénzért?

Tudom, főfőtisztelendő atyám, hogy lelki üdvösséggemről ő is gondolkozik, — de midőn a falubeli tisztelendő urat tartjuk, termésünknek egy tizedet megint másfelé viszik el, . . . nem vettek szómmal, ha mondom, hogy nem üdvözölhetnék én olcsóbbért is?

Katona uramnak, engedelmével, legutóljára felelek, annak is meg van a maga oka; mert lássa katona uram, a mint mondá: maga védelmezi vagyonomat; de midőn a földesur a robotot, kilenczedet, a pap a lélek-buzát és a tizedet, a vármegye az adót, kanász, tén-pásztor, bakter, csösz és hegymester a magáét kiveszi: bizony, katona uram, nem tudom, mi marad, a mit megvédelmezzem!

Ez oly egyszerű ékesszólás, melyből még mai napon is legkönnyebben érti minden ember, hogy mi volt egykor a földesur, és mi volt a jobbagy? és hogy Nagy Pál valóban nagy fába vágta a fejszóját, mikor neki állt annyi hatalmas embernek, hogy akár kérés, akár némi lelki kényszerítésképen engedjenek el valamit a sok jogból.

Mig élek, mindig dicsekenni merek vele, hogy olyan országban élek, hol rövid negyven esztendő alatt a századok óta népünkön levő igát a nemesség önkénytelen levette, — és még inkább örülök, hogy saját szemeimmel láttam az észnek küzdelmét, mely e szép diadalt megszerezte; mert hej, — gyönyörűség volt ezt látni,

midőn a nemes ember azért küzködött, sőt néha valóban verekedett is, hogy saját jogából elengedhessen egy jó részt.

És e lelkes nemesség közt legelső volt Nagy Pál, ki ajkára vette a szót, hogy ezen ország bámulatára kimondja, akár fog tetszeni, akár nem.

Ez volt, kedves barátom, az a Nagy Pál, kiről én beszélek.

Persze, még akkor diákul beszéltek, Nagy Pál pedig igen szépen beszélt diákul, a miért egy külföldi tudós nagyon megdicsérte, azt mondván neki :

„Mennyire sajnálom, hogy magyarul nem tudok; mert mily gyönyörűen beszélhet ön magyarul, mikor latinul is ily szépen beszél!“

Nagy Pál elvörösödött, még pedig nem a dicséret, hanem a szégyen miatt; mert megdöbrent, midőn eszébe jutott, hogy árva nyelvünket parlagon hagytuk; — s épen ő is meglehetősen hánytvetett magyarsággal beszélt.

Nem tudta többé feledni e kegyetlen benyomást, barátait most már minduntalan a nyelvért üldözte, s egy bizalmas órában először barátinak, utóbb a szónoklat tüzében elragadtatva az egész országgyűlés előtt kimondá a merész szót, — hogy ha választania kellene egy szerencsétlen órában a nyolczszázados alkotmány és a magyar nyelv közt, — úgy az utóbbit választaná.

Ekkor igen sok ember kimondá az ítéletet Nagy Pálra, hogy bolond ember! Hanem azóta több elmult harmincz évnél, és az illetőknek nincs alkalmuk

bocsánatot kérni attól a Nagy Páltól, kiről én most beszélek.

A nemzetiséget annyira féltette, s a nyelvek ügyét annyira sürgette, hogy e tárgyban vitáit a magánkörbe is átvitte.

Szenvedélyes vitázó, s ennél fogva meglehetősen bőbeszédű ember volt, ezért egy alkalommal ismét a nyelvről vitatkozván, valamelyik vitázó ellenese azt mondja :

„Pali, — ha a magyar nyelvnek hivatalossága attól föltételeztetnék, hogy neked nem szabad beszélni; megalkudnál-e?“

„Nekem az nem esnék nehezen; mert én már eleget beszéltem; hanem sajnálom, hogy még az az idő elkövetkezik, kénytelen leszek két fülemmel végig hallgatni azt a sok ostobaságot, mit anyai nyelvek ellen még diákul fogtok beszélni!“

Igen ismeretes a hazában azon jelenet, midőn a nyelv kérdése vitatárgy volt, és a heves véralkatu szónok a kormány ellen kifakadt, és szinte a *comicum* ba vágó tagmozdulattal tette a kérdést nevetségessé :

„Mit csinál a kormány, ha mi aztán még sem fogunk tudni diákul? — tán a baka föltett szuronynyal rohan ránk, mondja egy író tollat használván e kis gunyra, s azt kérdi valakitől : *scis ne latine?*“

A vélemények harczának idejében nem voltak olcsók a győzelmek, Nagy Pál olyan dolgokat feszegetett, melyeknek védelmére sokan vállalkoztak, s ilyenkor az érzékeny csapásokért olykor neki is viszont visszamérték.

Ez a küzdelemnek természetes menete; hanem ha a lelkesült embernek kiindulási szempontjait rágalmazták, nehezen esett neki bevárni az évek lefolyását, midőn igazat nem a szenvedély; hanem a méltányosság fog adni.

„Könnyen beszél nagy Pál, — mondja egy hatalmas ur, — neki semmije sincs, könnyü néki a parasztot védelmezni.“

„Uram! . . . válaszol erre Nagy Pál szokott indulatosságával, nekem nincs több harmincz jobbágyamnál, míg önnek tán hatezer is van, és ennyiből könnyebb dolgom van; mert midőn lefekszem, nyugodtabban alszom harmincz, — mint hatezer rabszolga között.“

Később a jobbágyok ügyén kívül száz meg száz kérdés lőn a zöld asztalnál megvitatva, s a haladni akarás a maradás ellenében keserű harczot vítt.

Nagy Pál, az országnak ünnepeelt hőse, a jobbágyok ügyeinek apostola lassankint elmaradt azoktól, kiket harsány hangjával fölvert, s a kit eddig tulzott rohanással vádolának, most már hitehagyottnak kiabáltak; mert nem röpült velök.

De elhallgatott, bátyám? — mondja neki egy gunyolódó fiatal óriás.

„Nagyon elhallgattam!“ Hagyá helybe Nagy Pál.

„De, tudja e bátyám, hogy már azt is mondják, hogy magát fizetik?“

„S ugyan miért?“

„Hogy urambátyám ne beszéljen.“

„És mit mondanak, hogy mennyit kapok e hallgatásért?”

„Évenként tizenkétezer pengő forintot.”

„Szép összeg! . . . mondja Nagy Pál, . . . és téged még semmivel sem kínáltak meg?”

„Egy fillérrel sem, urambátyám.”

„Ezt már nagyon böcsülöm, — mondja Nagy Pál, mert ha mindig ilyen ostobát beszélsz, mint most, valóban még a meleg vizet sem érdemlitted meg.”

A mit elkezdett, annak szerencsés menetét is megérte, s midőn a feudális kötelékeknek fokonzinti tágu-lását látta, nagy boldogságot érzett azon gondolatban, hogy az első csomókat ő kezdte megoldani.

Örömmel beszélt ő azon időkről, midőn lángoló szónoklatával a hűbériségnek falát ostromolni kezdé.

„De hogyan van az, — kérdi tőle valaki, — hogy ön, a ki a faltörést megkezdte a hűbéri dologban, — egyéb kérdésekben, úgy szólván, saját pártjától elmaradt, ez előttem megfoghatatlan.”

„Pedig ez igen egyszerű, lássa barátom, — viszonzá Nagy Pál, — én a hűbéri ügyeknek tisztázását tűztem ki célul; mert azt hittem és hiszem most is, hogy jövő boldogságunknak legfőbb alapja az lesz, ha ez az ország egyaránt valamennyi magyarnak nem csak országa lesz; hanem hazája is. — A többit tegye más, elég nekem ennyi, s ha már azt hisszük, hogy az Atyaisten teremtette a világot, a Fiuisten megváltotta, a Szentlélek pedig a malasztot hozta el; miért kívánják, hogy minden lében én legyek kanál?!”

Még egyszer Simonyi óbester.

Annyi csillag hullott le már az égről, mégis mennyi maradt még fön­n az égnek boltozatján; így térek én vissza e halhatatlan bajnok emlékezetéhez, honnét újra meg újra megrakodva jövök el, tele huszárdicsőséggel, melynek lobogójára a Simonyi név legtöbbször van írva.

Simonyi akkor is huszár volt, mikor huszár nem volt; mert hát a vakmerő harczost elvitték egyszer a huszárregementből, hogy oltoványként egy más lovas ezeredbe plántálják el; de lánggal égő vére akárhol is a huszárok mellé keveredett, s könnyebben esett neki, ha magyarul mondhatta el azt a furcsa czifraságot, mit csak a huszár ért meg, s úgy megbódul tőle, hogy a szemközt jövő ellenséget nem is egyszer öli meg; hanem kétszer.

Nagy ütközetre ment az egész tábor, s a nagy sikágon kínálta magát a győzedelem, ha a lovas megmeri eresztetni a kantárt arra, merre az ágyuk szája tátong, s

olyanokat ordít, hogy az őszi szellő nem ver le annyi levelet a fáról, mennyi ember hull le a földre; eredj, huszár! ha ma meghalsz, halhatatlannak mond a magyar krónika.

Fujják már azt a réztrombitát, mely nem a halottakat ébreszti föl; hanem az eleveneket küldi a halálba; a nagy ágyuk bömbölését néha már az sem hallja meg, a ki maga elsütötte; mert a mint a kanóczot az ágyukhoz vitte, épen annak golyója öli meg, kit az övé fog megölni. A két nagy tábor egy emberhullám, melynek szélei összecsapódván, piros vérben csinál olyan tengert, mit százezer anyának könnyüi sem tudnak vérszínéből halaványra mosni.

Megindult a sebes röpülésű lovassereg, elhull az elejéről a bátor vezér, s a legvitézebb huszárcsapat meghökkenve áll meg, mint a daruk, midőn a legelsőt elcsapja előlük a golyó, s a meglepetésben egyik sem tudja, melyik után menjen.

Egy dzsidáscsapat vágatott a huszárok mellett; de őket is megragadja az igézet, midőn a huszárok között néhány kartács úgy vágott szét, hogy öt tiszt halt meg, s egyik sem tudja, ki következik, hogy a többinek elejére álljon.

„Most mindjárt végünk lesz!” mondja a dandárparancsnok segédje, egy dzsidástisztnek, mutatván neki a rettentő hézagot a huszárok vonalán.

„Várj egy pillanatig!” Mondja a dzsidástiszt megugratván fakó lovát, s a legnagyobb zavarban a huszá-

rok elé vágat, harsány hangon kiáltva a bomladoxóknak :

„Gyere, huszár, francziát temetni!“

Végig nyargalt a soron, aztán fakó lovát neki szalasztá az ellenség özönének, melyet az újra föltüzelt huszárok azonnal szétverték.

Midőn a győzelemből visszatérő vén huszárok megösmerték Simonyit, szétbomlott a katonarend, majd agyonnyomták, csak hogy mindenik közelébe juthasson a régi vezetőnek, s az egyik azt mondja :

„Vitéz főhadnagy ur, miért vetette le az a n g y a l b ö r t ? *)

„Igy is egy urat szolgálunk, kedves jó fiaim.“

„Igaza van, főhadnagy uram, — mondja megint a vén huszár, egy urat szolgálunk valamint a szentek és az angyalok a fölséges Uristent; de, főhadnagy uram, szárnyuk mégis csak az angyaloknak van ám!“

Simonyi most az egyszer megadta magát, nem tudott szólni, s nehogy még a könnyü is kijöjön szemeiből, kezét fogott a vén panaszzkodóval, aztán kiugratott közülök egy „Isten veletek“-kel, s elment saját csapatához, hol már a dandárparancsnok is várta.

„Emberül van, Simonyi! — szólítja meg a dandárparancsnok, — vallja meg ön, mivel kedveskedhetem önnek?“

„Tegyenek vissza a huszárokhoz,“ mondja Simonyi még mindig az előbbeni benyomás uralma alatt.

*) Meg van írva Gvadányi „Rontó Pál“-jában, mit mond a huszár angyalbőrnek!

„Ily vitéz ezredtől, mint az * dzsidásezred, tudna ön eltávozni?“

„Büszke vagyok arra, hogy itt is szolgálhattam, — jegyzi meg Simonyi, — de itt csak azt tehetem, a mit minden főhadnagy megtesz; de ha visszamegyek saját véreimhez, azt is megteesszük, a mit parancsolni nem lehet.“

Simonyi másnap visszament a huszárokhoz, s magára vette az a n g y a l b ö r t.

Akkor jutott azon ezredhez, melynek rövid idő alatt mindene lön, később ezredese is, és mint ilyen szokatlanul növelte huszárai hírét.

A hír nőtt; de a háboru annál inkább meglátszék a legénységen, s a szép huszárnépen a ruha ugy megviselődött, hogy ránézni is elég bánat vala.

Ekkor kapják a parancsot, hogy a békekötés következtében Simonyi ezrede Bécsbe megyen, mindenki látni ohajtván azon ezredet, melyen legtöbb volt a babér.

Hej, de a babérok nem takarták el a vásott mentét, és Simoyi bánatosan indult ki a hosszú utra, mely még azt is megviseli, a mi a régi jónak maradéka vala.

Hanem a jó Isten nem hagyta el békében azokat, kiket az ágyúk torkában megvédett; mert az ezred olyan ajándékot kapott, hogy minden legény akár két uj öltözéket vehetett magának.

Vett is egyet mindenik, s a huszárnak mindene uj volt, csak a dicsősége volt a régi.

Leirtam már máshol, mily ünnepélyesen fogadják a

hősezredet Bécsben, hullott rájuk a virágnak özöne; mert mintha fünek kaszálták volna le a tenger virágot, Bécsnek minden kertjéből kipusztult a virág, mit a huszárokra szórtak.

Simonyi majd minden másodnap kénytelen volt kiállítani az ezredet; hol egy, hol más nagy vendég akarta bámulni a jó népet, s utóbb az irigység is megsokalta a nagy kitüntetést.

Simonyi épen haza vezette az ezredet, s a mint az egyik szárnyon oldalt marad, a ház kapujából egy másik ezredes jö ki, s a már elvonuló huszárok után nézve, az uj ruhára czélozva, mondja:

Szép ezred, szép az uj ruhája!

Simonyi erre megsarkantyuzta a lovát, eléri az ezredet, s megállítja, az utczának hosszában homlokba fordítván, mire a másik ezredes is odaért.

„Pajtás! — szólítja meg a gunyolódót, — jer, nézd meg az ezredet szemközt, — s így lassan végig vezetve a soron, mindeniknek mellén volt egy vagy két jel megnézni való, — ekkor folytatólag mondja: lásd, a régi egyenruha úgy elvásott a sok ütközetben, hogy uj posztót kelle nekik venni, hogy az érdemjelet föl lehessen varrni.“

Minthogy abban az időben a katona nem bizonyos időre, hanem holta napjáig vállalta magára a katonai terhet, az egész ezred keményebb arczu volt, mint most, midőn a fiatal ember már akkor kerül haza, mikor bajusza ki sem nőtt jó formán. A régi huszárok legtöbbször rettetes nagy bajuszu, s a sok viszontagságban

megkeményedett marczona képüek valának. Az ujoncz besoroztatván a vén vitézek közé, ugy fölvette azt a huszárzamatot, mint ha egy akó budai vörös borba egy itcze kutvizet öntenének, az is vörös borrá válnék. S valamint az eczetnek meg van a maga ágya, melyen a fölöntött bor szinte a legjobb eczetté képződik; ugy ragadta meg a fiatal ujonczot az a huszármáz, mely mozdulatán, észjárásán olyan jelet hagyott, mely eltörölnélenné lön.

Hej, mikor a régi huszárok elbeszéli az a történetet, mely ugy kezdődik: **Mikor Párisba rukkoltunk!** Simonyi ezrede vala a legelső, mely a híres város küszöbén megjelent; az utczákon bámuló nép szemlélte a magyar vitézeket, kivált midőn az egész ezred föl vala állítva, és a kemény képü ezredes szigorun megparancsolá, hogy rendetlenség által meg ne gyüöltessék magukat; mert a kire panaszt hall, irgalmatlanul büntöti.

Egy hétig benn voltak már a nagy városban, midőn a legelső panasz érkezett.

A panasz következő vala:

Valamelyik házi ur jelentést tett az ezredesnél, hogy az ő katonája földhöz vágta az ételt.

Simonyi rettenetesen dühbe jött, hivatá a legényt, a legvastagabb bajuszu vén huszárt, ki idáig büntetve nem volt, s épen annál inkább boszantotta Simonyit a panasz!

„Mit tett kend? Kérde Simonyi egész indulattal.

„Földhöz vágtam az ételt, ezredes uram.“

„Hogy merte, kend, ezt tenni?“

„Ezredes uram, egy álló hete, hogy itt vagyunk, s minden nap czukros káposztát adtak enni.“

Az ezredes megkérdi a házi gazdát, vajjon igazat mond-e a huszár?

„Igazat mond!“ Hagyja helybe a panaszos.

„De hát miért czukrozták meg önök a káposztát?“

Azt hallottuk, ezredes ur, — mondja a francia, — hogy a magyar él-hal a káposztáért, — s hogy jobb legyen, jól megczukroztattam.“

„Kár volt czukrozni, — mondja Simonyi földerülve, a magyar ember ugy meg nem eszi.“

„Söt inkább, ezredes ur, a huszár ur minden nap tisztára kitörölte a tálat.“

Ekkor Simonyi a huszárhoz fordul:

„Megette kend a káposztát?“

„Egy falatját sem, ezredes uram; hanem a jászoly aljába döntöttem ki, s hogy meg ne haragudjanak, a tálat is kitöröltem; de már egy hétig meguntam a dolgot, s minthogy beszélni nem tudtam velük, hát a cseléd lábához vágtam, abból — azt godoltam, csak megéri, hogy nem kell.“

A magyaráztatnak nevetés lön vége, s a huszárnak még ezután lett csak jó dolga, — s azután emlegette azt: Mikor mi Párisba rukkoltunk!

Régibb magyar népelet.

A falu szája.

Magyar néperkölcsök rajzolata regényalakban.

A nép, a nép!

Hányszor menekülök vissza hozzád, te kimeríthet-
len tárház, melyben annyi az arany, hogy a nagy városi
hamis pénzü erkölcsökhöz szokott ember el nem hiszi,
hogy ekkora arany legyen egy halomban, s hidegen
megyen el mellette, mintha rezet látna. Mondom vissza-
térek hozzád, ó nép, végig nézni hibáidat, és erköl-
cseidet, és ha már hibáidat nem takarhatom is el; de
könnyebben mentem még a lókergető betyárt is, mint
azt a nagy városi tolvajt, ki fehérkeztyüben lopta meg
ezerek bizalmát, és nevetve alkuszik meg ötven száza-
lékra, hogy újra hintóba kaphasson, lejártni mindazo-
kat, kiket gyalogjárókká tön.

Szerencséd, ó nép, hogy egyszerű erkölcsöd nem
pénz, különben rég elcsalták volna tőled, és oktalan ál-

latnak maradnál a gyöpön, és csak emberi ábrázatodnak köszönhetnéd, hogy ökreiddel együtt eladó nem lennél. Nézd meg azt a nagyvárosi népet, levásott róla minden, mi az elmúlt időkhöz hasonlónak tenné; s épen az, ki legtöbbet hivatkozik őseire, legvedlettebb; s ha hogy valamelyik öreg apja föltámadna, unokáját keresvén, ő hozzá épen legutólján érne.

Szokásaidat el ne felejtsd, népem! ma-holnap térdén állva csusznak hozzád, hogy ezt az élő régiséget, a multnak hagyományos ereklyéjét bámulhassák, és mondtak bár mennyiszer nyersnek és durvának, mogorvának és hallgatagnak, meg lesz azon érdemed, mi a sziklacsoportoknak, melyek megküzdének az időviharával anélkül, hogy alakjukat eltörölhetné a kemény küzdelemben, — és bár külső kérged zordon maradt e hosszú viadalban, kebledben aranyerek vannak, melyeket a bányászszorgalomnak mégis megnyitottál.

A t o r.

Tizenkét ember ülte körül a nagy asztalt Szöllősy uram házában, — azaz, hogy nem lakik abban már ő kegyelme, mert a mint ő belőle már kiköltözött a lélek, a maga mennyei országába, Szöllősy uram testi maradványait is átadták a földnek, bár mennyit kesergett az özvegy, meg az a hajadon lány, ki az asztal mellé letelepedett vendégeket étellel és itallal kínálja.

Busulni jöttek a vendégek, fél akó bort hoztak föl a pinczéből vigasztalónak, s a derék vendégek ételből

italból annyit raktak el a két vékony közé, hogy bizony mondom, kevés búbanat férne meg az ő mivoltukban, utóbb aztán annyira megvigasztalódnak a jó bortól és peccenyétől, hogy csakugyan a tizenkettő közül egyik sem busul már.

Csak kettőjükön, az anyán és lányán nem látszik meg a vigasztalódás; tizenkét vendég mellett üres nekik a ház, elköltözött belőle a legerősebb hang, mely néha napján meg nem türte, hogy más hang megnyikkanni is merjen, mégis visszakivánják, pedig mily gyakran reszketteté meg őket, s ime, mily akadozók, majd nem minden lépten megbotlanak, és meglátszik rajtuk, hogy csupa engedelmesség a két nő, de az is meglátszik, hogy a parancsoló meghalt.

Az anya leggyámoltalanabb, ha leül néha a pad sarkára, nem győzi dicsérgetni a megboldogult férjet, hisz ennyi tallért, ennyi huszast, meg annál is több bankót hagyott, mire a félig ittas vendég is kijózanodott, hát még Kurtáné nénémasszony, a falu szája, kit a torra is azért hítak meg, hogy a nyelvétől megváltsák magukat, sőt a borsot és paprikát is ő elejbe tették, hogy a mint szájának izlik, kedve szerint kínálja meg magát az étellel; dehogy merték volna kifeledni a torból, ámbár olyan csudatermészete volt Kurtáné asszonynak, hogy valamint a tót napszámos meg tud még enni akármi ebéd után is egy fazék aludttejet, úgy Kurtáné foga a leghosszabb ételezés után is elragódott még egy két böcsületen.

Hallván a sok mindenfélét, mi az özvegyasszonyra

maradt férje után, nem győzte csudálni, mi a megszorodott özvegynek véghetetlen jól esett, kivált mikor a nyelves asszony a vacsorából hol a savanyu káposztát, hol a tormás hust dicsérte, bizonykolván, hogy ilyen jó után a lábast is ki lehetne nyalni, — erre aztán az özvegyasszony előadta volna az örökboldogságot is; végre Kurtáné asszony mindent megtudott, még azt is, hogy az ádventi malaczokból most is meg van tizenkettő, és hogy valamennyi csipett fülűnek van billegezve megismerés végett.

Az asszonyokból kevesebb ügyességgel ki lehet csalni egy titkot, mint a mennyit vesződik a kisbíró fia, mikor a mezőn a tücsköt csalogatja ki a lyukból, Szöllősyné asszonyom is meggyóna még a tyuk alatt lévő tojását is a nagy nyelvűnek, az pedig szeretett volna már ottkinn lenni, hogy valakinek elmondhassa, csak azt nem tudta, hogy a mondottakból elvegyen valamit, vagy hogy hozzá tegyen?

Akár így, akár úgy, mindenesetre hazugság lesz a beszéd; hanem a körülmény mondja meg, melyik hazugságért fizetnek majd jobban; mert hiában, ő a hazugságot részint pénzért, részint kis malaczért, részint tojás, kenyérnek való liszt, füstölt sódar vagy lencséért cserélte.

Ő semmivel sem volt kevesebb, mint bármely prókátor mesterember, ki békén várja a pört, akár alpörösnek, akár fölpörösnek hívják meg ugyanazon pörben; a melyik előbb jő, azt vállalja védelmezés végett; neki a törvénykönyv azt a szolgálatot teszi, mint a cigánynak

a szája, hogy ha akarja meleget, ha akarja hideget fuj rajta, a mint kívántatik.

Kurtáné asszonyom mindenfelé látott, azt is észre- vette, hogy a balszomszédja régen nem emelgeti a kor- sót; hanem egy füllel az özvegyasszony beszédjére hallgat, s a mint megint valami nem vélt jóról beszélt, mindeniket egyenkint megnyelte, s ilyenkor haza gon- dolt kedves Peti magzatára, kit édes örömet fölültetne Szöllösy uram szekerére. S a négy ökröt szivesen elhaj- szolná, ha ráadásul a leányt is odaadnák neki.

Vagy a ködmen volt meleg a szomszédon, vagy a meghallott sok jó fütött be neki; nagyon fészkelődött. Még ugyan az este elszánta magát Kurtáné, hogy a szomszédokkal fog másnap találkozni, s ha ígér valamit, még olyant is hazud az elmondottakhoz, mit maga sem hallott még; ha pedig nem ígér; majd tudja, mit kell még mondani, hogy a szomszéd azt is hazugságnak higgye, hogy a toron ott volt.

Szja, uraim, ilyen boltos is van, ki a boltban csak ilyen portékákat árul.

Mig a vendégek egymást vigasztalták, és abban is megállapodtak, hogy a holtaknak csakugyan jobb dol- guk van a más világon, mint ő nékik itt a pecsenyéstál mellett, valamint azt is megemlítették, hogy valamikor ugy is fognak találkozni; tehát kár volna a kétségbe- esésig busulni, — addig az udvaron még a holdvilágos éjben is talált megtennivalót egy hü cseléd, körülnézván a szérüskertet és a ház tájékát, mint egykor a gazda, kinek lelke ha haza járna, sem tenne olyan üdvösséges

hasznot, mint mikor a hozzávaló test itt körüljárkált egy nagy somfabottal, s a kit azzal megrezzentett a széna-kazal mellett, vagy mikor a ludakat nyakgatta, megta-pogathatta saját koponyáját, hogy mennyivel veszedel-mesebb a tolvajnak, ha éjszaka nem a hazajáró lélekkel, hanem a testtel is találkozik.

Az öreg asszony néhányszor már szólította a jó fiut, jöne be egy kis tor maradékra; de a fiu mindig ki-tért valami válasszal, vagy nem jöhetett még, vagy azt mondja; későbbben is ráér, utóbb az asszony utána küldte a leányt.

A leánynak is mondott ő valamit, még sem ment be enni, pedig jól tudta, hogy borral, peccsenyével vár-ják; de ő úgy ülte meg a tort, hogy a gazdáért úgy busult, hogy még a vigasztalás sem kellett, pedig tudja jól, hogy a jó bor megölné mára a bűt; de hát mit használna; holnap megint megjöne az elüzött fájdalom; neki leginkább meghalt a gazda, — ő most csak egy olyan kéz, mely a gazdának ugyan jobb keze volt; de csak úgy, ha a másik igazgatta; ő most csak úgy mo-zog, a hogy a gazda életében még meglódult, és meg-állni még nem tud. Mennyire fél ő a szegyéntől, hogy a cselédész nem ér föl a gazda bölcseségével, és a ha-nyatló gazdaságon mindenki azt rágalmazza, hogy a gazda meghalt, s im a haszontalan cseléd a készet is hamar elvásítja.

Ha meglátná valaki rajta a búbánatot, azt hinné, hogy a gazdáját busulja; pedig ő meg azt hiszi, hogy apja volt az neki, az első után második apja, s nem egy

két szó hitette el vele, hogy a megboldogult azért faragta le róla a sok görbeséget; hogy mikor már elég egyenes lesz, a maga legféltettebb virágszálát, szép leányát, hozzá támaszthassa.

„Jöjjön kend be már, — hívogatja a leány harmadszor is, — meghül ám az étel.“

„Nem ehetném.“ Felel rá a legény minden dacz nélkül.

„Pedig én is kendre vártam.“

„Egyél csak Sári lelkem, — rá érek én holnapig megehülni.“

„Akkor én sem eszem!“ Jegyzi meg a leány némi közös gondolattal felelvén a hü cselédnek, kit a leány nem mindig azért kínált, hogy a dolog árát leétesse vele.

„De nem volna jó dolgod, hogy énmiattam koplalj.“

„Van nekem elég keserü eledelem, hallja kend keserü lesz megkóstolni az apátlan kenyeret, még az is jobban esett, mikor édes apám szegte meg, s a nekem valót szeretettel adta!“

„Apád volt, tartozott a szeretettel, — véli a bus legény — de én szolgálának szegődtem be hozzá, aztán bérem mellé az áldószót is kaptam, — nekem több busulni valóm van.“

„Hát édes apámért busul kend?“

„Azt már előbb is kitalálhattad volna.“

„No Andris, meglássa kend, hogy ezért megáldja kendet az Isten.“

Befutott a leány, ilyen nagyot soha sem mondott még, arczán kipirult a melegség, pedig még a hold is elég világos arra, hogy a legény a zavart megláthassa, tehát rohant a konyha felé eltökélvén magában, hogy még akkor sem tekint vissza, ha utána kiált; gondoljon a mit akar, és a konyhaajtóban megállapodván, szívében csakugyan megkivánta, hogy bárcsak gondolna valamit.

A búsulók tökéletesen megvigasztalódtak az alatt, az asszony is észrevette, hogy itt volna az ideje hazareszteni őket. Mert utóbb még annyira vigasztalódnak, hogy kurjongatni kezdenek, s az utcánjáró bekiváncoszik a zajos mulatságba, a készülődőket tovább nem marasztá, azok pedig rövid idő alatt egyenkint és párosával, ki a kapun, ki a kert alatt haza ballagott, s az asszony az utolsó után is betette már az ajtót.

A sirásban kifáradt szemek könnyei lecsukódtak, csak a hü szolgálja nem aludt, s alig volt fél óráig a nyughelyen, megint talpra ugrott, hátha valaki az első éjelen eljöne lélekképen, és egy kötés szénát hazavinne azon jó reményben, hogy a halottas háznak csak tájára sem mer a félénkebb elmenni.

Csöndesen kilépett az istállóból, és az udvaron át a szérüskert felé ment; de nem messze ment, mikor észrevette, hogy a kazalok végében beszélget valaki.

Nem lehet tagadni, hogy izgalom lepte meg a fiut, éjfél tájban csavarogni a halottas ház környékén, a legbátrabb is meggondolva teszi; idegeit az elszánás ösztöne feszíté, mert azt hitte, hogy itt váratlan munka ki-

nálkozik, — és bár nem a lélektől félt; de azt mégis gondolhatta, hogy a hol beszélgetnek, legalább is két ember van; hogy fog megbirkózni két erős emberrel?

Ovatosan lépett a kazal oldalához; de mi addig előzzük meg a fiut, és a holdvilágnál tisztán látjuk Kurtáné asszonyomat, mikor a szomszédal beszélget. Persze, nem illendő dolog, mikor asszonyember éjnek éjszakáján a köz ut végén álldogál más asszony férjével; tudja, hogy mily ártatlanul érné a világ nyelve, ha épen a magáét adná is kölcsön; mert a milyen édes vala Kurtáné asszonyomnak nyelve, elég alkalmas volna disznóölökésnek.

„Bizony, kedves Sós Mihály uram, akkora ez a falat, hogy egy szájjal bajosan lehetne bekapni!“

Ezt az asszony mondá, s ha már most gyanítjuk, hogy a leányról volt a szó, s a hozományát értette Kurtáné asszonyom a bekapandó falat alatt, valamint az „egy száj“ alatt is a magáét értette, — mondhatom, hogy a hasonlatossághoz a legnagyobb mértéket használta.

„Nekem pedig nagy kedvem volna hozzá, Kurtáné asszonyom, — véli Sós Mihály, — fiam embersorba nőtt már, ez a kis rész jókora darab lenne a magunké mellé; hanem vettem én észre valamit, a megboldogult gazda nagyon maga mellé tanította ezt a Pista gyereket, aztán maga is olyan bogaras ember lévén, szerette mondogatni, hogy a mint árvaságában csak úgy a földön felejtették, mégis ember lett belőle; neki mindegy, akár

mi szegény ficzkónak odaadja a leányt, csak a fiu iparkodó legyen.“

„Az meg már az én dolgom lesz, — Sós Mihály bátyámuram, — mondja Kurtáné foglalóképen elszemtelenkedvén magát, s a nálánál jóval fiatalabb embert bátyjaurának vállalván; de épen ezzel vette meg Sós Mihályt, ki rögtön azt gondolta, hogy a ki így bolonddá teszi az embert, hogy még magának is elenged tiz esztendő, s a másiknak fejéhez vágja, könnyü annak a mesterség, ha még hozzágondoljuk, hogy egy fejős tehenet ígért még a vénasszonynak, ha a házasságból csakugyan lesz valami.“

„De nagyon böcsületes fiu ám ez, hallja kelmed!“ jegyzi meg Sós Mihály figyelmeztetni akarván az asszonyt az elvállalt munka nehézségére.

„Mondtam már, hogy az az én dolgom lesz, — csak kelmed állja meg az alku.“

„Itt a kezem, egy fejős tehen, ebben maradjunk hát.“

„Kész az alku! csap föl az asszony, s a másikkal a kertek alá ment el, s ekkor lép elő a fiu megszorodva mondván.“

„Hát az én böcsületemre alkudtak meg ezek! várjatok csak, én is itt leszek majd.“

A p a s z i t a.

Addig siránkozott az asszony, hogy már a malom alól is kiszáradt volna a patak; de lassankint elapadt, megszokta az özvegységet, s a ránehezült gondok közül leginkább elővette az élő tünődés, mit csinál a lánynyal? most maholnap betekint a kérő, aztán bár még oly jó móddal legyenek is, a legény sem vadkörtély, hogy turkálhasson közte az ember.

Három-négy kérőnek is hírét vette, csak az idő hanyatlását várták, hogy a lakadalmazásnak könnyebb ideje legyen, eljönek a szerencsepróbálók, mit csináljon akkor gyámoltalan észszel? kit kérdezzen? hova menjen jó tanácsért? s minthogy Kurtáné asszonyom élő krónikája a falunak, Kurtáné volt a patika, hova minden bajban orvosságért ment el.

Pista keze után megmaradt a jó rend; segítségül a gazda helyett fogadott az asszony egy csavargót Kurtáné asszonyom által; de a másik első nap mindjárt megmártotta a dologban, és jókor megmondá neki, hogy ő mindig itt lesz, azért vagy marad, vagy elmegy, jókor gondolja meg.

Megijesztette a jövevényt a munka; de már ugy alkudott Kurtánéval, hogy Pistát kibőjtöli a háztól, tehát valamint a gombócokból egyetlenegyét sem felejtett a tálban, a munkát is akarva nem akarva elvégezte; mert bizton hitte, hogy ha Pistát kimarhatja, annyi, mintha nyakig állhatna a zsiros vendelynek, uszik majd a jóban.

A rendből tehát nem lehetett elnyögni valamit. máskint segített magán az új cseléd, valahányszor kiment a vetőmaggal, mindig meglopta a zsákot, és egy kis paréjmagot kevervén a jó szem közé, a legelső csirázás után gazdagon kelt ki a szemét, s az egész határban kiismerte az utolsó gyermek is az özvegyasszony földjét.

Megeredt a pletyka, Pista nevét felkapta a falu, s utóbb az asszony is meghallván, megint eszébe jutott a megboldogult gazda, ki után még a földet is megríkatja a hanyag cseléd; mert hűtelen kezekkel rabolja meg tőle a magot, azonkívül majdnem minden harmadnap vesz el valami a háztól, és a tolvajt senki sem tudja megfogni. Hogy is foghatnák meg, — okoskodik Kurtáné asszonyom — ha a tolvaj a háznál van, sem kívülről, sem belülről nem lehet megfogni! Ezt mondá Kurtáné, lassankint ébresztve a gyanút, mi egy özvegyasszonyban a legtermékenyebb földre talál, hisz magát a legelhagyatottabban véli, minden ember az özvegyasszonyt tépi, a ki csak hozzá dörgölődzik, mindjárt marokra kap valamit; végre még a meglopott föld is áru-lójává lön a fiunak, gaz és dúdva ágaskodva nőlvén ki a földből, hogy az özvegynek kézzelfoghatólag be legyen bizonyítva, mily szerencsétlen állapot az özvegyasszony sorsa.

Szőllősné asszonyom már most nem csak Kurtáné szavain nem kételkedett; de ha a szomszéd kutyája megugatta, még akkor is azt hitte, hogy az is mondani akarna valamit, csak beszélni tudna.

Azt is régen észrevette az asszony, hogy a fiu örömet benéz a konyhára a leány után, az meg nem hogy nem küldi ki; de szóval tartogatja, így aztán nem csuda, hogy minden megkopik a háznál.

Eleget imádkozott az asszony, a hajnali harangszó már imádságon kapta, a szentegyházban ő volt a legelső bemenőre, a legutólsó kijövőre, minden hónapban meggyóna bűneit, de mit használt, ha a tolvajt senki sem mondá meg. Szöllősyné aztán hajlandó lőn egy szárandó vétekre, a gyanura, és Kurtáné biztatására Pistát szóval is illette.

„Te Pista, — kezdi az asszony — nem untad még meg azt a sok mendemondát, mit az egész falu beszél?”

„De meguntam, asszonyéném.”

„Hát nem tudnád nekem megmondani, meddig fog tartani a sok beszéd?”

„Még én a háznál leszek, mindig, azt eliheti kegyelmed; azért magam is azt a jó tanácsot adom, a mint alkalmas emberre tehet szert, asszonyéném, engem eressen el.”

„Nem addig van az, hallod-e? pattog az asszony azt gondolva, hogy a fiu könnyű szerrel menekülni akar, mi az asszonyban a mérget hirtelen föllobbantotta, — hanem megfogod a tolvajt, ki még a vetőmagot is megvámolja, vagy azt mondom én is, hogy a te béreden megy el.”

„Mostoha szó, a mit kigyelmed nekem mondott, — mondja a fia mély elkeseredéssel, — de ezt is eltűröm; mert hiszem, hogy ezen szóért még ötvenszer is elme-

gyen kegyelmed gyónni, mégis azt hiszi, hogy az Isten nem bocsájtotta meg.“

Az asszony meghökkent, akart volna valamit mondani; de a fiu nem várta, míg az özvegy valamit mondhasson, lement a kertbe, hogy ott kapálgasson, nem is vevén észre, hogy a leány szinte oda lenn van, csak-hogy idáig a méhestől nem látta.

A leány észrevette a bánatot, nem hagyott békét a fiunak, elmondatta vele a beszélgetést, melynek végén a fiu megkérdezé a leányt.

„Hiszed te is, a mit anyádnak beszéltek?“

„Pista! . . . mondja a leány elkeseredve . . . anyám szavaiért engem akar kend megríkatni.“

„Jól van, — most már tudom, hogy nem hiszed; de hiszed-e azt, hogy anyád még az idén férjhez nem ad?“

„Azt is tudom, hogy mikor jönnek el leánynézőbe, azt is tudom, hogy kettő lemarad a pad végéről *), meg azt is tudom, hogy Sós Mihályék fiát édes anyám megmarasztja“ **).

„Te már eleget tudsz, — jegyzi meg a fiu megszorodva, — hát még többet nem tudsz?“

„De tudok, mondja a lány a kapáláshoz hajolva, hogy a fiu megindulását ne lássa, — azt is tudom, hogy én hazudni nem tudok, arra nem tanított szegény édes apám.“

*) Ennek értelmezése alább következik.

***) Szinte alább lesz az értelmezés.

„Hát mikor kellene hazudnod?“

„Mikor a pap kérdi! . . . magyarázza a leány, . . . akkor tudom, hogy olyant mondok, a mit nem hallott a mi papunk, meg tán ezután sem hall majd.“

Megnyugodott a fiu, nem kételkedett a leány szavában; de ez még csak egyik fele a dolognak, a másikat kell előbb helyre ütni; s ámbár ő jól tudta, honnét veri őt az eső, mégsem tudta megcsipni a nyelves asszonyt, idő előtt pedig nem akart lármát ütni, melynek ugy sem venné hasznát; így kénytelen volt újra lesbe állni.

Kurtáné egyengette az utat Sós Mihályék előtt, s alig várta a napot, melyen a fejős tehenet ő is hazavezeti; mert ezt, a mint maga számtalanszor mondá Sós Mihálynak, ugyancsak megérdemlette, mert nem akart ám a fa egyetlen fejszevágásra ledülni.

Csak a leány miatt volt még a baj, a leány mindjárt ríva fakadt, ha Pista ellen szólt az asszony; így Kurtáné kénytelen volt a dolgot két kézzel megmarkolni, s megigérte az asszonynak, hogy Pista tolvajságát úgy bebizonyítja, hogy sem az anya, sem a leány nem kételkedhetik benne.

Reszketett a leány a próbától; de végre az anyai szónak tartozott engedelmességgel, nem mondhatott ellent, és hitére fogadta, hogy a fiut nem figyelmezteti; mert elhitték vele, hogy neki is meg kell győződnie, hogy böcsületes embernek adja-e a kezét.

Az anya látván, hogy a leány megnyugszik a jó tanácsban, mindenféleképpen kedveskedett neki, Kurtáné

előtt kirakta neki mindenét, még az állószekekrényről a vászonvégeket is leemelte, egyenkint mutogatta Kurtánénak, mennyit szerzett össze a leánynak :

„Lássa édes Kurtáné asszonyom, ezt a vásznat magam is fontam, hány éjszakán rontottam a szememet mécs mellett, hogy ennek a rossz leánynak olyant adjak, mit akármi tekintetes asszony magára vehetne, ha ümögnek felszabná, aztán ez a háládatlan gyermek mégsem engedelmeskedik az anyjának.“

Még Kurtáné is megindult ez anyai jóságon, szemeihez kapta kék kötényét, a másik kettő aztán még inkább sirt; alig tudták egymást megkérlelni, ez alatt a böcsületreméltó kifőzte a tervet, hogy a fiut ezzel a vásszonnal fogja megrontani.

Sósnak egy fia volt és egy leánya, ez utóbbi férjnél volt már, és a jövő atyafiság reményében az özvegy asszonyt elhitták komának.

Ebben is Kurtáné volt a közbenjáró, s mikor ki volt csinálva a dolog, nagy titokképen megsugta Szöllősyné asszonyomnak, hogy most lehetne ám nyomára jöni, ki a házi tolvaj; most ha az új született gyermek fürdővizét a keresztség után elviszi valaki, s a háza körül elönti valahol, a kinek lába nyoma meglátszik a fölöntés helyén, bátran rá lehet fogni, hogy az volt a tolvaj.

Tudta azt a vén gonosztevő, hogy az ilyen bizonyítvánnyal nem lehet a bíróhoz elmenni, nem is azt akarta; hanem a mi bekövetkezett, mi aztán elegendő volt a lány gyanuját fölébreszteni, s a fiutól végkép el-

idegenedni, a többi aztán magától is megyen, tudniillik a házasság Sós Mihályék fiával, neki pedig az ígért fejős tehén.

Megszületett a gyermek, Kurtáné régen meghívta a keresztanyát, fazekat is tartott készen, hogy a keresztelés után, mikor legjavában áll majd a paszita, a gyermekágyas asszony mellől a keresztanyával a fürdővizet félre tölthessék, ekkor természetesen nem lévén honn Szöllösyné, sem a leány, legkönnyebben elcsipheti a vászoncsomót, a másik férfi cseléd pedig betanulván ezt a leczkét is, mint a többit, éjszakának idején fölkapta Pistának csizmáját, s a fürdővízzel fölöntözt helyet szépen meglépdeli.

Meghozták a keresztiségről a kis gyermeket, szokás szerint bekopogtattak az ajtón, „az Isten bárányát meghozták“, a keresztanya elmondá, „a gonosz nem fért hozzájuk utközben, hogy a kis gyermeket elcserélje“, aztán a keresztanya a paszita alatt fölkel a vendégségből, hogy a kisedet megfürössze, tevéen a fürdővízbe egy kis apró szenet, hogy a gonosz meg ne igézhesse.

Kurtáné fazékba szürte vissza a fürdővizet, és hogy „látatlan helyre tölthesse, ne hogy a gonosz megtalálván, árthasson a kis gyermeknek, elment a fazék vízzel késő éjjel Szöllösyné asszonyom házához.

Lefeküdt a két térfi cseléd, Pista megtekinté a ház környékét, lefeküdt a napi fáradalom után, de a másik cseléd háromszor is fölverte, mintha valaminek neszét hallaná az udvaron, — s ekkor Pista mindannyiszor kiment az udvarra, persze nagy hiába.

Utóbb a cselédtárs bolondításának vélvén a dolgot, midőn megint ébresztette, boszusan mondja neki, hogy őt többször bolonddá nem teszi, és a falnak fordult az édes álmra.

A másik elég buzgó volt most is, a sötétben föl-huzta Pista csizmáit, és kiment a kapuig, hol Kurtáné várakozott a fazékkal, s egy uttal magával hozván a szobakulcsot is, mit Szöllősyné a nagy imádságos könyvével az ablakba tett a paszítás háznál, hamar készen volt a munka, kikapta a vásznat, a fiu eddig a fölöntött helyet az ajtó és kapu előtt szépen meglépegette, természetesen megmaradván a hegyes orru csizmának körvonala, valamint a nyalka csizmasarok, mit a házbeliek néha az udvar porában is megösmertek.

A fiu lefeküdt a munka után, Kurtáné is kisietett az ajtón, hanem a kapu előtt elmentében találkozott vele egy vidám ficzkó, ki a falu kocsmájában könnyen elfeledte, hogy már az éjfél is elkiáltották az utcán.

„Hová kincsem, ilyen későn?” Mondja pajkosan a fiu, meg is ölelvén Kurtánét, s az ijedtében elejté a vásznat.

„Majd fölveszem, nénémasszony!” Mentegeti magát a vidám fiu, észrevévén Kurtáné asszonyt, és visszaadván neki a vásznat, mit az sietve elvitt azzal vigasztalva magát, hogy a fiu ugy is többet ivott, mint kell, — aztán meg ők ezt a dolgot szinte nem akarják dobra ütni, elég lesz, ha Pistát elmarják a háztól.

A paszita vigan folyt, mikor Kurtáné visszament a „látatlan hely”-ről, a kulcsot is könnyü volt visszalopni;

mert a keresztanyát a terített asztal mellől Sós Mihályék el nem eresztették. Adták, vették a jövendőt, s a gyöngye anya beleegyezett, hogy Sós Mihályék fia egy hónap múlva elmenjen leánynézőbe Szöllösyné asszonyom házához.

Vége lett a paszitanak, a leánynak még lámpát is adtak, hogy anyjával annál biztosabban haza találhasson, az anya dobogó szívvvel sietve haza, hogy a fölöntésben embernyomot lásson.

Utközben elmondá a lánynak, hogy még ez éjen át megleszen a próba. Elképzelték a leánynak szomorúságát, midőn a lámpavilágnál mindjárt észrevette az ösmerős hegyes orru, nyalka sarku csizmának nyomait, az anya természetesen mindjárt keresgélgni kezdett, s a nyomokat még a szobában is megtalálta; mert a mint a másik fiu betanítva volt, a szobában is lépett néhányat, így fris vert földön öntés nélkül is meglátszott a nyalka csizmasarok helye.

„Hát itt benn mit keresett?“ Gondolkodik az asszony, ágyat, ládát, szekrényt vizsgálgatva, aztán a vászondarabokra került a sor, és a hiányzó darabnak helye a tolvaj után beszélt.

„No, édes lányom, akarod, hogy e mákvirághoz adjalak?“

„Nem akarom anyám!“ Mondja zokogva a leány, látva, hogy ő e szerencsétlent védelmezni nem bírja, és csak azért rimánkodott az anyának, hogy a panaszszal ne menjen bíróhoz, nehogy a káron és fájdalomon kívül a világ nyelvére kerüljön a neve.

A l e á n y n é z ő.

Igazán mondta a leány, hogy nem tudna hazudni; egyetlen szót sem szólt első két nap, s e bánatos arcza mégis annyit mondott az üldözött fiúnak, hogy a leánynak nem szabad őt szeretni, — a leánynak máshoz kell férjhez menni, s mikor anyjának engedelmeskedik, egyzersmint vádolja azt a másik szerencsétlent, kit elcsábitott a bűn, és őt szeretni még akarva sem meri.

Még a végzetteljes éjre következő reggelen érezte a fiu, hogy az elmúlt éjszakában mélyebben aludt, mint-hogy szerencséje és böcsülete fölött örködhetett volna, a mint a csizmáját fölhozta, vékony sárkéreggel volt bevonva a talpbőr, de nem emlékezett rá, mikor és hol lépett a legszárazabb időben a sárlébe. Pajtása szokatlan vidám volt, danolt, fütörészett, mint a pacsirta a legderültebb tavaszi napon; az asszony ellenkezőleg morgorva volt, a lány jobbra-balra kerülte, feléje sem nézett, s az ebédet egymaga ette meg a konyhán.

Nagyon éreztették vele, hogy legutolsónak nézik a háznál, s ő a megszolgált falatra sem tudott megéhezni, a maga kezével keresett kenyér nem csuszott le; mert jobban elfáradt a kenyértörésben, mintha ottkinn mázsákat emelne.

„Örzse! Mondja harmadnapon a lánynak, megfogván őt a kertajtónál, — mondd meg anyádnak, hogy ha utban vagyok, minden pillanatban letehetem a villát.“

„Én nem mondom meg neki!“

„De nekem sem szólsz; harmadnapja kerülsz az udvaron, pedig volt az idő, hogy apád–anyád még éjjel is kihozta utánam a takarót, ha a kinyomtatott magot őriztem, és házőrzője voltam e háznak, s most az ebet megsimogatjátok, engem pedig az érdem mellett is egyedül hagytok.“

A leány sirással fetelt, megkönyezte, talán meg is bocsájtotta a bűnt; hanem míg e szenny rá van kenve, hasztalan tesz erőszakot magán, szánja; de mégsem szeretheti.

„Öröse, nem szólsz? tudod-e, hogy mióta paszítában voltatok, szavadat nem hallám.“

„Aztán ráemlékszik kend arra a napra?“ Kérdi a lány bánatosan emelvén szemeit a fiura.

„Igen, emlékszem.“

„Volt kend azon éjjel az udvaron?“

„Háromszor is voltam; de hát mért kérded ezt?“
Akarja tudni Pista.

„Persze, csizmában volt az udvaron?“

„De már azt mondhatom léleküdvösségemre, hogy lefekvésem után háromszor voltam kinn, s mindannyiszor mezétláb, a hogy fölugrottam a fekhelyről.“

A leány az esküszóra megdöbbsent, a minek más-kor áhitattal hitt volna, most elszánt hazudságnak tartá, azért félbeszakasztá a beszédet, anyjának legelső kiáltására megfutamodott, nem úgy, mint más-kor, mikor néha a hatodik kiáltás indította meg; de most beágyalta magába a gyanut, tán a megvetést is, és a mi szánalmat

érezte, most már önmagát sajnálta, hogy az első bizodalmat ily nyomorultra pazarlta.

Néhány nap mulva besugták falusi szokáskint, hogy leánynézőbe jön el valaki, az a vig ficzkó, ki Kurtáné asszonyom hóna alul a vásznat elejtette, — a fiu csinos legény levén, a módja is engedett egy kis költiséget, minél fogva, a mint láttuk, még akkor is kocsmázhatott, mikor a szegény szolgálégény fele álmát már kialudta, tehát a fiu bizván csinos orcájában, apja erszényében, valamint azt is észrevévén, hogy Pista kiesett a kosárból, félrecepta a hetyke kalapot, egy szóvivő által megizente, hogy Szöllösyné asszonyom böcsületes hajlékába eljövendő leszen leánynézőbe, ekkor meg ekkor gyertyagyújtat után.

Hasonló esetben még a legszegényebb ficzkó sem félhet a visszautasítástól. A lányos ház a megtiszteltést azon emberséggel fogadja, hogy a leánynevezőt illendő tisztelettel látja hajlékában, s minthogy némely helyütt az általam fölemlítendő szokás uralkodik, elkészülnek azon szükséges körülményre, mely szerint a legénynek vagy odaadják a lányt, vagy hogy megtagadják.

Az özvegyasszony elszaladt néhány ösmerőshöz, meghivta őket beszélgetés végett, s ekkor a meghívottak már tudják, mi teendőjük leszen, s a mint a ház előtt elmenvén gyertyavilágot látnak, óvatosan szálínkóznak a legközelebbi gyűlhelyről egyenkint, azon utasítás szerint, a mint a vendég hívás történt.

Alkonyatkor épen a szomszédházban volt az összegyülekezettek megjelenése. Pista a szomszédnak kutján

itatván az ökröket, észrevette az összejövetelt, s a szomszédcseléd által megtudta, hogy épen náluk lesz a leánynéző, s a hivatalos vendégek beszélgetés végett mindjárt átmennek Szöllösyné asszony tanyájába.

A sudarfát is elszalasztotta a fiu az első ijedtségben, s még akkor sem mult el az izgalom, midőn a másik cseléd azt is hírül hozta, hogy nem Sós Mihályék fia jött el leánynézőbe; de mindegy, egyszer csak elvégződik ez a szertartás is, még pedig épen nála nélkül.

Egy házban, egy földél alatt, mégis oly messzire ellökette a régi boldogságtól, mit egykor az apa megígért, a lány megfogadott. Most egy pár ember gonosz munkája kiveri a boldogságból, s ha egykor a házat elhagyandja, jóformán még a böcsület is ott marad a kerítésen belől.

Hazaterelte a kedves állatokat, azok lehetnének tanui, hogy jobban ápolta a kezes barmokat, mint némely anya saját gyermekét, — nem káromlá őket, annál kevésbbé illette ütéssel, és mégis annyi utánnézés, annyi fáradalom után bérébe lesz alkudva böcsülete és szerelme, pedig a milyen érző fiu, — nagyon tudja, hogy bármelyik nélkül is örökre kenyeres pajtása leszen a bubánat.

A nyalka fiu megjött, beköszöntött a lányos házba, az asszony üléssel kínálta a hosszu padon a nagy asztal mellett, a lány szinte betekintett olykor, ámbár a mint az ajtókilincsre tette kezét, mindig várta, hogy valaki meglöki, és ugy nyílik ki az ajtó; de hasztalan várja, a ki belől van, nem tudja édesdeden hinni, s a ki a háta

mögött volna, a régi szeretet emlékével úgy huzná visszafelé, hogy mozdulni alig tudna.

„Adjon Isten szerencsés jó estét, mind közönségesen!‘ Köszönt be az első beszélgető.

„Isten hozta kigyelmedet szegény hajlékunkban, viszonozza az asszony a szokásos beszédet, — üljön le kegyelmed nálunk, Varga Péter uram, ne vigye el az álmunkat.“

„Köszönöm, nem fáradtam el, — menti magát a másik, — csak egy kis beszélgetés végett jöttem át, mint hogy a gyertyavilágról láttam, hogy itt is ébren vannak, lefekünni pedig még ráér ilyenkor az ember.“

„Deb'zon csak üljön le kegyelmed.“ Biztatja az asszony.

„Majd ide a ládára huzódom, — mondja aztán a beszélgető hosszan kinálatván magát; és bevárja, hogy az asszony karába fogódzkodjék, s úgy kényszerítse a hosszú padra, hol a leánynéző egy maga ül még csak.“

Ilyen szertartással huzódik a dolog majdnem egy egész óra folyásig, az utána következők egyenkint nyitnak be, mind a ládára akar leülni; de az asszony egyiknek sem enged, valamennyit a hosszú padra tuszkolja, s ezen multságban a leánynéző mindig közelebb ér a pad végéhez, az alatt a leány minduntalan bejő, kenyeret tesz az asztalra, úgy alkalmazván a dolgot, hogy kezeit meglássák, valamint a gerendáról is vesz le valamit, hogy az ösmeretlen leánynéző a termetet is megláthassa, mint ezt a régi szokás elég bölcsen hozta be, hogy látatlanban az egyenes helyett neki adják a görbét.

Még egy hely üres a padon, a házi asszony szeme azt világosan látja, még egy beszélgető elfér a padon, a következőt megint a padra ülteti, s a leánynézőben lüktet a vér, hátha még egy embert ültetnek a padra, azaz, mikor ő már ugy is legvégén ül e pagnak, lehetetlen lesz ugy összeszoronkodni, hogy ő a szélső helyen megmaradjon, nincs mit tenni, mint a kalap után nyulni; mert a mint leszoritják a padról, világos válasz a leánynézőnek, hogy ide hiában fáradt, nem adják oda a leányt.

A beszélgetők már ugy elülték a padot, hogy a leánynéző épen a pad végére jutott. Még néhányszor körülnézett a szobában, egyik pillanatban remélvén, hogy egykor ő leszen itt a gazda, a másikban a kíváncsiság nézette meg vele a szobában lévő tárgyakat; mert ha letolják a pad végétől, nem hamar lesz, mikor ő e szobába újra vendégnek lép be.

A pokolban is az a szenvedés, hogy a kit a melegtől kihuznak és a jégverem felé visznek, eleinte boldogságnak tartja a fris levegőt, mig utóbb a foga is összefagy, — a leánynézőben is az utolsó helyen legtovább megváratták a legényt. Végre eljött a legutolsó beszélgető, a fiunak hol melege volt, hol meg fázott; mert az utolsó még mindig nem akart a ládától elmenni.

„De csak üljön ide, Sándor bácsi a többi mellé, — biztatja az özvegyasszony, — megférnek ott valamenynyien, majd szoritanak egy kis helylyel.“

„Ha már épen meg kell lenni, — mondja az utolsó beszélgető, — szoruljunk hát össze!“ S ezt nem csak

mondja ; hanem a legszélsőt úgy nyomta, hogy valamennyi odább csuszott, s a leánynéző leszorult a padról.

„Én meg már haza is tekintek, — mondja a leszorított fiu, — jó éjszakát kívánok mind közönségesen.“ Ez az utolsó szó, kalapját kezébe veszi, s a nélkül, hogy az igazi szándékról csak egy kukkanás történt volna, tudja, hogy őt vőnek nem akarják, — busan ment el haza.

A kudarcz nem tetszett a legénynek, ámbár tudta, hogy nem Pista miatt maradt ki, a szégyen mégis fajt. Késő este volt már, Pistát nem látta az udvaron ; hanem most már ő is Pista pártjára állt, eszébe jutott a Kurtáné asszonyom éjféli sétája a vászoncsomóval, hátha valami hasznát tudná venni a fiu e körülménynek ; vagy fölfödés lesz belőle, vagy egy kis pletyka, vigasztalónak talán az is jó lesz.

Pista nem maradhatott meg az istállóban, a másik egyre füttyörészett, mikor őt meg szíven markolászta a bánat, míg a sötétben is keresett megtenni valót az udvaron, ugyanazon dolgot kétszer is megtette, csak valami ürügy alatt egyedül lehessen.

Észrevette, hogy a beszélgetők elszállinkózván már, ilyen alkalommal nem szokás a vendégeket kínálni, sőt mindenik igyekszik minél előbb eltávozni a háztól, ámbár tudják, hogy a kudarcz nem marad titok.

„Tehát nem marasztották meg!“ Gondolja Pista, az utolsó reményszálban is megkapaszkodva, holott tudta, hogy nem itt szakadt el a fonal, a verseny tán még utóbb jő ; de míg el nem jött, minden megváltozhatik, a

leányban a szeretet el nem tagadja magát, vagy őt sem szereti; de mást sem, hisz hazudni nem tud, még a pap előtt is föltámad az igazi érzelem, és midőn a pap kérdezni fogná a hűtelent, ott lesz ő is, nem messze az oltártól, és lelkének tisztaságában tekintetének szigorúságával elvádolhatná a leányt.

Kétségbeesésnek is elég volna a gondolat; de mégis a remény, mely csalogatni tud, hisz a legutolsó percze is tud vigasztalást hazudni. Remény nélkül mily hitvány lenne ez az élet.

A lány kijött a kutra, nem vette észre a sötétben, hogy Pista a kutágas mellett áll. Megmeríté a vödröt, Pista ekkor közel lépett hozzá, s a megijedt leánytól kérdé:

„Leánynéző volt itt?”

„Igen!” Válaszol a leány.

„Megmarasztottátok?”

„Nem!”

Mily közel volt hozzá, mily könnyü lett volna egy másik kérdés; de nem mert szólni, — inkább a bizonytalanság, mint a kétségbeesés, — ez megöl, míg a másikonban a remény új éltető erő.

H á z t ű z n é z é s .

A harag folyvást tartott, Pista megmondta az asszonynak, hogy más faluba akar elszegődni, nézzen az asszony más cseléd után.

„Majd nézek.”

Oly száraz hidegen mondá e két szót, hogy a koldus az alamizsnakenyeret is visszanyujtaná, ha ily szivtelenül adná. Pistát nagyon elkényeztette a megboldogult gazda, e száraz bánásmód annyira üldözte, hogy még a faluban sem kívánt többé megmaradni.

Még a mezőn akadt némi megtennivaló, korán reggel hajtotta ki a czimeres négy ökröt, s minthogy az állatok lassan ballagának, a gyalogoló könnyen elérhette, ha későbben indult is ki a faluból. Pista néhányszor visszatekintvén, a mint azt a jobb időben megszokta, tudta, hogy hiában tekintget vissza, de mégis visszanézett, ekkor látta meg néhány lépésnyire a szekértől a megbukott vetélytársat, ki már messziről nevetve kiáltott.

„Lassan Pista, hadd teszék föl egy hires kosarat a szekeretekre, a ti négy ökrötök is segítse czipelni.“

„De jó kedved van?“

„Bizony nem is dugom a fejemet a kerékágyba, mint te, — csevegi a másik, ha ez nem lett meg, akad másik, érted Pista? neked is több eszed lehetne, azt én mondom.“

„Hát még mit tudnál mondani, ha oly bölcs ember lettél, mióta kosarat czipeltetnek veled.“

„Tudnék biz én mást is, ha épen tudni akarod, de nem akarnám ám, hogy mindjárt visszafordulj vele, aztán a falu végén el kezd beszélni; mert ebből nem kell minden embert megkinálni.“

„Rólam beszéltek valamit?“

„Az mendemonda, Pista pajtás, — egyik mondja,

másik nem hiszi ; hanem Kurtáné asszonyomról mondok valamit.

„Hogy az akar kiturni a házból? azt már régen tudom, egy fejős tehenet is ígértek neki, azt is tudom, ámbár én senkitől sem hallám, és senkinek nem mondtam.“

„Hát azt nem hialottad, hogy a fejős tehén mellé egy vég vásznat is ígértek volna neki? és hogy ezt a vásznat éjfél után vitte haza Szöllősyék házából, mikor az asszony leányostól a paszitában volt.“

„Ugy álmodtad ezt, vagy csak mendemonda?“

„Magam láttam ezzel a két szemmel ni!“ — Mutatja a legény saját két szemét, s a körülményeket elbeszélte Pistának azonképen, a mint a nevezetes éjelen megtörtént.

Pista szeretett volna haza rohanni, talán valami összefüggés van e vászondarab, s a lány beszédje közt, midőn őt kérdezte, kinn volt-e azon éjszaka az udvaron, és volt-e csizma a lábán?

Szegény pára ökreit most zaklatta meg legelőször, a munkát elvégezvén, velük elég gyorsan hazasietett, az asszony és a másik cseléd nem voltak honn, Örzse hívta be enni, Pista pedig használta az alkalmat, s a leány kezét megfogta, bár az nem akarta.

„Ne félj leány, — nem kérdezek semmit, a mivel pedig adósom volnál ; hanem azt sem kívánhatjátok, hogy böcsület fogytával menjek el a háztól, — mondd meg, apád emlékezetére kérlek, — mi történt azon éjjel, midőn ti paszitában voltatok.“

Oly száraz hidegen mondá e két szót, hogy a koldus az alamizsnakenyeret is visszanyujtaná, ha ily szivtelenül adnák. Pistát nagyon elkényeztette a megboldogult gazda, e száraz bánásmód annyira üldözte, hogy még a faluban sem kívánt többé megmaradni.

Még a mezőn akadt némi megtennivaló, korán reggel hajtotta ki a czimeres négy ökröt, s minthogy az állatok lassan ballagának, a gyalogoló könnyen elérhette, ha későbben indult is ki a faluból. Pista néhányszor visszatekintvén, a mint azt a jobb időben megszokta, tudta, hogy hiában tekintget vissza, de mégis visszanézett, ekkor látta meg néhány lépésnyire a szekértől a megbukott vetélytársat, ki már messziről nevetve kiáltott.

„Lassan Pista, hadd teszek föl egy hires kosarat a szekeretekre, a ti négy ökrötök is segélje czipelni.“

„De jó kedved van?“

„Bizony nem is dugom a fejemet a kerékágyba, mint te, — csevegi a másik, ha ez nem lett meg, akad másik, érted Pista? neked is több eszed lehetne, azt én mondom.“

„Hát még mit tudnál mondani, ha oly bölcs ember lettél, mióta kosarat czipeltetnek veled.“

„Tudnék biz én mást is, ha épen tudni akarod, de nem akarnám ám, hogy mindjárt visszafordulj vele, aztán a falu végén el kezd beszélni; mert ebből nem kell minden embert megkinálni.“

„Rólam beszéltek valamit?“

„Az mendemonda, Pista pajtás, — egyik mondja,

másik nem hiszi ; hanem Kurtáné asszonyomról mondok valamit.

„Hogy az akar kiturni a házból ? azt már régen tudom , egy fejős tehenet is ígértek neki , azt is tudom , ámbár én senkitől sem hallám , és senkinek nem mondám.“

„Hát azt nem hailottad , hogy a fejős tehén mellé egy vég vásznat is ígértek volna neki ? és hogy ezt a vásznat éjfél után vitte haza Szöllösyék házától , mikor az asszony leányostól a paszitában volt.“

„Ugy álmodtad ezt , vagy csak mendemonda ?“

„Magam láttam ezzel a két szemmel ni !“ — Mutatja a legény saját két szemét , s a körülményeket elbeszélte Pistának azonképen , a mint a nevezetes éjelen megtörtént.

Pista szeretett volna haza rohanni , talán valami összefüggés van e vászondarab , s a lány beszédje közt , midőn őt kérdezte , kinn volt-e azon éjszaka az udvaron , és volt-e csizma a lábán ?

Szegény pára ökreit most zaklatta meg legelőször , a munkát elvégezvén , velük elég gyorsan hazasietett , az asszony és a másik cseléd nem voltak honn , Örzse hívta be enni , Pista pedig használta az alkalmat , s a leány kezét megfogta , bár az nem akarta.

„Ne félj leány , — nem kérdezek semmit , a mivel pedig adósom volnál ; hanem azt sem kívánhatjátok , hogy böcsület fogytával menjek el a háztól , — mondd meg , apád emlékezetére kérlek , — mi történt azon éjjel , midőn ti paszitában voltatok.“

„Pista! . . . mondja a leány megriadva, — azt hittem, hogy kend ezt soha sem fogja tőlem megkérdezni, miért zaklat engem?“

„Örzsé, egykor azt mondtad, hogy hazudni nem fogsz; mert erre nem tanított meg édes apád.“

„Igen, azt mondtam.“ Hagyja helybe a leány mindig nagyobb félelemmel.

„Engem pedig tolvajságra nem tanított senki.“ Tesszi utána a fiu megbántódás hangján, — anyád igaztalan volt hozzám; őt mégsem vádolom; hanem téged, mert nem mondtad meg, hogy engem vádol anyád. Igaz lelkedre mondd meg, mi történt az éjszaka?“

„Pista, . . . láthatja kend, hogy remegek, . . . szánjon meg engem.“

„Szerencsétlen, te engem tolvajnak hiszesz.“

„Látom most már szólnom kell“, — viódik a leány önmagával, holott anyjának megígérte, hogy hallgatni fog; de nem mer rágalmazni senkit, midőn az a böcsületét tőle követeli. „Megmondom Pista, — azon szerencsétlen éjszaka megint elloptak valamit, anyámnak legféltettebb portékáját, a legszebb csomó vásznát.“

„S engem hittetek tolvajnak?“

„A kend csizmájának nyoma volt az ajtó előtt, sőt a szobában is, — beszél a leány keserves zokogás közt, most tudhatja kend, hogy engem mi szomorított meg.“

„Az én csizmám nyoma látszék az ajtó előtt és a szobában is?“

„Igen, még pedig éjjeli fris nyomok, Kurtáné ön-

tötte föl a szoba elejét késő éjjel, s a hig sárban azon frisek voltak a nyomok.“

„Pedig én azt mondtam ugy-e, hogy azon éjjel háromszor voltam ki, és mindenkor mezétláb csizma nélkül?“

„Ugyanazt mondta kend!“

„Most még inkább azt mondom, — de erről hallgatni fogsz, leány, vagy azt hiszem, hogy magad is kapva kaptál az ürügyön, hogy engem gyalázat érhessen.“

„Pista!“ Kiált a leány a fiu kezeit megkapva.

„Örzse, — nem vádollar; de látod, hogy e csapás megölne, azért hallgass, mig én meg fogom azt a gazembert, ki csizmámban vásznat segít lopni!“

Még csak most zavaradott össze a leány, anyja megsugta neki reggel, hogy ma este el fog jöni Sós Mihályék fia leánynézőbe, s az asszony már a beszélgetőket is meghivta, valamint a fiu is tudja, hogy nem szoritják le a padról.

Mig Pistát bünösnek hitte, a keserőség kárpótlást ígért neki az önfeláldozásban; de midőn most gyanítá, hogy valami ármány rángatta szét őket, — a lányban újra föléledt az elnyomott indulat, és önmagát biztatta, hogy az anyai hatalommal szembe szálljon önboldogságaért.

A hazajövő anya kisirt szemekkel találta a leányt.

Ezen meg sem ütődött az asszony, minden leány megsiratja hajadonságát, hadd sirjon ez is, megbékül; inkább most sirjon, mint gyertyagyujtat után; mert azt

már mégsem akarta észrevétni a vendégekkel, hogy a leányt úgy tuszkolja el a háztól.

„Ne sirj leányom, — vigasztalja később a lányt, — én is sirtam, mikor apád leánynézőbe jött, még sem lett halálos nyavala belőle.“

„Szerette kedves édes apámat?“

„Hogy ne szerettem volna.“

„Mégis sirt kedves, édes anyám, — jegyzi meg a leány, — hát én hogy ne sirjak.“

Kurtáné köszöntött be a konyhaajtón, Örzse hirtelen elfordult, lehetetlen volt ránézni, hisz ő öntötte föl a ház elejét, s ha Pista ártatlan: Kurtánétól került ki a gazság.

Szájról szájra ment a hír, mindenki tudta, hogy Sós Mihályék fia leánynézőbe megyen Szöllősyékhez, Pista is meghallotta a hirt; de a kettős harcban, midőn szive szerelmét és becsületét rángatták el tőle, nem is kételkedett, hogy az utóbbit kell megvédelmeznie; hanem azt is hozzágondolta, hogy még az — esküvő előtt.

Tudta, hogy a lány is inkább hallaná a halottas éneket, mint a menyegzői verset; de ő is könnyebben viselte a terhet, midőn tudta, hogy felén a lány is megszozott. Hadd jöjön a leánynéző, kisirt vagy könyező szemeket lát, és az előiz keserűbb lesz, mint hogy azzal dicsekedni merne. Tíz ember látja e fájdalmat, és egyiknek sem kell magyarázat, mindenik a lányt fogja megsajnálni, és a legényt megvetni, hogy e siró gyermeket vezette végig az utcán menyasszonyának.

Gyertyagyújtatkor a leány keserves zokogással dült anyja keblére, mintha nem is a gyertyát gyújtották volna meg; hanem a házat, — akkor sem sirhatna keservesben, mint most.

A legény megjött, leültették a hosszú padra, honnét már egyet leszoritottak. A beszélgetők szinte beszállinkóztak, a legény mindinkább közeledett a pad vége felé, s annál fölfuvalkodottabb lön, hogy ő legtovább fog a padon megmaradni, a leány pedig sirhat kedvére, majd csak elunja egyszer a lakadalomig; ha pedig azután is akarna még pityeregni, majd elhagyatja ő vele.

A legszélso helyre szorult már, a következő beszélgető elmondta a szokott mondókát, kínálták neki a helyet a padon; de az csak a lédánál maradt, ott is hagyták, s ekkor látván a beszélgetők, hogy a fiut megmarasztják a háznál, a legutólsó jó éjszakát kívánt.

Igy ment el egymásután valamennyi, Sós Mihályék fiát Szöllösyné asszonyom még azután is marasztotta, ezzel akarván mutatni hajlandóságát az atyafiságos indulatra, mikor pedig el akart menni, megmondá neki, hogy mához egy hétre elmennek háztüznézni, addig is köszönteti Sós Mihály uramat és az asszonyt mind közönségesen.

Elmenvén a fiu, Örzse kiment a kutra, Pistát ott találta, mint a multkor; de a fiu egy szóval sem kérdé, mi történt ott benn. A lány zokogását figyelem nélkül hagyta, kannáját megtölté vízzel, hisz cseléd volt, kinek ez kialakult kötelessége; idejét, fáradságát bérbevették,

nem zugolódhatik ; de nem is szól ; mert az csakugyan nem volt kialkudva.

A leány a kinos hallgatást megtörte, a hold világánál fölnézett a fiunak arczára, és panaszszal mondja :

„Meg sem kérdi keed, mi történt a háznál ?“

„A gyerekek is megmondának holnap reggel az utczán.“

„A gyerekek még sem tudnának keednek mindent megmondani.“

„Hogy a völegényt szereted-e ?“

„Azt is tudják, hogy nem szeretem, meg nem is fogom szeretni soha.“

„Engem pedig szeretted ; de . . .“

„Nemde ; édes Pistám, — én most is csak keedet szeretem még.“

Az ékesen szólás ugyan nem nagyon hasonlít ehhez ; kivált midőn még sirással végződött, ekkor a fiu megint fölolvadt, elpanaszkozta szenvedését, elmondá, miképen esküdött össze Kurtáné az ő boldogsága ellen ; de azért el nem kell árulni az édes anyjának ; mert idő előtt elszalasztanák a titkot, s a szégyen utoljára is fején maradna.

Hamar elmúlt a nyolcz nap, Szöllösyné asszonyom elmenendő volt háztüznézni, ilyenkor a leánynéző szülőinél szemlét tart a leányos fél, szemeivel vizsgál meg mindent, milyen rend van a másik háznál ? van-e valami a kamarában ? nehogy koplalásra, szenvedésre és gyötremre adja oda egyetlen gyermekét. A legénynek apja anyja ilyenkor mindent szem elé rak, vagy dicsekedni

akar, vagy rászedni, s ha magának nincsen, szomszédjától, rokonaitól is kölesön kér valamit, a mi leginkább hiányzik a háznál.

Kurtáné asszonyom megfordult Szöllősyéknél, besugta nekik, hogy már várják őket, csak menjenek el a nagy utczán, ő pedig a kertek alá kerül, ezért elment az udvaron keresztül, épen azon irányban, hol a tavalyi kazalok álltak, ugyanott most az idei termés állt.

„Nem állna meg Kurtáné asszonyom néhány szóra?“ Kérdi Pista ott beszélgetvén a másik legénynyel, ki a pad végéről csufosan lemaradt.

„Nagyon sietős dolgom van, édes öcsém, nem érek rá veled álldogálni.“

„Dehogy nem áll meg, nénémasszony, ez a másik is akarna ám valamit mondani.“

„Majd máskor, édes fiam, majd bornyunyuzó-pénteken.“

„Éjfélben, vagy még később, Kurtáné asszonyom? Mondja a másik legény, — mert mi ketten már csak akkor járunk, mikor a lelkek?“

„Talán eszedbe jutott, hogy egyszer többet ittál, mint máskor?“

„Az is eszembe jutott nénémasszony, — még még más is, — jöjön csak közelebb. majd megsugom, — kötekedik a legény közelebb lépve hozzá, és elsugta neki: az a vég vászony is eszembe jutott, a mit akkor el-ejtett.“

„Micsoda vászony, te csavargó! . . . te mered az én böcsületemet gázolni, most mindjárt a bíróhoz jösz

velem akasztófavirág, most mindjárt nyakig veretlek vasba.“ Kiáltozott az asszony azon jó reményben, hogy a fiu meghunyaszkodik.

„A bíróhoz akar kelmed menni? nóhát jöjön kend, ha épen kedve van rá, kend azt beszéli el, a mit kend tud, én pedig azt beszélem el, a mit én tudok, jerünk asszonyoném.“

„El is megyek akasztófárávaló; torkodra forrasztom ezt a gyalázatos hazugságot, hogy a hetvenhetedik öregapád böcsülete is belerí, elmondom, ki volt az apád, ki volt az anyád, öregapád, öreganyád!“ Csatázik az asszony folytonosan akarván rémiteni a fiut, és nagyobb vitézség okáért ment is vissza, hogy az udvaron keresztül legközelebb érjenek a bíróhoz.

Szöllősyné már ekkor elment háztüznézni, nem hallhatta a csetepatét; azonban míg ő Sósékhoz ért, jobban mondva, mióta Kurtáné hazulról eljött, otthon is megfordult vele a világ.

Sós Mihályné asszonyom padlásán, kamarájában, szobájában vala már mindenben bőség, csak egyet feledett el; de a mi mégis jókor eszébe jutott, hogy Szöllősyné asszonyom hires fonóasszony; tehát semmi sem bizonyosabb, mint hogy az ő szemei legelőször keresik a vászonkötegeket.

Magának is volt egy csomó durva vászna, elfutott tehát Kurtáné asszonyomhoz, hogy valahonnét keritsen hamarjában egy véget, estére megint haza lehet vinni, csak úgy kérje, mintha mutatóba vinné valahová.

Sósné már régen Kurtánénál ólálkodik, hasztalan

várta, végre megmondja a leányának, az pedig anyja dolgainak tudója nem levén, a ládából kivette Szöllösyné asszonyom vászonköteget, hogy ha jó lenne, ezt mindjárt el lehetne vinni.

„Soha jobbat!“ Véli Sós Mihályné, a vásznat takaróba csavarta, úgy vitte haza, s a többi vászoncsomó elé kiállította, hogy majdnem lekiáltott az emberre: itt a vászon,ilyent nem láttak még.

Megjött Szöllösyné asszony, majdnem tenyerükre vették, törölték neki a padot, a hova leültették, majdnem ringatták, olyan kedves vendég vala, és hogy hiában ne jöttek légyen, kivezették udvarra, pinczébe, padlásra, istállóba, félszerbe, onnét vissza a szobába, majdnem még az ágy alját is megmutogatták, persze ott is jó előre kisöpörték a két hetes szemetet, végre mindent megmutogatván, Szöllösyné a vászonra tekintett.

„No, csak meglátszik, ki a jó gazdasszony, még ez mind tavalyi vászon, ugyan hadd látom azt a legelső darabot, mondja az természetes kíváncsisággal, — hej, csak nincsen nagyobb dicsérete az asszonynak, mint a vászon, — de fölséges darab!“ Dicséri folyvást, míg csak le nem adta; de mikor kezébe vette, s az asszonyszem még a legvékonyabb szálban is megismeri saját kezének munkáját, elállt szeme szája, hisz ezt a vásznat Pistának kellett ellopni.“

„Magam fontam!“ Dicsekedik Sós Mihályné asszony.

„Ne beszéljen!“ Kétkedik a másik.

„Aztán nem hiszi, kedves Szöllösyné asszonyom!“

Mire azt mondhatta vala, hogy nem hiszi, nagy lárma hallatszik az utcán, Kurtáné nagy dicsekedve mondja, hogy a bírónál megtalálta ő a böcsületét; nem tud ő rá bizonyítani senki.

Kiszaladtak a csodájára, és Sós Mihályné részvétellel kérdi:

„Mi baja van kedves Kurtáné asszonyom.“

„Gondolja csak, kedves Sós Mihályné asszony, az a tacsókölönyök, — mutat a másik oldalon menő fiura, kit a bíró be nem bizonyított vádjá miatt elbocsátott, — azt fogta rám, hogy én Szöllősyné asszonyom vásznát elloptam.“

„Hát loptak el komámasszonytól vásznat? Kérdi Sós Mihályné.

„Épen egy egész véget hoztak el; hanem már nyomában vagyok.“

„Persze, hogy nyomában vagyunk, — mondja Kurtáné nagy szemtelenséggel, — hisz itt a hugomaszszonynyal már a csizmányomról azt is tudjuk, hogy ki járt ott.“

„Milyen volt a vászon?“ — Kérdi Sósné megint.

„Mi tagadás benne, — Sósné asszonyom, — nyilatkozik a háztűznéző, — épen olyan, mint az a darab, mit most néztünk kegyelmetek asztalán.“

„Oda vagyunk! kiáltja Sósné, azt a vásznat én most kértem és hoztam Kurtáné asszonyomtól, hát kend hol vette?“

* * *

A fönebbi kérdést negyedóra mulva már a bíró ismételte. Midőn aztán kisült, hogy Kurtáné volt a tolvaj, Szöllösyné busan ment haza az udvarra; de már szemközt jött vele Pista.

„Nénémasszony, ez óráig tartott az én szolgálatom, most már megint megvan a böcsületem, elmehetek máshova is, itt is lesz helyettem más ember, az új gazda — tovább minek tartanának egy erővel többet.“

Az asszony ríva fakadt, boldogtalan hiszékenységét majdnem megátkozta; de megint eljött vigasztalónak a vallás, s a megrezzent asszony talált néhány vigasztaló szót önmagának és a fiunak is.

„Pista ne kísértsd az Istent, a ki bölcsebb volt valaményünkénél, és véghetetlen kegyelme megpróbált engem is, és így bizonyította be, hogy érdemes vagy olyan leányra, mint Örzse, s olyan jó módra, minőt az én házamnál találsz.“

R é g i k é p e k.

Volt valamikor Veszprémben egy hadfogadó tiszt, ki az ujonczozásbani hosszú tapasztalatának két ízben következőképen vette hasznát.

A besorozandók közé esvén egy jó módu fiu, nagyon szeretett volna a katonáskodástól megszabadulni, s hogy azt legkönnyebben elérhesse; rövidlátónak tetette magát.

A hadnagy nem hitt a fiunak, ámbár az nagy következetességgel folytatta szerepét, s a hadnagy szobájában mindenféle rövidlátás miatti ügyetlenséget csinált.

A hadnagy azonban nem hagyta magát rászedetni; hanem a szomszédszobába ment, merre a kijárás volt, s a nyitott ajtón keresztül egy szál hurt feszített ki, épen oly magasan, hogy a fiu okvetetlenül megláthatta, ha csakugyan nem rövidlátó.

„Látom, mondja a fiunak, hogy nem vagy alkalmas a mi mesterségünkre; tehát eredj, a merre mehetsz.”

A fiu megörült, meghajtá magát, s ment a másik

szobába, hátra sem tekintve, vajjon a hadnagy ur nézi-e vagy sem? pedig az meg nagyon is nézte, midőn a fiu a másik ajtóban meglátva a hurt, fejét szépen meghajtá, s bukva ment ki az ajtón.

„Miért buktál le? Kérdi a hadnagy.

„Itt egy szál hur van kifeszítve.“ Felel a fiu.

„No, fiam, ha azt is meglátod; hát csak vedd magadra a katonaruhát.“

Ugyan a hadnagy urral történt, hogy egy zsidó fiu szinte nem akarván katona lenni, nagyothallónak tetette magát.

„Hogy hívnak?“

„Igen is, tizennyolcz esztendőös vagyok.“ Felel a fiu, bolondítani akarván a hadnagyot, ki aztán hangsabban beszélt.

„Hová való vagy?“

„Igen is, nőtlen vagyok.“ Felel még ostobábban.

„Hány fia van apádnak?“

„Él az anyám is.“ Válaszol a fiu, még képével is tódítva a bambaságot; de a hadnagy épen azért nem hitt.

A hadnagy aztán a káplárhoz fordulva szép csöndes hangon mondja, hogy ebből nem lesz katona, és még fölül szidta azt is, ki ilyen filkót beküld.

A fiut csiklandozta az öröm; de nem árulta el magát; azonban mégis annyira oda veszett az esze a megszabadulásra, hogy midőn a hadnagy a háta mögött jár-

kálván, egy ezüsthuzast a földre ejtett, a pénzéhes kis kupecz rögtön a huszas után kapott.

„Jól van, Iczik, — mondja a hadnagy, — látom, a te füled néhány percz alatt sokat javult, katonának maradsz.“

Gróf Festetics Györgyről mindig akad valami közlenivaló. Tegnap hallottuk róla a következőt :

Nyugtalan álma lévén, elunván magát az éjjeli egyedüliségben, fölöltözött, s elment valamelyik tiszthez, s egy pár órát így átbeszélgetvén, elment haza folytatni az alvást.

Egy izben ilyen álmatlan éjszakában elment Vadnaihoz, akkori jószágkormányzójához, hogy majd azt fölkeltsi, s elbeszélget vele, de roszul ütött ki a látogatás; mert a mint az udvarra benyitotta a kis ajtót, Vadnai uramnak lánczos kutyája neki ugrott, s dolmányánál fogva a kutyaház előtt a földre fektette a grófot.

Hiában kiabált, nem hallotta senki; szabadulni sem lehetett, mert az erős kutya fogai közt tartá a jó posztóju magyar dolmányt, s így a gróf a csillagos nyári éjszakát a földön fekvé tölté.

A mint mozdult, a kutya visszarántotta a grófot, ki végre átlátta, hogy ha otthonn nem is, de itt veszteg kell maradnia; tehát kénytelenségből békén megfeküdt a földet.

Reggeli négy órakor Vadnai uramnak hajduja belépett az udvarra, s mindjárt észrevette a grófot, és a

kutya fogai közöl kiszabadította, aztán pedig fölkellette a kormányzó urat.

Elképzelhető, Vadnai nagyon röstelte a dolgot, és elszánta magát arra is, hogy a gróf által megszidassa magát; de a gróftól még a kénytelen mulatság sem hozta ki sodrából, és szokott modorában mondja:

„A tekintetes ur tudja, igen is, hogy a háznak jó őrzőre van szüksége, igen is, magam is tapasztaltam, igen is; hanem ha meghallgatja tekintetes ur a kérésemet, igen is, a kutyaház elejbe szalmazsákot és vánkost is tetessen, igen is; legalább az ember nem kénytelen a puszta földön fekünni, igen is!“

Vadnai azonban nem csináltatott szalmazsákot; hanem az ebet lövette agyon.

1847-ben a pesti uszodák egyikében volt egy mérges bajuszu vén obsitos, mint szolga alkalmazva. A vén huszárnak sok oldalúsága odáig terjedt, hogy könyveket is olvasott, s az uszodába járó írókat szüntelen könyvekért zaklatta.

Lön eredménye a kérésnek, s az öreg egy kis könyvtárra tett szert, melyből hol ezt, hol amazt válogatta ki olvasás végett.

Egy izben olvasásban kapván őt, kérdém: „No, Mihály, mit olvas most?“

„Istenben boldogult fölséges uramnak, Ferencz császárnak verseit.“

„Nem úgy van az, Mihály, — igazítám kí tévedé-

sét én, hisz nem Ferencz császár irta ezen verseket; hanem Császár Ferencz.

„Mindegy, uram, — felelt vissza egykedvüen, nem értve magyarázatomat, — azért csak egy garas marad, a mit nekem ő fölsége az obsit mellé ad, akar Ferencz császárnak mondom, akar Császár Ferencznek.“

Csondrádmegyének zsiros földjében termett valaha egy fiatal ember, ki tizenkilencz éves korában oly kövér volt, hogy külföldön utaztában valamelyik vámhivatalnál nem akarták elhinni, hogy hizodalma természetes legyen; azért, mint dugárussági gyanust, szigoruan megvizsgálták.

E fiatal ember később szolgabíró lett; de már akkor oly kövér volt, hogy nem ritkán állva is elaludt. Ugyanazon szolgabírónak ellentétéképen olyan hosszú, sovány esküdtje volt, hogy minden ember nevetett, ha e két embert együtt menni látta.

Mikor Földváry Gábor csongrádmegyei főispáni helyettes lön, megvizsgálván a megyét, a megyei tisztviselők in corpore jelentek meg nála.

Sorba menvén a bemutatás, végre a vastag szolgabíróhoz és sovány esküdtjéhez érván, a bemutató mondja, hogy az egyik szolgabíró, a másik pedig esküdtje.

Földváry látván a különös ellentétet, mosolyogva kérdi a vastag szolgabírót.

„Barátom, ez a sovány ur az ön esküdtje?“

„Igen is, nagyságos uram.“

„Ugyan, az Isten áldja meg, — mért nem indit ellene proportionális pört?”

Földváryt főbíró korában volt már szerencsénk bemutatni, akkor történt az is, hogy valamelyik járásbeli helységbe menvén, észrevette, hogy minden vallásbeli tőronyban szörnyen harangoznak.

Földváry a nagy harangozás okát szeretete volna tudni, s megkérdez egy szürös atyafit.

„Barátom, meghalt valaki?”

„Nem a’!” Felel röviden a kérdett.

„Lakadalom lesz?”

„Nem biz a’!” volt megint a válasz.

„Talán fölhő elejbe harangoznak?”

„Oda sem a’!”

„Hát mi a patvarnak kolompolnak?”

„Ösmeri az ur Földváry Gábor urat?”

„Atyafi hozzám!” felel rá Földváry.

„Böcsületes atyafia van az urak, — igazságos bíránk is, — s minthogy ügyünkbeni igazságát másképp meghálálni nem engedte; hát mint meghallottuk, hogy a helységen megy keresztül, ime, minden harangunk az élébe szól most.”

Élt hajdan a dunántúli kerületben valami Horváth Ferencz nevü huszárezredes, kinek az a furcsa szokása volt, hogy valahányszor férfitársaságba került, kivett

egy tallért, s az asztalra tette; de rövid időn megint visszatette.

Sokan e szokást már arravalónak gondolák, hogy az öreg ur adomát akar hallani; de egykor mégis megszólítja valaki :

„Ugyan, ezredes ur, miért teszi ki mindig azt a tallért, ha férfiak közé lép?“

„Ha épen tudni akarja, barátom, — mondja a vén vitéz, — én ezt már harmincz esztendő óta cselekszem, még pedig azon fogadással, ha a férfitársaságban egy negyedóráig nem beszélnek valami sikamlós tárgyról, ezen tallért mindjárt koldusnak adom; és lássa az ur, — harmincz év óta nem tudok e talléron tuladni.“

Király József pécsi püspök asztalánál egy izben jó izüen beszélgettek arról, hogy hajdanában milyen jó cselédek voltak, s egy egy cseléd halálos holtig elszolgált egy urnál végtől végig hűség és böcsületben.

Mindenki tudott valami jó példát mondani, végre kifogyván a jó példából, azt mondja valamelyik a vendégek közül :

„De ugyan mondja meg valaki, hova is lettek hát azok a jó cselédek?“ Mire megszólamlík Simon Máté, paulinus barát, a püspöknek mindennapi vendége :

„Azt kérdi az ur, hova lettek a jó cselédek? felelet : elmentek oda, a hová a jó u r a k“

Az öreg B... dy György jószágán elkülönözési egyeséget akart volna megkísérteni jobbágyaival, ezen tárgyban értekezvén a mérnökkel, kérdi tőle, mit gondol : megegyeznek-e ?

„Ha rám hallgat, nagyságod, — mondja a fiatal mérnök, ugy megegyeznek ; különben alig.“

„Minden józan kérésbe beleegyezem, uramöcsém, csak ne huzódják a dolog.“

„Meghiszem, nagyságos uram ; hanem azt mondja meg, a határnak melyik részében óhajtaná a magáét?“

„Persze, hogy azt szeretném, ha a majorom végébe esnék az én részem.“ Véli az öreg ur.

„Akkor épen az ellenkező részt kérje, nagyságos uram, ugy jót állok mindenről.“

„Ám legyen!“ válaszol az öreg ur, és az egyezkedés napján a falu házánál összegyűlt jobbágyokkal megkezdék az egyezkedést.

„Már mi addig nem szólhatunk a dologhoz, mondja egy népszószóló, mig a nagyságos ur meg nem mondja, melyik részen akarná a maga járandóságát.“

„Ha épen azt akarják tudni, kegyelmetek, válaszol az öreg, — nekem a határnak tulsó végén, ott a dombozon adjanak részt.“

„Megértettük ! mondja az előbbeni nagy fontossággal, — hanem még megfontoljuk a dolgot, aztán meglesz a mi feleletünk is.“

Ugy is lön, két órai tanácskozmány után azt sütötték ki az atyafiak, hogy ugyan nem az a legjobb rész ; hanem hiában, az urak legjobban tudják, mit miért tesz-

nek , még sem lesz jó , ha válogatni hagyjuk ; azért , ha tetszik neki , hát itt a majorja végében kihasítjuk a részét ; de amott , a hol kért : semmi esetre sem adunk.

Igy lett meg aztán az egyeség !

Györmegyében élt valamikor egy áldott jó ember, Roboz uram , kinek jósága már világos botrány volt a világban , és ezer szerencséje Roboz uramnak , hogy ezen jósága végkép tönkre nem tette.

Boldog , boldogtalan bekopogtatott a jó emberhez , de már csak akkor , ha különben nem tudtak magukon segíteni ; mert a ki Roboz uramat meg merte volna csalni , az egész környék a legalábbvaló gazembernek tartotta volna.

Túlságos jóságának , valamint járatlanságának fényes bizonyítványa a következő.

Száz forintot kért tőle egy földmivelőember , kinek , midőn a száz forintot odaadta ; egyszersmint ilyen tartalmu levelet adott :

Nyugtatvány ,
mely szerint én Roboz Mihály megösmérem , hogy emberséges Juhász Sámuel földmivelőnek száz ezüstforintot adtam kölcsönképen hatos kamatra , mely összeget ő , mához egy évre visszafizetni köteles. Kelt . . . s. a. t.

„No , — mondja , a pénzt és levelet átadva , — jól eltegye kend ezt az irást ; mert ez pénz ám , — nekem legalább annyi ; ha pedig elveszti kend ezt az irást , me-

hetek a mélységes pokolba, még sem köteles kend fizetni egy árva fillért is.

Böcsületére a másiknak, és szerencséjére Roboz uramnak, a pénzt irással együtt esztendő mulva szépen visszakapta.

— Más alkalommal észrevette, hogy szénáját minden éjjel lopják, — e miatt cselédét állítá ki őrizetre, de hiában; mert mégis csak lopták a szénát.

Végre maga ment ki, s ime, a tolvaj megint megjött, a szénát kihuzogatta a kazalból, összecsomózta és bekötötte.

Ekkor rákiált Roboz uram.

„Hát, kend, mit csinál?”

„Szénát kötöztem össze, nagyuram.”

„Ki engedte meg, hogy kend az én szénámat hordja?”

„Senki sem, édes nagyuram, — mondja a tolvaj, de, lássa!, nagyuram, — egy rossz tehenem van, éhen döglök meg, ha még egy hétig ki nem verhetem.”

„Hát most mit akar kend?”

„Csak azt, — édes nagyuram, — igen nagy ez a szénacsomó, magam nem bírom fölvenni, — segélje föl, az Isten áldja meg!”

„No, — mondja az öreg, — most az egyszer fölsegélem; de ha még egyszer itt érem kendet, — akkor mégis megcsépelem kendet.”

Fogjatok ennél jobb szívü embert!

Előbb Roboz uram tulságos jóságáról közöl-
tünk néhány jellemvonást; most pedig mintegy folyta-
tásul, mondunk egyet másról.

Volt Zalamegyének egy derék hivatalnok, az öreg
Háry, nem tudom bizonyosan, pénztárnok volt-e vagy
levéltárnok; hanem annál bizonyosabb, hogy véghetet-
len jó ember volt, kit a szegények mindenütt lestek;
mert tudták, hogy nem ingyen fordulnak hozzá.

Egy izben a csizmadia egy pár uj csizmát vitt haza
a derék urnak épen akkor, midőn egy mezetlen lábu
ember volt nála, nagyon könyörögvén, hogy egy pár
csizmát ajándékozna neki.

Az öreg persze, hogy megsajnálta; s nehogy vet-
köznie kelljen, a belépő csizmadiától átvette az uj csiz-
mákat, s a kérőnek adta.

Midőn a kérő is elment és a csizmadia is, bejött az
öreg asszony, hogy megtekintse az uj csizmákat, és
kérdi Háry urat:

„Kedves öregem, nem mutatná meg a csizmáját.”
(Jól tessék megérteni, hogy abban az időben az asszony
még a megszólításban is kifejezte, hogy a férj az ur a
háznál, az asszony pedig második személy.)

„Nem mutathatom meg, feleségem; válaszol az
öreg — most vitte el egy szegény ember.”

„Az uj csizmákat?”

„Épen azokat.”

„Ugyan mit gondol, férjem uram, hogy már az ujat
is odadja másnak; — most mi marad magának?”

„Ne busulj, anyjuk, — vigasztalja Háry — én már

ugy is nemsokára elbucsuzom ettől a világtól, s elmegyek a jobb hazába, s látod, hosszú a mennyország utja, ez az egy pár uj csizma oda épen jó lesz.“

Két huszár megállt egy csárda előtt, s az egyik megkivánván az italt, azt mondja a másiknak :

„Hallod-e te, Jancsi?“

„Hallom.“

„Mondanék valamit.“

„Mondj hát.“

„Igyunk egy kis pálinkát arra a reggeli szalonnára, mert még azt találja gondolni, hogy nem is ember; hanem valami kutya ette meg.“

Nagyságos D ur, hatalmas földbirtokos, valahányszor levelet irt ispánjának, tekintélyét még írásban is megtartandó, a levelet mindig így kezdé :

„Hallja az ur, ispánuram!“

Hasonló levélre egyik ispánja viszont mindig ekképen válaszolt :

„Hallom, nagyságos uram!“

Lakott Vas megyében valamikor egy Dömötöri nevű uri ember, ki mindenbe belekapott, a mit ember kigondolhat; csinált az mindenfélét, órát, kovács-, lakatos- és asztalosmunkát, no persze adósságot is eleget, főleg

pedig az időt szerette nagyon jövendölgetni, s akárhány embert elbolondított, hogy a legnaposabb időben is félbenhagyatta vele a külső munkát, s e miatt már sokan haragudtak rá, különösen Kovatsits, megyei mérnök, kit szinte addig erőszakolt, hegy a mérésből hazament.

Egy izben megy haza Kovatsits Hegyfaluról Szombathelyre, s féluton találkozik Dömötörivel, ki már mesziről kiabál neki :

„Megállj, öcsém, megállj.“

„Megálltunk már, urambátyám, — mondja Kovatsits — mi tetszik?“

„Fordulj vissza, öcsém, — mondja Dömötöri; mert most mindjárt olyan eső lesz, hogy elveszel kocsistól. lovastól.“

„Hisz egy tenyéryi fölhöt sem látok.“

„Majd látsz, csak menj odább bolond fővel, ijeszti Dömötöri, — jer vissza.“

„Ejnye, teins uram, — szólamlík meg a mérnök kocsisa a mérnök felé fordulva, miből lehet ezt tudni?“

„Bolond Istók, — válaszol a tréfálódzásáról híres mérnök, — könnyü az, hisz ha neked olyan tizenkét pár csizmad volna, minek mindegyiknek árával adós volnál, mint itt tekintetes Dömöri ur; te is megjövendölhetnéd.“

Dömötöri ezen órától fogva soha sem jövendölgett az időjárásáról.

Márfy huszárezredes néhány fogolytisztest kívánván megtekinteni, észrevette, hogy azok döllyből hátat fordítanak.

„Hallják önök, — mondja Márfy, — a hátukat már az ütközetben is láttam!”

Györmegyének egykori derék szónokai közé tartozott az öreg Szabó Péter, hosszabb időig alispánkép is szolgálván, de azután is mindenkor igen tisztelt tekintély volt, kik nevezetesebb ügyek tárgyalása előtt az érdeklettek gyakran megkerestek.

Igy történt, hogy az a híres fősvény györi szappanos, kiről annyi adoma maradt, a gyertyalimitationak kedvezőtlen kimeneteléről tartván, elment Szabó Péter urhoz, hosszan rimánkodván előtte, hogy a szappanosok mellett szóljon.

Szabó Péter megigérte neki, hogy okvetlenül szól, mire a fősvény szappanos annyira megindult, hogy, mint mondani szokás: valamit az asztalon feledt.

Másnap a fősvény szappanos jókor befurakodott a megyeterembe, hogy Szabó Péter urnak hathatós beszédjét meghallgathassa; s ime, csakugyan vita alá kerül a kérdés, és már agyonütik a szappanos-kérdést, midőn Szabó Péter is megszólamlík:

„Tekintetes karok és rendek! Én az előttem szóló urakkal ellenkezőleg a szappanosok mellett szólalok föl; de nagyon kérem a t. karokat és rendeket, egy árva

szót se higgyenek el beszédemből; mert, mi tagadás benne, — én egy szappanos által meg vagyok vesztegetve, s nagyobb igazságért az ajándékot is elhoztam; de melyet azonban még magam sem láttam; hanem ime, kibontom a takaróból, — mire mindenki kíváncsian néz, mi lehet az? de melyet a szónok maga nevez meg: nem egyéb, uraim, — egy g a r a s á r a s z a p p a n !

— A zsidók emancipációjáról volt szó a győri megyegyűlésen, hova a fontos kérdés a köznemességet is becsődítette. Egyik lelkesebb szónok, fiatal ügyvéd, minden módon igyekezett meggyőzni a közönséget a dolognak humanus oldaláról, s így minden kigondolhatót előhozott.

„Tekintetes uraim! gondolják meg a dolgot, ha a szegény zsidót minden pályáról kizárjuk, hivatalnok, ügyvéd, mérnök, gyógyszerész nem lehet: valljon, miből éljenek szegények?“

Erre egy dolmányos nemes ember őszintén azt mondja a szónoknak:

Sohase busuljon a tekintetes ur azon, hogy a zsidó hogyan él meg; mert az megél; csak a tekintetes ur élhessen!

Persze, az ér legtöbbit, hogy megtörtént, s mint-hogy mostanában holmi leereszkedés-ről ritkán hallunk valamit, legalább a rég it emlegessük meg.

A gróf Károlyi-család legnevezetesebb jószágai közé tartozott H-Mező-Vásárhely, melynek vagyonos

lakói sokáig bizonyosságai lesznek, hogy a magyar földesuri viszonyokban a jobbágy nem soványkodott le csontig; minthogy Vásárhelyen az ellenkezőnek igen szembeötlő példái vannak.

Az eredetiségeiről mostanáig megemlegetett gróf Károlyi Antal gyakori vendége volt Vásárhelynek, nagy gyönyörűsége telvén abban, hogy jobbágyaival ne csak véletlenül találkozzék; hanem lakaikban is fölkeresse őket.

Leggyakrabban látogatta meg N. Szabó Jánost, kihez egy izben épen akker tért be, midőn a ház népe az ebéd mellett ült már.

Fölugráltak a háziak, látva a belépő grófot; de ő visszaparancsolta őket, s hogy kevesebb legyen a zavar, az asztal mellett padra ült le.

Jó magyar szokáskint a gazda megkínálta a vendéget, ki a sok unszolás után végre kanalat fogott, s evett a házbeli népséggel egy tálból.

A jó étkek rövid sorát magyarosan elkészített lencse zárta be, melyen az alföldi szokás szerint főtt disznófark is volt.

„No, János gazda, — mondja a gróf, — ez már kedvemrevaló, — ebből aztán kinálás nélkül is eszem ám.”

„Csak tessék, Isten áldásával?” Mondja a gazda, örömmel látva, hogy a ritka vendég jó izűn eszik.

Meregette a gróf a lencsét a czintából, s a disznófarkat előbb megnyalta a lencsétől, s aztán ugy ette meg.

Tetszett a gazdának a gróf étvágya, s minthogy észrevette, hogy a gróf mit szeret legjobban, s hogyan bánik el a falattal, hogy a grófnak még kevesebb ve-
sződsége legyen, ő is kivett két darabot, megnyalta, ugy-
akarta odadni a grófnak, ki észrevévén a jó szívből
eredt őszinteséget, ügyesen kitérve mondja :

„Köszönöm, János gazda, ne fáradjon, elég egész-
séges ember vagyok én még az ilyen munkára; ha kell :
majd szopok én magamnak !“

Boldog Isten! mire jutánk : maholnap el sem hi-
szik, hogy ilyen emberek is éltek !

Kovács Márk sz.-benedekrendi áldozár kézírataiból
vesszük ki a következő jellemző történetkét.

Nyalkán lévén lelkész Kovács Márk, sirva megyen
be hozzá egy fiatal menyecske, hogy az ura összetörte,
azért kéri a tisztelendő urat, hogy férjét e kegyetlen-
ségért büntesse meg.

„De még meg sem intem! — felelt Kovács Márk;
mert ha meginténém, azt is a te hátad bánná meg.“

„Hát a lelki atya nem tudna parancsolni fiának?“
kérdi a siránkozó menyecske.

„Igen is, tud parancsolni, — volt a válasz, — de
az a baj, hogy néha sem a fia, sem a lánya nem enge-
delmeskedik neki; mit azonnal be is bizonyítok; mert,
lásd, ha én azt parancsolnám neked : tüstént menj haza,
és hallgass; megtennéd-e?“

„Igen is, megtenném!“ — felel a nő.

„Nohát menj haza, és hallgass!”

„Jaj, Istenem, mondja most a menyecske még keservesebb ordításra fakadva, — hova menjek már most vigasztalást keresni, mikor azt lelki atyámnál sem találok.“

Kovács Márk megszárván a siránkozót, iparkodván megfogatni vele, mily oktalan viseli magát, hogy a tanácsot el nem fogadja, holott az legalkalmasabb volna arra, hogy jövendőben a czivakodást elkerüljék; de a menyecske folyvást sirt.

„No, — mondja a lelkész, — most már nem téged sajnállak; hanem szegény uradat; mert ha ennyi szép szavam sem tud meggyőzni arról, hogy neked legtanácsosabb otthonn szépen hallgatnod; hanem szegény urad ellen való dühödben még inkább annak megbüntetését sürgölöd; most már a hosszú pörpatvarnak végét akarván vetni, kérdezlek: használt-e neked, hogy megvert az urad?”

„Nekem bizony nem használt, — mondja a menyecske meglepetve, — de miképen is használt volna?”

„No, ha nem használt, — mondja a lelkész, menj el haza az uradhoz, és mond meg neki: köszöntetem és kéretem, hogy addig verjen, míg használni fog a verés.

Hazament a menyecske; de egy hónap mulva ismét eljő a lelkészhez egész vidámsággal.

„Mi hír van, te, kesergő Panna?” kérdi Kovács Márk.

„Semmi, édes tisztelendő atyám, — nevet a menyecske, csak eljöttem megköszönni, hogy a multkori

esztelen panaszomat be nem vette ; mert megfogadtam a jó tanácsot, és most már nincsen baj köztünk ; mert én mindig hallgatok, midőn szorul a kapcza.“

Mosonymegyének hajdanában egy izben nem volt több rabja egynél, s ez is, mint félszabad, az alispán konyhájában este pecsenyét forgatott. Sokáig tartott a multság, a rab már csak éjfél után szabadulhatott el a konyháról ; tehát a megyeház kapuját már lezárva találta.

Zörget a kapun ; a zörejre kiszól a strázsa :

„Ki az ?“

„Én vagyok.“

„De kicsoda ?“

„Én vagyok a szabad lábas rab.“

„Mit akar kend ilyen későn ?“

„Be akarok menni !“ mondja a rab, röstelvén a hidegen kinn állni.

„Dejsz, ide bizony nem jö kend, élhetetlen ! — mondja a hajdu, — hanem maradjon ott kinn, aztán máskor majd jókor hazasiet.“

A megyeházhoz kísérték be a cigányt, s ott valami gattettért le is kapták a deresre.

Alig vágtak rá kettőt, rettenetesen jajgatott a cigány, és mennyre, földre kérte a porkolábot :

„Nemzetes uram, csukassa be hamar azst a kaput.“

„A kaput?“

„Igen is, a kaput csukassa be, nemzsetes uram.“

„De miért?“

„Ha be nem csukatja, nemzsetes uram a kaput, mindjárt kihalad belilem a lélek.“

Volt hajdanában egy rövidlátó színigazgató, kit a tagok százféleképen tettek luddá. Egy izben az igazgató egy hurkát hagyott meg ebédről vacsorára, de biz egyik a sok közül megette.

Este azt mondja az igazgató épen a hurkatolvajnak :

„Amice, jöjön, megmelegitem a hurkát, aztán magának is adok.“

„Kevés az kettőnek.“

„No, csak ne telhetetlenkedjék, — pirongatja az igazgató, — köszönje meg azt, a mit kap.“

Magával czipelé a másikat, s ugyanannak szemeláttára előveszi a lábast, melyben a megfagyott zsirból kilopott hurkának egész helyrajza megvolt.

„No, nem elég ennyi? mondja az igazgató a hurkának helyét hurkának képzelve, — s vitte a parázsra.

A másik észrevette a tévedést, azért azt mondja az igazgatónak.

„Tudja, mit, igazgató ur, — ha én itt jelenlétében ki tudom lopni a hurkát, és előtte megeszem, annélkül, hogy észrevenné; nem haragszik?“

„Nem én!“

Ekkor odavigyáz, néha a parazsat lebbegeti egy ruhadarabbal; de a mint fölolvadt a zsír, a villával keresi azt a hurkát, a mi benn nem volt.

„Hallja, maga, hol a hurka?“ kérdi a színészt.

„Megettem.“

„Persze, nem akarta hinni, kikereste, végre még a száját is megszagolta, s elcsudálkozván a rendkívüli ügyességen, meggyőződve mondá :

„Isten ugy segéljen, m e g e t t e !“

S megyében volt egy derék levéltárnok, kinek sok jó tulajdonsága mellett az a nevezetes gyöngesége volt, hogy reszketve ült le olyan asztalhoz, melynél tizenháromra volt terítve.

E miatt az öreg urat nagyon üldözték; de, hiában, csak nem tudott győzelmeskedni önmagán, míg végre rákényszeríték, hogy a tizenhárom együttülő embernek nevét írja föl, s egy év leforgása alatt meggyőződhetik, mennyire igazolja magát a megrögzött előítélet?

Leginkább üldözte őt az egyik főbíró, kitől már irtózott is; és mégis az vette rá, hogy leült a tizenháromra terített asztalhoz, s az ott ülők neveit pontosan följegyzé.

Egész éven át leste a névsort; ha egyik beteg volt, agyonremegte magát; főleg, ha önmaga lön beteg. Azonban szerencsésen körösztüléte az évet, senki sem halt meg az utolsó napig. Az irodában észrevehető betűkkel volt följegyezve a nevezetes határnap, az utolsó

napon már csak a déli tizenkettő hiányzott, hogy egy perczig ki legyen számítva az év, s midőn a tizenkettőt harangoznák, örömmel ugrik föl, hogy kedves élete párjának bejelentse, hogy előitélete megczáfolva van, bekiált a másik szobába :

„Gyere be, te, anyjuk !“

„Mi baj, édes öregem ?“

„Valami fontosat akarok mondani.“

„Épen én is akarok mondani valamit.“ — Mondja az asszony.

„Jót ?“

„Debzon roszat, édes öregem.“

„No, ugy te mond el a magadét, majd elütöm én azt egy jóval.“

„Gondold csak, — mondja az asszony, — a főbirót ma tizenegy órakor megütötte a guta.“

A levéltárnok elhalaványult, s utóbb fohászkodva mondja :

„Hiában! a tizenhármasszám mégis csak szerencsétlen marad.“

V megyében hajdanában volt egy főbiró, kinek ügyessége híres volt a rabvallatásban ; mert, minden kényszerítés nélkül, jól alkalmazott kérdések által, nagyon sokszor kivette a bünösből a vallomást.

A megyében elhatalmazott a gyujtogatás ; de nem tudták tetten kapni a gyujtogatót, s végre két embert gyanuba vétén, egyik sem akart vallani ; ámbár egyéni

meggyőződésre nagyon valószínű volt, hogy éppen ők voltak a gyujtogatók.

Sokáig vallatták őket; de csak nem boldogultak velük, kényszerítéshez pedig nem akartak folyamodni, nehogy a megyei eljárásnak veszett hírét költsék.

Nem maradt más hátra, mint az említettem főbirót megkérni, ámbár nem az ő járásában gyujtogattak, s nem is ott fogták meg őket.

A főbirónak sürgetős dolga lévén, a rábizott dolgot kénytelen volt elvégezni; azért jelenté az alispánnak, hogy nincs több ideje fél óránál.

„Addig lehetetlen elvégezni!” véli az alispán.

„Dehogy lehetetlen, — ellenvéleményez a főbiró, majd meglássa, alispán ur, hogy annyi időbe sem kerül.”

Hasztalan lett volna a vitatás, azért, nehogy a vita is fogyaszsa az időt, — az egyik gyanust fölvezették a vallatósobába.

„Ösmersz?” kérdi a főbiró a gyanust.

„Igen is ösmerem a tekintetes urat.”

„Annál inkább ösmerlek én, gazember; s ha én a gyomrodba nézek, azt is megmondom, hogy a falatot hány harapásra etted meg.”

Ilyen bevezetés után megparancsolja neki, hogy szorosán a falhoz álljon, és onnét vissza ne nézzen, míg ő nem parancsolja; s akár mit kérdezzen, csak azt felelje: n e m é n !

Mikor pontosan utasítva volt, fölvezetteté a másik gyanust, ki az előbbeni vallatók helyett a híres főbirót

látván meg, azonnal megdöbbsent; mert tudta, hogy ez keresztüljár minden gazembernek eszén.

A főbíró elhagyva asztalát, az ajtóig elébe megy a gyanusnak, kinek megdöbbenését úgy is észrevette, s közel állva hozzá, meglehetősen csöndes hangon mondja :

„Engem tégy bolonddá, vén gazember, — kezdi a főbíró, — még pajtást sem tudsz olyant választani, számár, — a ki le merje nyelni a szót, — most tagadd, hogy te gyujtogattál.“

A gyanus még inkább megdöbbsent; de mielőtt szólhatott volna, a főbíró a meglepetés pillanatát felhasználva, most már hangosan kérdi a másikat.

„No, — pimasz, hadd hallom még egyszer, mit is mondtál : ez gyujtogatta meg, vagy te! mire a falhoz állított úgy helyezve, mint ha szégyelne visszanézni, azt mondja :

„Nem én!“

„Hallod?“ mondja a főbíró ismét csöndes hangon, hogy a másik ne hallhassa. Ilyen komisz betyárral pajtáskodol? mire aztán megszólamlík a meglepett ember, és a másikra kiált :

„De, gazember, te is úgy gyujtottál, mint én, — s ha rám kentéd az egészet : felét visszakenem terád.“

Volt a mi falunkban egy nagyot halló ember, kinek a felesége is nagyot hallott. Haza megy a gazda, a felesége éppen a köpülést végezte, s a mint a gazda belép, kérdi :

„Nem eszik kend egy kis irót?‘ De a gazda nem hallva, kérdi feleségét :

„Nem adsz egy kis irót?‘

„Eszik-e kend irót?‘

„Adj egy kis irót.“

„Azt a nagy fület kendnek : eszik-e kend irót?‘

„Azt a nagy füledet, még sem hallod, háromszor mondom már : adj egy kis irót.“

TARTALOM:

	Lap.
A badacsonyi szüret 1795.	5
Berzsenyi , mint kérő	49
Emlékezések Ozora és Tamásira	89
Bihari és a pozsonyi orvos	118
Juranics László	126
Nagy Pál	135
Még egyszer Simonyi óbester	142
Régibb magyar népelet	149
Régi képek	188
